ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ, ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ, ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΠΑΤΗΣΙΩΝ 8 ΤΗΛ.30.461 ||| ΙΔΡΥΤΗΣ: Κ. ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΔΑΚΗΣ ||| ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΦΩΤΙΑΔΗΣ ||| ΣΑΒΒΑΤΟ 11 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1939

ΘΡΑΣΟΥ ΚΑΣΤΑΝΑΚΗ

ΠΑΡΙΣΙΝΑ ΘΕΑΜΑΤΑ ΚΑΙ ΔΙΑΛΕΙΜΜΑΤΑ

ΠΑΡΙΣΙ, Φλεβάρης 1939.

Τὸ θέατρο τοῦ Βιὲ-Κολομπιὲ πού, καθώς ξέρουν οἱ ἀναγνῶστες μας, εἶχε γνωρίσει τὴ μεγάλη δόξα μὲ τὸ Ζὰκ Κοπώ, καὶ ποὺ ἔσβησε κατόπι, ἄρχισε πάλι ν' ἀποχτᾶ μιὰν αἴγλη καινούργια. Τὴν προετοίμασαν οἱ παραστάσεις τοῦ θιάσου Πιτόεφ (χάρη σ' αὐτὲς ξανάδαμε τὴν «Ἀγριόπαπια» καὶ τὸ «Κουκλόσπιτο» τοῦ Ἴψεν καὶ πιστέψαμε πώς ἡ τέχνη τοῦ θεατρίνου μπορεῖ νὰ φτάσει ἄνετα τὴν ἐντονώτερη ἀρετὴ τοῦ δραματουργοῦ) καὶ τὴ στερεώνει, ἀπὸ τὸ 1935 κι ἐδῶ, ὁ Ρενὲ Ροσέ. Παλιὸς ἠθοποιὸς τῆς «Κομεντὶ Φρανσαίζ», τραυματίστηκε στὸν Πόλεμο, ἔμεινε περιθώριος γιὰ κάμποσο καιρό. Ἀναγκάστηκε ν' ἀφήσει τὸ ἐθνικὸ ἐκεῖνο ἵδρυμα, διεύθυνε μερικὰ χρόνια τὴν Κομεντὶ Κωμαρτέν, δὲν τὰ κατάφερε καὶ πῆρε τὸ Τεάτρ Ἀντουάν, ὅπου, σὰν καλλιτέχνης, ζήτησε νὰ «ἀναστηλώσει τὸ ἀληθινὸ πνεῦμα τοῦ γαλλικοῦ κλασσικισμοῦ» καί, σὰ διευθυντὴς θεάτρου, νὰ σπάσει τὸν ἐμπορικὸ γνώμονα ποὺ καθοδηγοῦσε καὶ ποὺ καθοδηγεῖ τοὺς συναδέλφους τους. Ἔβαλε σκοπό του νὰ διώξει «τοὺς σαράφηδες ἀπὸ τὴν ἐκκλησιά!». Μὰ νικήσανε οἱ σαράφηδες καὶ τὸν πετάξανε στὸ δρόμο. Δὲ θέλησε, ἢ δὲν μποροῦσε νὰ καταλάβει, πώς ὁ ἀντίπαλος νικιέται μόνο ἄμα τὸν πολεμήσεις μὲ τὰ δικά του ὅπλα, μὲ τὴν ἴδια τὴ δική του ἀτιμία — καὶ μὲ τὸ δικό σου ἐπιπλέον ὁπλισμὸ (τὴ μόρφωση, τὴν ἀνώτερη ξυπνάδα, τὴν ἐργατικότητα, τὴν ἀσυμφεροντολογία) ποὺ δὲν τὸν διαθέτει ὁ ἀντίπαλος. Κάθε ἀγώνας, κάθε εἶδος δράση παρουσιάζει μιὰ πλευρὰ ὀχετοῦ πού, ἂν ἀρνηθεῖς νὰ τσαλαβουτήσεις μέσα του, εἶν' ἀδύνατο νὰ τὰ βγάλεις πέρα. Μὴ φοβᾶσαι νὰ κατεβεῖς μέχρι κοπριᾶς, ἂν τύχει κι' ἀγαπᾶς τὸν ἀγώνα καὶ σοῦ ἀρέσει ἡ νίκη. Μὴν περιφρονεῖς τοὺς ἐχτροὺς ἀπὸ τὸ ὕψος τῆς ἀνωτερότητάς σου, γιατὶ κάθε ἀνωτερότητα ἀπ' ὅπου δὲν μπορεῖς νὰ παίξεις γροθιές, συνταυτίζεται, ἀργὰ ἢ γρήγορα, μὲ τὴν ἀνικανότητα. Εἶσαι χαμένος ἄνθρωπος, ἂν ἀρνηθεῖς ν' ἀπαντήσεις μὲ τρικλοποδιὲς στοὺς τρικλοπόδηδες — σώνει νὰ δείχνεις στὶς πρεπούμενες ὧρες πώς ἔχεις καὶ κάτι παραπάνω, πολλὰ ἄλλα παραπάνω τοῦ ἐλόγου τους ποὺ οὔτε τὰ ὑποψιάζονται. Ἡ νίκη εἶναι μιὰ τρομαχτικὴ χημεία. Εἶναι σὰν τὰ δεντρὰ π' ἀντικρύζουν καὶ χαίρουνται τὸν οὐρανὸ μὲ τὴν κοπριὰ στὰ ριζόσκελά τους. Ἡ ἴδια φονικὴ μοῖρα δένεται ἀπάνω σ' ὅλα τ' ἀναστήματα τῆς ζήσης ποὺ μετριοῦνται μὲ τὸ θάνατο. Ὄχι στὰ μαρμαρένια ἁλώνια, μὰ στοὺς μαρμαρένους ὀχετοὺς γίνεται κάθε μέρα ἡ ἀληθινὴ πάλη, μὲ τὸ μυστήριό της πιὸ βαθί, μὲ τὸν ἡρωϊσμό της πιὸ ἀδυσώπητο ἀπ' ὅ,τι μᾶς τὰ λέει ὁ μύθαρος τοῦ Διγενῆ.

Ὁ Ρενὲ Ροσέ, παρ' ὅλες τὶς ἐπιτυχίες ποὺ εἶχε στοὺς κύκλους τῆς φίνας κοινωνίας μὲ τὴν ἀνανέωση τῶν κλασσικῶν παραστάσεων, βρέθηκε ξαφνικὰ στὸ δρόμο. Δὲν εἶχε καταλάβει τὴ δύναμη τῶν ἀριθμῶν —ὅπως ἄλλοι δὲν καταλαβαίνουν πορὰ μονάχα τοὺς ἀριθμούς. Τὸ ἀποτέλεσμα ἕνα καὶ τὸ αὐτό: ἀποτυχία ἀπὸ ὑπεράγαν μονομέρεια. Οἱ φίνοι ἄνθρῶποι, βέβαια, τὸν ἐγκαταλείψανε. Μονάχος καὶ κυκλωμένος χρεῶστες, ἔκανε μιὰν ἀπόπειρα νὰ σκοτωθεῖ. Ὅσο καὶ νὰ μὴ λύνει ἡ αὐτοχτονία κανένα πρόβλημα ἀριθμητικῆς, ἡ γειτονιὰ τοῦ θανάτου τὸν ἔφερε πιὸ σιμὰ στὴ ζωή. Ἔτσι καμμιὰ φορὰ ὁ σκοτωμός, σὰν ἀποτύχει, γίνεται θαυμαστὸ ξεκίνημα σταδιοδρομίας. Σοβαρώτερης καὶ πιὸ ἀνοιχτόμυαλης.

Τέτοια μᾶς φαίνετσι ἡ σταδιοδρομία τοῦ Ρενὲ Ροσὲ πού, καθὼς λέγαμε, τὴν ἄρχισε στὸ Βιὲ Κολομπιέ, ἀπὸ τὴ θεατρικὴ χρονιὰ τοῦ 1935—1936. Ἄνοιξε τὸ δρόμο μὲ μιὰ τεράστια ἐπιτυχία, καλλιτεχνικὴ καὶ οἰκονομική, τὴν «Ἐλισάβετ», παρουσιάζοντας ἕναν ὁλότελα ἄγνωστο συγγραφέα, τὸν Ἀντρὲ Ζοσσέ. Τὸ ἔργο εἶταν ποδέξιο: χωρὶς πολύπλοκες ψυχολογίες, τάχα δριμύ, μὲ δράση παλιοῦ μελοδράματος, ἀλλὰ μὲ ὕφος νεωτερόπαθου διαλόγου, ὅπου μπαινόβγαινε ὁ ἐρωτισμὸς μὲ ὀνειρικὴ τραχύτητα γυμνασιόπαιδου. Τὰ πρόσωπα παράμεναν ἴδια μέχρι τέλους, παρὰ τὶς χρονολογικὲς ἐπεμβάσεις τῆς ζωῆς (ἡ ἔκταση τοῦ μύθου καβαλλοῦσε μερικὲς δεκαετηρίδες τῆς ἐλισαβέτειας τρικυμισμένης Ἀγγλίας), πιστὰ στὸν ἑαυτό τους, ἄβαθα, δηλαδὴ γραφικά, χωρὶς κανένα εἶδους προέχταση, «ὁλοκληρωμένα» ποὺ λέει κ' ἡ κριτική. Μὰ ἡ παράσταση εἶταν τέλεια. Ἐξυπηρετοῦσε, παρὰ τὸ μέτριο ἔργο, τὶς ὑψηλότερες καλλιτεχνικὲς φιλοδοξίες τοῦ Ροσέ. Ὁ κάθε ἠθοποιὸς ἔδινε τὴν ἀκρότητα τοῦ ἱστορικοῦ προσώπου ποὺ ὑποδύουνταν καὶ ξεπερνοῦσε κατὰ παρασάγγες τὴν πρόθεση τοῦ Ζοσσέ. Πέρα ἀπὸ τὸ κείμενο, γινόταν μιὰ αἱματερὴ ἐπικοινωνία μὲ τὸ καθαυτὸ νόημα τοῦ ἱστορικοῦ τύπου (ἴσως κι αὐτὸν ἀκόμη νὰ τὸν ὑπερπηδοῦσε καὶ νὰ συνταυτίζουνταν ἄμεσα μὲ τὴ φήμη καὶ μὲ τὸ θρῦλο) καὶ μὲ τ' ἀνθρώπινα ἐπακόλουθά του. Ὁ σκηνοθέτης ἱκανοποιοῦσε τὶς ἀπαιτήσεις τοῦ πιὸ δύσκολου θεατῆ μὲ τὴν τέχνη τοῦ θιάσου του καί, μὲ τὸ κείμενο, ἀνταποκρίνουνταν στὴν κουτὴ «φιλολογίτιδα» τοῦ

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 5)

Ὁ Ἔμμετ Λάβερυ, ὁ συγγραφέας τῆς «Πρώτης Λεγεώνας».

Κ. Θ. ΔΗΜΑΡΑ

ΠΕΡΙ ΕΡΩΤΟΣ

Στὸ ἀγαπημένο πρόσωπο ἐπάνω προβάλλουμε ἀπὸ τὰ βάθη μιᾶς λειτουργίας μας ψυχικῆς ποὺ ὀνομάζουμε φαντασία, τὴν ὑλικὴ ἐμορφιά, χάρες ψυχικές, χαρίσματα πνευματικά, ὅλες ἀρετὲς ποὺ κάποτε τοῦ λείπουν ὁλότελα καὶ κάποτε τὶς ἔχει σὲ μικρότατη δόση. Πῶς ἔτσι τρέφεται ὁ ἔρως, τὸ ξέρουμε ὄχι μόνο γιατὶ τὸ εἶπαν καὶ τὸ ἔγραψαν σοφοὶ καὶ φιλόσοφοι ποὺ τὸν μελέτησαν, μὰ ἀκόμη καὶ γιατὶ ἡ δική μας ἡ ἐμπειρία μᾶς τὸ διδάσκει: ἔτσι, ὅταν στρέψουμε τὰ μάτια μας ἀλλοῦ, ὅταν ὁ κόρος ἢ ἡ ἀδυναμία τῆς ἱκανοποιήσεως διαλύσουν τὴ μαγεία, ὅπως τὴ λέμε, τότε ἀναζητῶντας τὶς ἀρετὲς αὐτὲς στὸ πρόσωπο ποὺ ἀγαπήσαμε, βλέπουμε ξαφνιασμένοι πώς δὲν ὑπάρχουν πιά. Συμβαίνει δηλαδὴ σὰν ἡ ἀγάπη μας νὰ τὶς εἶχε προκαλέσει καὶ ὄχι σὰν νὰ εἶχαν αὐτὲς προκαλέσει τὴν ἀγάπη μας. Κι' ἀκόμη ὅταν τὸ μάκρος τῶν χρόνων βαρύνει τὴν προσωπική μας ἐμπειρία, τότε ἀντικρύζουμε τὴν περασμένη μας ζωὴ ἀπὸ τὴν ἄποψη τὴν ἐρωτικὴ σὰν τὸ κυνήγημα ἑνὸς ἀπολύτου ἀνάμεσα στὴ σχετικότητα τῶν γηΐνων πραγμάτων.

Γιὰ τὸν θεωρητικὸ τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς, τὰ φαινόμενα αὐτὰ βρίσκουν εὔκολη τὴν ἑρμηνεία τους· ὅπως καὶ ἄλλες παράλληλες ἐκδηλώσεις, ὅπως ἡ ἀναζήτηση τῆς ἐμορφιᾶς στὴν τέχνη, ἀποτελοῦν σύμβολα ἑνὸς πόθου χαμένου στὰ βάθη τοῦ ὑποσυνειδήτου γιὰ κάτι ἀπόλυτα ὡραῖο καὶ ἀπόλυτα καλὸ ποὺ κάποτε τὸ εἶχε γνωρίσει ἡ ἀνθρωπότης καὶ τὸ ἔνασε. Ἀποτελοῦν τὴν ἐπίπονη καὶ ἀβέβαιη ἀναζήτηση μιᾶς μνήμης χαμένης, τῆς μνήμης τοῦ χαμένου παραδείσου. Ὅλες οἱ ἀρχαῖες μυθολογίες, οἱ μυστηριακὲς θρησκεῖες κατεῖχαν σπέρματα τῆς λησμονημένης αὐτῆς ἀλήθειας καὶ τὰ ἐδίδασκαν κάθε μία μὲ τὸν τρόπο της. Ὁ Χριστιανισμὸς ἦρθε καὶ ἐδίδαξε τὴν ἀλήθεια ὁλόκληρη καὶ προσιτὴ σὲ ὅλους. Ἔτσι καὶ ἡ πίστη προηγήθηκε καὶ σ' αὐτὸ ἀπὸ τὴν ἔρευνα τὴν ψυχή· γιὰ τὴν ἐπιστήμη χρειάσθηκαν αἰώνων ἀναζητήσεις, πειραματισμοί, ἀκρότατα στάδια ἐπιστημονισμοῦ καὶ ἀναλύσεως γιὰ νὰ φθάσει ἐπὶ τέλους στὴν πρωταργικὴ αὐτὴ σύνθεση. Τώρα πάλι ξέρουμε τὰ πράγματα ποὺ πρὶν ἀπὸ χιλιάδες χρόνια ὁ ἁπλὸς ἄνθρωπος τὰ γνώριζε ἔτσι φυσικὰ σὰν γνώσεις κληρονομημένες ἀπὸ τοὺς προγόνους των.

Στὸ μεταξὺ ὅμως, ὡς τὰ χρόνια τοῦ Χριστιανισμοῦ, μερικοὶ σπάνιοι ἄνθρωποι, φωτισμένοι ἀπὸ τὸ ἐσωτερικό τους φῶς, βοηθημένοι ἀπὸ τὸν μῦθο, ξαναέκαναν μόνοι τὸ δρόμο πρὸς τὶς πηγὲς τῆς ἀλήθειας, καὶ ἀποκαλύπτοντας ἕνα μέρος της μικρὸ τὸ ἐγάριζαν στὴν ἀνθρωπότητα. Ἕνας τους καὶ ὁ Πλάτων «Μωϋσῆς ἀττικίζων», ἰδίως στὰ μέρη τῶν διαλόγων του ἐκεῖνα, ὅπου, περατῶντας τὴν μάταιη διαλεκτικὴ ποὺ μόνο στὸν ἑαυτό της ξέρει νὰ ξαναγυρίζει, παίρνει γιὰ ὁδηγό του τὸ μῦθο. Ἐκεῖ ἡ σοφία του, στηριγμένη σὲ παραδόσεις ποὺ γάθηκαν, πλησιάζει στὶς πύλες τῆς ἀποκαλύψεως.

* * *

Ἕνας ἀπὸ τοὺς μύθους του, σχετικὸς μὲ τὸ θέμα μας, εἶναι κι' ἐκεῖνος ποὺ βάζει ὁ Σωκράτης στὸ στόμα τῆς Διοτίμας μέσα στὸ «Συμπόσιο». Ὁ Ἔρως μὲ τὴ θεία καταγωγή του, παιδὶ τῆς Πενίας καὶ τοῦ Πόρου, εἶναι σύμβολο ἁπλὸ πιὰ στὰ μάτια μας· βυθισμένο στὴ στέρηση, στὴ λαχτάρα, ἀπὸ τὴν κληρονομία τῆς μάνας του, κρατεῖ ἀπὸ τὸν πατέρα του τὴν ἀγάπη τοῦ ὡραίου καὶ τοῦ καλοῦ καὶ πρὸς ἐκεῖνα πάντα ἀκόρεστα στρέφει τὴ λαχτάρα του. Εἶναι δηλαδὴ τῆς ἴδιας τῆς ἀνθρωπότητος ποὺ μᾶς δίνεται ἡ εἰκόνα ἐδῶ, τραβηγμένης ἀνάμεσα στὴν ὑλική της φύση καὶ στὴ θεϊκὴ προέλευση τῆς ψυχῆς της: ἀπὸ τὴ μιὰ κρατᾶ τὴ λαχτάρα, ἀπὸ τὴν ἄλλη τὴ μνήμη τοῦ καλοῦ πρὸς τὴν ὁποία ἕλκεται. Καὶ ὁ ἔρως φανερώνεται ὅ,τι εἶναι στ' ἀλήθεια, σὰν τὴν ἔκφραση κομματιασμένη καὶ δειλή, τοῦ πόθου τοῦ ἀνθρώπου νὰ ξαναφθάσει ἐκεῖ ἀπὸ ὅπου ξέπεσε κάποτε, νὰ ξαναμπεῖ στὰ παλάτια τοῦ πατέρατου. Τὰ ἀγαπημένα πρόσωπα ὑποκατάστατοι, προσωρινοὶ τῆς τελειότητος ποὺ διαισθάνεται, στολίζονται ἀπὸ ὅλες τὶς ἀρετὲς ποὺ ἀμυδρὰ θυμᾶται νὰ ἐγνώρισε κάποτε. Ἀργότερα, ὁ μεγαλύτερος ἀπολογητὴς τοῦ Χριστιανισμοῦ, λέω ὁ Πασκάλ, θὰ στηρίξει ὁλόκληρη τὴν ἀπολογητική του ἐπάνω στὴν ἀντίθεση μεταξὺ τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς ταπεινότητας τοῦ ἀνθρώπου, στὴν ἐξήγηση τῆς διπλῆς του καταγωγῆς...

Βλέπουμε ἔτσι τὴ μοναδικὴ σημασία ποὺ ἔχει τὸ «Συμπόσιο» εἴτε μέσα στὸ ἄλλο ἔργο τοῦ Πλάτωνος, εἴτε καὶ γενικὰ μέσα στὴν παγκόσμια φιλολογία: σημασία βιβλίου, μ' ἕναν τρόπο προφητικοῦ. Καὶ εἶταν κρῖμα ποὺ ἕνα τέτοιο ἀριστούργημα ἔμενε ὡς τώρα κλειστὸ γιὰ τὸν Ἕλληνα ἀναγνώστη ποὺ ἢ δὲν ἤξερε τὰ ἀρχαῖα, ἢ δὲν ἤξερε ξένες γλῶσσες νὰ τὸ διαβάσει μεταφρασμένο. Καὶ ἄλλοτε πολλὲς μάλιστα φορές, ἐξήγησα τοὺς λόγους οἱ ὁποῖοι μὲ πείθουν ὅτι μόνο ἡ δημοτικὴ μπορεῖ νὰ σταθεῖ χρήσιμη γιὰ τὴ μετάφραση τῶν ἀρχαίων: μόνο μιὰ γλῶσσα ζωντανὴ μπορεῖ νὰ ἀποδώσει μιὰν ἄλλη ζωντανὴ γλῶσσα. Καὶ μάλιστα ὅταν πρόκειται γιὰ τὴ γλῶσσα τοῦ Πλάτωνος, καμωμένη ἐξ ἴσου ἀπὸ στοχασμὸ καὶ ἀπὸ ἐμορφιά.

Ἡ μετάφραση ποὺ μᾶς ἔδωσε τὶς ἡμέρες αὐτὲς ὁ κ. Δημ. Φωτιάδης εἶναι αὐτὴ ποὺ μᾶς ἔλειπε. Γραμμένη σὲ στρωτή, ζωντανὴ δημοτική, ξαναδίνει χάρις στὴ δραματικὴ ἐμπειρία τοῦ μεταφραστῆ ὅλη τὴ φρεσκάδα τοῦ διαλόγου, μὲ τρόπο ὥστε νὰ διαβάζεται χωρὶς νὰ σκοντάψει κανεὶς πουθενά· ἔτσι ξανακάνει τὸ ἔργο αὐτὸ κτῆμα τῶν γραμμάτων μας ὅπως τοῦ ἔπρεπε. Δὲν εἶμαι ἐντελῶς σύμφωνος μὲ ὅσα γράφει ὁ μεταφραστὴς,προλογίζοντας ὅταν προσπαθεῖ κι' ἐκεῖνος μὲ τὴ σειρά του νὰ πιάσει τὸ ἄπιαστο πουλὶ τοῦ πλατωνικοῦ στοχασμοῦ. Ἐπίσης δὲν ἔκανα τίποτε γιὰ νὰ ἐλέγξω τὴν πιστότητα τῆς μεταφράσεως: ὕστερα ἀπὸ τόσα σχόλια, τόσες ἑρμηνεῖες καὶ τόσες μεταφράσεις ποὺ ἔχουν γίνει τοῦ «Συμποσίου», ἡ πιστότης καθ' ἑαυτήν, ἐφ' ὅσον δὲν πρόκειται γιὰ ἐργασία ποὺ ἀπευθύνεται σὲ φιλόλογους, δὲν παρουσιάζει καμμιὰ δυσκολία. Ἀρκέσθηκα νὰ τὸ διαβάσω σὰν ἕνα ἐνιαῖο καινούργιο κείμενο, σὰν τέτοιο τὸ ἐγάρηκα, καὶ εὔχομαι νὰ εἶναι πολλοὶ οἱ ἀναγνῶσται του ποὺ παρόμοια θὰ τὸ χαροῦν.

Κ. Θ. ΔΗΜΑΡΑΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΗΣ ΜΑΝΣΦΙΛΔ

Μὰ ἡ ἀγγλέζικη θάλασσα, τὸ κοκκινόχρο, δὲν εἶναι κείνη ποὺ νομίζω ἐγώ. Ἔχω στὸ νοῦ μου αὐτὰ τὰ ἀγρια νερὰ ποὺ χτυπᾶνε τὶς ἀχθες τοῦ ἐρημικοῦ νησιοῦ μου. Γιατί, διάβαλε, τὸ ἑνέμισα «ἐρημικό»; Ὁ διευθυντὴς τῆς Τράπεζής μου μὲ βεβαιώνει πὼς εἶναι, πραγματικά, ἕνα μικρὸ χρυσωρυχεῖο, καὶ κάθε φορὰ ποὺ πηγαίνω στὴν Τράπεζα τῆς Νέας Ζηλανδίας, πέφτω πάνω σὲ μιὰ στήλη περιοδικὰ γεμάτα εἰκόνες ἠλεκτρικῶν τραίνων, ἀμερικανικῶν κτιρίων καὶ κομψῶν ὑποκειμένων, ποὺ θὰ μπορεῖσαν νὰ βγαίναν ἀπὸ τὸ Πικαντίλλυ Γκρίλ...

Αὐτὴ ἡ ἀέρα εἶναι χρυσαφιά. Τὰ ἀστερια εἶναι κατεβασμένα. Ἔχω μεγάλους κιτρινοὺς κρίνους στὸ ἀτελιέ. Ἡ πέρτα τοῦ κήπου εἶναι ἀνοιχτὴ καὶ ἡ συκιὰ σχηματίζει πάνω στὸ χῶμα καὶ τοὺς τοίχους ἀραβουργήματα, ἀνάμεσα σὲ πλατειὲς κηλίδες ἥλιου. Εἶναι τέσσερες τὸ ἀπεγεμμα. Κάθεμαι σ' αὐτὸ τὸ τραπέζι ἀπὸ τὸ πρωΐ, γράφοντας καὶ κοπνίζοντας. Πολὺ κοντὰ μου, κάποιος παίζει πολιοὺς χοροὺς σ' ἕνα γέρικο πιάνο, καταλλαβαίνετε, κάτι πράγματα σὰν τοὺς λανσιέδες. Ἕνα μικρὸ κομμάτι τοῦ ἐαυτοῦ μου χορεύει καὶ ἀκολουθεῖ ἅλες τὶς φιγούρες. Αἰσθάνομαι μάλιστα τὸ σφίξιμο τῶν νεανικῶν χεριῶν μέσ' ἀπὸ τὰ λευκά, μεταξένια γάντια...

Μὲ τὴν εὐκαιρία τὸν χορεύω, αὐτὸ μοῦ θυμίζει πὼς τὸ Σαββατόβραδο εἶδα τὸν Χ. πραγματικὰ γιὰ πρώτη φορά. Βρισκόταν σὲ μιὰ παράσταση, στὸ θέατρο τῆς Μαργαρίτας Μέρρις. Ἤταν ἐκεῖ μὲ δυὸ μαραμένες γυναῖκες, τὰ πιὸ θλιβερὰ ἀπομεινάδια γυναικῶν ποὺ θὰ μποροῦσα νὰ ἰδῶ μεθύφαν στὸ νεῦ τὰ φλυτζάνια, τὰ χωρὶς τασάκια, ποὺ βρίσκουμε κάποτε στοὺς ἐμπόρους περσελάνας. "Οσο γιὰ τὸν Χ., πραγματικὰ σοῦ ἔκανε αἴσθηση. Φανταζόμουνα πὼς ἤλεπα τὸ καμένο πνεῦμα του νὰ μεκᾶζει μὲ τεκεῖο παράδοξο καὶ ἀποφρευστικὸ, γεμάτο γκρεμοὺς, ὁλότυος φωτισμένους μὲ ἀπαίσιο φῶς, δέντρα κουλουριασμένα ἀπὸ τὸν ἀγέρα, ὄντα ἐθλία καὶ κουβαριασμένα, ποὺ προχωροῦν μὲ ὄβμα ἀνήσυχο. Στεγνωμένες, σβουσμένες μὲ μεγάλους μαύρους κύκλους στὸ μέρος ποὺ ἄλλοτε εἶχαν ἀναφτεῖ φωτιές, μὰ ποὺ τώρα κομμιὰ φωτιὰ δὲν σπίθιζε πιά. Μοῦ θύμισεν ἀκόμα αὐτὸ τὸν ἄνθρωπο στὸ «Ἔγκλημα καὶ Τιμωρία», ποὺ ἀνακαλύπτει ἕνα κοριτσάκι πάνω στὸ κρεββάτι του, σ' αὐτὸ τὸ φρικιαστικὸ ξενοδοχεῖο, τὴν προηγούμενη νύχτα τῆς αὐτοκτονίας του. Μὰ ὅλ' αὐτὰ ἴσως εἶναι μιὰ αὐτοπάτη κι' αὐτὸς μπορεῖ νἆναι εὐτυχισμένος. Μολαταῦτα δὲν τὸ πιστεύω.

ΣΤΗΝ κ. ΒΙΡΓΙΝΙΑ ΓΟΥΛΦ

Τ σέλσεη, Αὔγουστος 1917

Σᾶς πῆρε ἀκόμη μιὰ φορὰ τὸ μάτι μου προτοῦ ἐξαφανιστοῦν ὅλα, κι' Ἔφυβε ἕνα χέρι. Ἐλπίζω πὼς τ' ἀνεπιλησμόνητα. Εὐχαριστῶ ποὺ μοῦ ἐπιτρέφατε νὰ ἴδω τὴ ζωγραφιά. Εἶναι πολὺ ὡμορφο κι' ἔχω τὴν αἴσθηση πὼς θὰ ρίξει μιὰ πάντα μιὰ ἀλμύθη σὲ μιὰ γωνιὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ μου μάτιοῦ.

Εἶναι πολὺ καλὸ νἆχεις κοντὰ σου κιὰ μιλάει μαζί σας. Ἐκπελοῦμε τὴν ἴδια ἐργασία. Βιργινία, κι' εἶναι πράγμα περίεργο κι' ἀξιολάτρευτο πὼς καθεμιὰ ἀπὸ τὸ μέρος μας ἀκολουθεύσαμε σχεδὲν πὸν ἴδιο σκοπό. Γιατὶ εἶν' αὐτὸ ποὺ φτιάνουμε, τὸ ξέρετε, χωρὶς καμμιὰ ἀμφιβολία.

Μὴν ἀφήνετε κανένα νὰ πιστέψει πὼς σπαταλᾶ τὸν πολύτιμο καιρό μας ἀλλάζοντας κιπέλλα. Εἶμαι παρὰ πολὺ ὑπερήφανη κὶ φαντασμένη γι' αὐτό. Στὸ μεταξὺ ὅσε πὸν κόσμο νὰ φαντάζεται ὅ,τι θέλει... Ὑπάρχει, αὐτὴ τὴ στιγμὴ, πάνω στὸ δέντρο, ἕξω, ἕνα θαυμάσιο φῶς σὲ χρῶμα δαμάσκηνου καὶ μικρὰ ἄσπρα σύννεφα κυλᾶνε στὸν οὐρανό. Θὰ ἐπιδιμεῦσα, ἂν ἦταν δυνατὸν, νὰ ἐλέπατε αὐτὰ τὰ ὑπέροχα σπαθόχορτα ποὺ τεντώνονται περήφανα μέσ' στὸ ἀτελιέ μου, σὰν Ἴνδοὶ στρατιῶτες ποὺ ἀλλαλᾶζουν πολεμικά.

Μάλιστα, τὸ «"Ανδηρὸ» (1) σας εἶναι πολὺ καλό. Ὑπάρχει μέσα σ' αὐτὲς τὶς σελίδες ἕνα φῶς ἤσυχο, ριγηλὸ, μὲ συνθετικὰ χρώματα' κ' ἡ ἐντύπωση αὐτῶν τῶν ζευγαριῶν ποὺ ἐξαπτίζονται μέσ' στὴ λαμπερὴ ἠτμόσφαιρα —αὐτὸ μὲ γοητεύει.

(1) Μιὰ νουβέλλα τῆς Βιργινίας Γοῦλφ. [Σ.Μ.].

Ἡ γιαγιὰ Γκρεζέγ, ἡ νοικοκυρά μου, φοράει αὐτὴ τὴ στιγμὴ τὸ σκουφί της: «Σᾶς παρακαλῶ, κυρία, ἂν θέλετε, νὰ μοῦ ἀδειάσετε τὴ γωνιά». Μὲ διώχνουν' φεύγω μὲ τὴ Βιβλιοθήκη νὰ διαβάσω κάτι τιάνάμεσα στὶς κολέννες της ἀπὸ ξελατίνα' μὰ ποτὲ τὸν Χένρυ Τζέιμς.

ΣΤΗΝ ΑΞΙΟΤΙΜΗ ΔΩΡΟΘΕΑ ΜΠΡΕΤ

Τ σέλσεη, 11 Ὀκτωβρίου 1917

Κάνει κρύο παγωνιά. Μπορῶ νὰ ἐλέπω τὸν ἥλιο ποὺ κιματίζει πάνω στὸν οὐρανὸ σὰν ἀκαθόριστη μακρυνὴ σημαία. Ἡ γιαπωνέζικη κοκκινὰ μου ἔβαλε τὰ χειμωνάτικα μποτίνια της καὶ τὸ ἀτελιὲ μυρίζει κυδώνι. Εἶμαι ὑποχρεωμένη νὰ γράφω ἐλπ"ἐν ἡμέρα μὲ τὰ πόδια θολμένα στὸ γέσο τῆς φωτιᾶς—καὶ πέση θλίψη, ἀλλείμονε! μοῦ φέρνει σὰν σκέπτομαι πὼς ἀπὸ τώρα ἕως τὸν Ἰούνιο ἄχχω ξέστη ἀπὸ μπροστά κὶ κρύο στὴ ράχη.

Μοῦ φαίνεται πὼς κάνετε καλὰ νὰ ζωγραφίζετε αὐτὴ τὴ στιγμὴ νατὺρ μόρτ! Τί μπορεῦμε νὰ κάνουμε μπροστὰ σ' αὐτὴ τὴν ὡραία πτώση τῶν στρογγυλῶν καὶ λαμπερῶν καρπῶν, παρὰ νὰ τοὺς μαζέφουμε, νὰ πάιξουμε μαζί τους, νὰ μετασχηματιστοῦμε σ' αὐτοὺς; Ὅταν περνῶμε μπροστὰ ἀπὸ ἕνα κατάστημα μήλων, δὲ μπορῶ νὰ κάνω ἀλλοιώτικα παρὰ νὰ σταματήσω γιὰ νὰ τὰ θαυμάσω, μέχρις ἔτσυ αἰστανόβω πὼς ἀρχίζω νὰ γίνομαι ἕνα μῆλο, κι' ἔτι μπορῶ νὰ παραγάγω ἕνα τέτοιο, δὲν ξέρω πῶς, σὰν θαῦμα, ὅπως ὁ ταχυδακτυλουργὸς φτιάνει ἕνα αὐγό... Σὰν ζωγραφίζετε μῆλα, νοιώθετε τὰ στήθια σας κὶ τὰ γόνατά σας νὰ γίνονται ἐπίσης μῆλα; "Η, ἀκόμα, ἐρίσκετε αὐτὴ τὴν ἰδέα ἐντελῶς τρελλή; 'Εγὼ ὄχι. "Οταν γράφω κάτι τι γιὰ τὰ παπάκια, σᾶς ὁρκίζομαι πὼς εἶμαι ἕνα λευκὸ παπάκι μὲ στρογγυλὸ μάτι, ποὺ κολυμπάει στὴ λιμνοῦλα τὴ στελισμένη γύρω μὲ κίτρινα λουλούδια καὶ ποὺ ρίχνεται, κάθε τόσο, στὸ ἄλλο παπὶ μὲ τὸ στρογγυλὸ μάτι, ποὺ κολυμπάει μὲ τὸ κεφάλι κάτω... Πραγματικά, τὸ γεγονὸς νὰ μεταφερφωθεῖ κανεὶς σὲ παπὶ (πράγμα ποὺ ὁ Ἄδρενς θὰ τέλευε τελείωση μὲ τὸ παπὶ ἢ τὸ μῆλο) εἶναι ἕνα πράγμα τόσο παθητικὸ ποὺ σταματᾶει ἡ ἀναπνοὴ μου μέλις τὸ σκεφτῶ. Γιατὶ ἂν καὶ ἡ πλειονέντπα ἀπὸ μᾶς δὲ μπορεῖ νὰ πάει πιὸ μακρυὰ ἀπ' αὐτό, ἐν τούτοις πραγματικὰ δὲν εἶναι παρὰ τὸ «πρελεύντιο». Αὐτὸ ποὺ ἀκελουθεῖ κατόπιν, εἶναι ἡ στιγμὴ ποὺ μοιάζουμε περισσότερο μὲ τὸ παπὶ, τὸ μῆλο ἢ τὴ Νατάσσα, ποὺ κανένας τους δὲ θὰ μπορεῦσε νὰ τὸ κάνει καὶ τότε ἀκριβῶς τὰ ξαναδημιουργοῦμε.

ΚΑΤΕΡΙΝΑ. Συχώρεσέ με, μὰ πιστεύω κι' ἐγὼ στὴν τεχνικὴ (ὄπως μὲ ρώτησες). Πιστεύω σ' αὐτὴν, γιατὶ δὲν ἐλέπω πὼς ἡ τέχνη μπορεῖ νὰ κάνει αὐτὸ τὸ θ ε ῖ ο π ῆ δ η μ α ἀνάμεσα στὴν περιφερσμένη ἔκφραση τῶν πραγμάτων, ἂν δὲν ἔχει προσαθήσει ν α γ ί ν ε υ υ ν αὐτὰ τὰ πράγματα προτοῦ τὰ ξαναδημιουργήσει.

"Αρησα τὴν ἐπιστολὴ σας ἀναπάντητη περισσότερο ἀπὸ ὅσο θἄθελα. Μὴ νομίζετε πὼς αὐτὸ προέρχεται ἀπ' τὴν ἀμέλειά μου ἢ τὴν ἀστάθειά μου. "Οχι, πραγματικὰ ὄχι! Ἀπολαμβάνα νὰ μένω στὴ σιωπὴ μ' αὐτὸ τὸ γράμμα, ὅπως ἀπολαμβάνει κανεὶς σὰν περπατᾶει σιωπηλὸς κοντὰ σὲ κάποιον, ἰσαμε τὴ στιγμὴ ποὺ στρέφει γιὰ νὰ μιλήσει σηκωνόντας τὸ χέρι.

"Αν ἤξερον τὴν ἀλήθεια, θἐλεπτε, θὰ καταλάβαιναν πὼς ἔχω ἀλησθινὸ πάθος γιὰ τὸ νησί, ὅπου γεννήθηκα. Ἔ λοιπόν! θυμᾶμαι πὰς κατὰ τὴν αὐγὴ εἶχα πάντα τὴν ἐντύπωση πὼς αὐτὸ τὸ νησὶ εἶχε ἐξαφανιστεῖ κατὰ τὸ διάστημα τῆς νύχτας μέσα στὴ βαθυγάλαζη θάλασσα, γιὰ νὰ ξαναφανεῖ στὸ φῶς τῆς ἡμέρας, ὁλέγιεμε ἀπὸ ἀστραχτερὲς; παχιὲτες καὶ λαμπερὲς σταγονίτσες. Σὰν τρέχαμε πάνω στὸ χορτο μὲ τὴν ὑγρὴ δροσιά, νοιώθαμε πὼς τὰ πόδια μας εἶχαν τὴ γεῦση τοῦ ἀλατιοῦ. Προσπάθησα νὰ συλλάβω αὐτὴ τὴ στιγμὴ—μαζὶ μὲ τὴ λάμψη τῆς καὶ τὴν ἀπαλότητά της. Καὶ ἀκριβῶς ὅπως αὐτὰ τὰ πρωΐνά, τὰ λευκὰ γαλακτώδη σύννεφα ἀποκαλύπταν, σὰν ὑψώνονταν, κάποιαν ὠμορφιά, ὅστερα τὴν ἔκρυβαν, ὕστερα τὴν παρουσίαζαν ξανά, ἔτσι κ' ἐγὼ προσπάθησα νὰ ἀναστηκώσω τὴν καταχνιὰ ποὺχε πέσει πάνω στὴ φαμίλια μου, γιὰ νὰ τὴ δεῖξω, ὕστερα νὰ τὴν ξανακρύψω... Εἶναι δύσκολο νὰ ἐξηγηθῶ, κι' αὐτὸ φαίνεται ἴσως πολὺ ἐγωϊστικὸ καὶ ἀρκετὰ μάταιο. Μὰ δὲ σκέπτομαι παρὰ πὼς νὰ ἐπεξεργασθῶ καλλίτερα τὸ θέμα μου.

Πέσα, ἀλήθεια, ἐνθουσιάζει τὸ καλλιτεχνικὸ ἐπάγγελμα. Τί μπορεῦν νὰ τοῦ παραθέλουν; Καὶ τί μπορεῦμε νὰ ἐπιθυμήσουμε περισσότερο; Δέν πρόκειται νὰ διατηρήσω τὴ φωτιὰ ἀναμμένη γιὰ τὸν ἑαυτό μου. Πρόκειται νὰ διατηρήσω αὐτὴ τὴ φωτιὰ σὲ μιὰν ἀρκετὴ θερμότητα, χωρὶς ὑπερβολή. "Αν δὲν ἔρθετε σὲ λίγο νὰ μὲ δεῖτε, δὲν θὰ θρεῖτε πιὰ παρὰ ἕνα μικρὸ σωρὸ στάχτες, ποὺ ἔχει στὴν κορφὴ του δύο σταυρωτὰ φτερά.

ΣΤΗΝ κ. ΕΣΤΕΛΛΑ ΡΑΤΣ

Τ σέλσεη 22 Δεκεμβρίου 1917

Ὁ λόγος ποὺ μ' ἐμπόδισε ν' ἀπαντήσω νωρίτερα στὸ γράμμα σας καὶ στὸ βιβλίο σας εἶναι γιατὶ ἤμουν κρεβάτωμένος ἐπὶ μέρες, σχεδὸν ἑβδομάδες, μὲ τὸ ἀριστερό μου πλευρὸ ἐλέτελα ἄχρηστο σ' ἕλο αὐτὸ τὸ διάστημα καὶ σκεπασμένο μ' ἕνα ἐμπλαστρο ποὺ ἀναδίνει μιὰ μυρευδιὰ σὰν τῆς φρεσκεβαμμένης κομπίνας βαπορειοῦ. Ξηρὰ πλευριτίδα, ἀγαπητὴ μου, μιὰ ἀπὸ τὶς παλιὲς μου ἀμαρτίες! Αὐτὸ μοῦ στάθηκε διαβολικὰ ὀχλησὸ, γιατὶ ξέρετε τὴ γνώμη μου γιὰ τὴν κακὴ ὑγεία.

Μολαταῦτα τὸ περισσότερο κακὸ πέρασε, σήμερα σηκώθηκα καὶ νοιώθω τὸν ἑαυτό μου τόσο ἐλεύτερο καὶ ξαναγεμισμένο, ποὺ εἶμαι ἀνίκανη νὰ πιστέψω πὼς ὕστερα ἀπὸ μιὰν ἐν τούτοις ἐλαφρὴ ἀρρωστεία θὰ τἄχω τέλεια τὴν ἐξῆντα τέσσερες ἡμέρες κάτω ἀπὸ μιὰν ἀμπρέλλα σὰν μανιτάρι.

ΣΤΟΝ Ζ. ΜΕΡΡΥ

Παρίσι, 9 Ἰανουαρίου 1918

Χιονίζει στὰ γεμάτα. Οἱ δρόμοι εἶναι γεμάτοι πάγο καὶ νερὸ, καὶ τόσο γλυστεροὶ «ποὺ περπατᾶς σὰν ἄρρωστο πουλερικό».

Μολαταῦτα, χωρὶς κομμιὰν αἰτία βρίσκομαι θαθεὶς εὐτυχισμένη. Νόμιζα πὼς θὰ μ' ἀπογοητεύε ἡ Γαλλία αὐτὴ τὴ φορὰ μὰ γιὰ πρώτη φορὰ μοῦ φαίνεται πὼς ἀναγνωρίζω τὴν ἀγάπη μου γι' αὐτὴν καὶ καταλαβαίνω τὸ λόγο. Εἶναι γιατὶ ὅ,τι κι' ἂν συμβῆφνει, δὲν εἶμαι πετά ἐ δ ι ά φ ε ρ ῆ. Νοιώθω πὼς ἡ ἀδιαφορία εἶναι πραγματικὰ ξένη γιὰ τὴ φύση μου καὶ πὼς γιὰ μένα τὸ νὰ ζῶ σὲ κατάσταση ἀδιαφορίας εἶναι σὰν νὰ ζῶ μέσα στὴ μεναδικὴ Κόλαση ποὺ γνώρισα. Βρίσκω ἐδῶ ἐπίσης γιὰ νὰ πῶ τὴν ἀλήθεια, ἕνα πνεῦμα θαυμαστὸ,—τόσο χιοῦμορ, ζωὴ, εὐθυμία, λύπη!...

ΣΤΟΝ ΙΔΙΟ

Μπαντὸλ 21 Ἰανουαρίου 1918

Δὲν σᾶς γράφω παρὰ μιὰ λέξη σήμερα, μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ σᾶς πῶ πὼς αἰσθάνομαι καλλίτερα. Ὁ καιρὸς εἶναι πολὺ ἄγριος. Ἐπὶ τέλους ἀκούω τὴ θάλασσα, οὔτε στὸ μικρὸ μου τόπο, οὔτε πουθενὰ ἀλλοῦ, δὲν ἄκουσα παρόμοιο ἀγέρα. Τὴ νύχτα, σὰν ἤμουνα ἤρεμη στὸ κρεββάτι μου κὶ ἀφουγκραζόμουν, ὁ Θεὸς μόνο ξέρει πόσοι γερο-θαλασσινοὶ φώναζαν μέσα σ' αὐτὴ τὴ θύελλα ἢ πέσες φυχὲς χανόντουσαν μέσα στὴν ἀνεμοζάλη. Τότε μόνε σκεπτόμουν τὴ φρίκη τῆς γυναίκας τοῦ φαρᾶ. Πῶς μιὰ φτωχὰ φυχοῦλα μπορεῖ ν' ἀναθαρρήσει καὶ σὲ ποιὸν μπορεῖ νὰ προσευχηθεῖ, ὅταν ἕνας τέτοιος ἀνεμος καὶ μιὰ τέτοια θάλασσα παλεύουν ἐνάντιά της ;.. Σκεπτόμουν μάλιστα πὼς ἀκριβῶς σὲ μιὰ τέτοια θύελλα χάθηκε ὁ Σέλλεῦ. Αὐτὸ τὸ πρωΐνό, κατὰ τὴν αὐγὴ, ἔνα ἀντιτορπιλλικὸ καὶ ἕνα ὑποβρύχιο προσπάθησαν ν' ἀνεύρεθοῦν, μ' ἀναγκάστηκαν νὰ γυρίσουν πίσω. "Ενοιωσα μεγάλη περιφρόνηση γι' αὐτοὺς καὶ εἶπα μέσα μου πὼς οἱ Ἄγγλοι ναυτικοὶ δὲν ἠ ἄφναν τὴν εὐκαιρία νὰ κυλοῦν κύριοι τοῦ ἑαυτοῦ τους. Γιατὶ, καταλαβαίνετε, ἄσχετα μ' αὐτὰ ποὺ δηυγοῦμαι, δὲν θὰ πιστέψω ποτὲ, πὼς οἱ Φραντζέζοι εἶναι ἱκανοὶ νὰ μανευθράφουν ἕνα καράβι ὁ,τιδήποτε ποὺ νὰ φτάνει στὰ νύχια τοῦς Ἔγγλέζους... "Αν θλέπατε σήμερα αὐτὴ τὴν ἀρρισμένη κι' ἀφνιασμένη θάλασσα, σὰν κοπάδι ἀπὸ ξεφρενιασμένα τέρατα!

Χτές ἡ ὑπηρετοῦσα μου μοῦφερε ἕνα δῶρο: μπουμπούνια τριανταφυλλιῶν. Δύο μεγάλα θάζα γεμάτα ἀπ' αὐτὰ τὰ τριαντάφυλλα καὶ μερικοὶ χρυσαφένιοι ἥλιοι. Εἶχε πάει νὰ περπατήσει στὴν ἐξοχὴ, μοῦπε, καὶ μιὰ φίλη τῆς τάκανε δῶρο. Στεκότανε στὴν πόρτα, μὲ τὰ μπουκέτα της, τόσο ὡμορφη μὲ τὰ κόκκινα μάγουλά της καὶ μ' ἕνα τσεμπέρι ἀπὸ μαῦρο μαλλὶ στὸ κεφάλι! "Ὑστερ' ἀπὸ λίγο ἡ Κυρία ἤρθε νὰ μοῦ πεῖ ἂν θέλεα νὰ πάρω λίγο ζεστὸ κρασί, αὐτὸ τὸ θράδυ, γιὰ τὸ ὄῆχρ μου. «Δέν ἤξερα πὼς εἴσαστε τόσο κουρασμένη». Μὰ τὴν πίστη μου! "Αν καὶ ἤτανε λίγο ἀργὰ γι' αὐτὸ τὸ γιαῦρι, ἀφοῦ πηγαίνω καλλίτερα, μολαταῦτα δέχτηκα—κὶ ἤταν περίφημο! Κατὰ τρίτον λέγον, ὁ κυβερνήτης τοῦ ὑποβρυχίου, ἀκούγοντάς με νὰ ζητᾶω μάταια καπνὸ, μοῦκανε δῶρο ἕνα ὁλόκληρο πακέτο Μάρυλαντ—ὄχι τσιγάρα, ἀλλὰ καπνό. Ἀληθινά, ἕλος ὁ κόσμος εἶχε μιὰ ἐξαιρετικὴ εὐγένεια...

Τὴν ὥρα ποὺ γράφω ὁ ἥλιος περνάει τὸ κεφάλι του ἀνάμεσα ἀπ' ἕνα σύννεφο πούχει τὸ σχῆμα ἑλληνικοῦ τραχεειδοῦς φυτοῦ, καὶ μᾶς θλεγχεῖ καὶ τοὺς δυὸ πάνω σ' αὐτὸ τὸ φύλλο...

ΤΕΛΟΣ

ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΔΑΚΗΣ Α.Ε.
ΔΙΕΘΝΕΣ ΤΜΗΜΑ - ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ - ΒΙΒΛΙΟΓΡ. ΓΜ. ΕΒΔΟΜΑΔΟΣ

ΓΡΗΓ. Π. ΚΑΣΙΜΑΤΗ: Ἐγχειρίδιον Οἰκογενειακοῦ Δικαίου, τεῦχος Α', 8ον, σελ. 154 Δρχ. 125.—
Π. ΧΑΛΔΕΖΟΥ — ΣΠ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ: Φορολογικὰ Δίφιμον καὶ Κοινοτήτων, 8ον, σελ. 328 » 250.—
Κ. Π. ΠΑΠΑ'Ι-ΩΑΝΝΟΥ: Τὸ διάστημα τῶν ΙΝΩΝ τῆς κυροβολιοῦς Μιγαδικῆς εὐθείας καὶ ἡ μετρικὴ τοῦ διαστήματος τούτου, 8ον, σελ. 50 » 80.—
ΝΙΚ. Δ. ΠΑΠΑΧΑΤΖΗ: Ἡ ἐπικοινωνία μας μὲ τὴν πνευματικὴ ζωὴ τῶν Ἀρχαίων Ἑλλήνων, 8ον, σελ. 54 » 20.—
ΑΝΔΡΓ. Μ. ΣΦΑΚΙΑΝΑΚΗ: Σελίδες ἱστορίας τῆς Ἰατρικῆς, 8ον, σελ. 62 » 30.—
ΕΥΘ. Κ. ΖΩΗ: Φορολογικὴ Νομολογία, τεῦχ. Α', 4ον, σελ. 112 » 100.—
ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ τῶν ἀποκρύφων ἐπιστημῶν, 8ον, σελ. 275 » 150.—
ΗΛΙΑ Ι. ΜΑΚΡΗ: Οἱ φρενοπαθεῖς καὶ ἡ Ποινικὴ Νομοθεσία παρ' ἡμῖν: Ὁ Νόμος—τὸ Σχέδιον, 8ον, σελ. 55 » 50.
Ι. ΜΥΤΑΛΗ — Κ. ΜΑΓΕΡ: Ἑλληνικὴ Δημοσιογραφία, 8ον, σελ. 22! » 100.—
ΔΗΜ. ΤΣΑΓΡΗ: Σονέτα. 8ον, σελ. 40 » 50.—
ΚΩΝΣΤ. Ι. ΒΟΥΡΒΕΡΗ: Κράτος καὶ παιδεία κατὰ τὸν Πλάτωνα, 8ον, σελ. 31 » 35.—
Κ. Π. ΠΑΠΑ'Ι-ΩΑΝΝΟΥ: Ἐφηρμοσμένη Κινηματικὴ: μέρος Ι, 4ον, σελ. 284 » 450.—
ΣΠ. Γ. ΑΛΦΑΡΑ: Ἡ 'Αράσνη (δράμα εἰς πράξεις τρεῖς), 8ον, σελ. 47 » 20.—
Ν. Π. ΕΛΕΟΠΟΥΛΟΥ: Μοναστηριακαὶ γαῖαι: Γαῖαι καὶ Δάση ἱερῶν μονῶν 'Αγίου 'Ορους, 8ον, σελ. 152 » 150.—
ΧΡ. ΠΑΓΙΑ: Πρωϊνὴ ὀπίγλη (διηγήματα), 16ον, σελ. 71 » 15.—
ΤΑΚΗ ΛΑΠΠΑ: Ὁ Λέων τῆς Χαιρωνείας, 8ον σελ. 26 » 25.—
Φ. ΝΤΟΣΤΟΓΙΕΒΣΚΗ: Νιετόσκα Νιεσθάνοβα, 8ον, σελ. 250 » 30.—
Π. ΠΕΤΡΟΒΑΤΟΥ: Γιὰ γέλοια καὶ γιὰ κλάματα, 8ον, σελ. 64 » 25.—
ΠΟΛ. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ: Τὰ περασμένα στὴ Θράκη 8ον, σελ. 80 » 50.—
Α. ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΔΟΥ—ΛΕΒΑΝΤΗ: Ὁ Σημιδολισμὸς εἰς τὰ Δημοτικά μας τραγούδια καὶ εἰς τὰ ἀρχαῖα ποιήματα, 8ον, σελ. 62 » 25.—
ΓΙΑΝΝΗ Ν. ΡΟΥΣΣΟΥ: Μάρμα (ποιήματα), 8ον, σελ. 32 » 30.—
ΚΩΝΣΤ. Δ. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ: Ὁ 'Ιωάννης Θ. Σαπελλαρίδης καὶ τὸ παρ' ἡμῖν Μουσικὸν ζήτημα, 8ον, σελ. 18 » 12.—

ΤΜΗΜΑ ΞΕΝΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

Καθημερινὴ παραλαβὴ παντὸς νεοεκδιδομένου ΓΑΛΛΙΚΟΥ—ΑΓΓΛΙΚΟΥ—ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΥ βιβλίου.

ΜΕΓΑΛΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΔΑΚΗ: Ἀπαραίτητοι διὰ κάθε βιβλιοθήκην.
ΖΗΤΗΣΑΤΕ ΑΝΑΛΥΤΙΚΟΝ ΚΑΤΑΛΟΓΟΝ

ΕΦΗΜΕΡΑ

ΛΑΡΙΣΑ

ΤΟΥ κ. ΔΗΜ. ΦΩΤΙΑΔΗ

Ἡ Λάρισα, γέννημα τοῦ κάμπου ποὺ ἁπλώνεται παντοῦ γύρω της, δὲ σοῦ ἀποκαλύπτει, ἀπὸ τὸ σιδηροδρομικὸ σταθμό, τὴν ἐκτασή της. Πρέπει νὰ φτάσεις ὡς τὴ κεντρικὴ μεγάλη πλατεῖα γιὰ ν' ἀντιληφθεῖς πὼς εἶναι μιὰ πολιτεία ποὺ διαθέτει σημαντικὴ κοινωνικὴ κ' ἐμπορικὴ ζωή. Καθὼς τὸν πλοῦτο της τὸν χρωστᾶ σὲ κάτι μόνιμο, ποὺ οὔτε οἱ αἰῶνες, οὔτε οἱ περιστάσεις μποροῦν νὰ τ' ἀλλάξουν, στὴ γῆ της, γνώρισε ἀλληλοδιαδοχὰ τὴν βουλιμία τῶν κατοχητῶν. Τὴν πρωτοέγτισαν οἱ Πελασγοί. Μ' αὐτοὺς δὲν ἀργοῦν νὰ τοὺς διώξουν οἱ Λαπίθες. "Επειτα ἔρχονται οἱ Θεσσαλοί. Καὶ στὰ νεώτερα χρόνια οἱ Μακεδόνες, οἱ Ρωμαῖοι, οἱ Βούλγαροι, οἱ Τοῦρκοι.

Ἡ Λάρισα ἤταν πάντα παραγμένη κι' ἀνήσυχη. Τὸ ἀγροτικὸ χρῶμα τοῦ τόπου μας πρωτοξεπήδησε μέσα ἀπὸ τὸ Θεσσαλικὸ κάμπο. Στάθηκε πρόδρομος σὲ πολλὰ ζητήματά μας. Τώρα γίνεται ἀμέσως φανερὸ στὸν ἐπισκέπτη, πὼς διαθέτει ἕνα «ἀξιόλογο ἀναγνωστικὸ κοινό». Στὸ βιβλιοπωλεῖο τοῦ κ. Β. Δημητρακοπούλου, ποὺ εἶναι σύγχρονα καὶ διευθυντὴς τῆς ἡμερήσιας ἐφημερίδας «Ἐλευθερία», βρῆκα ὅλα σχεδὸν τὰ τελευταῖα βιβλία τοῦ χρόνου ποὺ μᾶς πέρασε. Γιὰ τὴν πρόοδο τὴν πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ τοῦ τόπου ἐνδιαφέρονται δύο σωματεῖα: τὸ τμῆμα Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν τοῦ ἑκδρομικοῦ ὁμίλου καὶ ὁ Ὀρειβατικὸς Σύνδεσμος. Τὸ πρῶτο τὸ ἀποτελοῦν στοιχεῖα σὰν τὸν κ. Κ. Περραιβό, ποὺ εἶναι διευθυντὴς τῆς ἡμερήσιας ἐφημερίδας «Κῆρυξ», τὸν κ. Β. Στρωτό, τὸν κ. Ἀγ. Καρανάσιο, τὴν κ. Π. Πετροβάτου, τὸν Ἀπ. Κολιτσιδόπουλο. Ἀνσφέρω μονάχα ὅσους γνώρισα ἢ ἤρθα σ' ἐπαφή. Ὁ σύλλογος αὐτὸς ἔχει στὸ ἐνεργητικό του, ἐκτὸς ἀπὸ τὶς διαλέξεις ὅς τὴ κεντρικὴ μεγάλη πλατεῖα τὸν ἀντιληφθεῖς πὼς εἶναι μιὰ πολιτεία ποὺ διαθέτει πολιτικὴ κοινωνικὴ κ' ἐμπορικὴ ζωή. Καθὼς τὸν πλοῦτο τὸν χρωστᾶ σὲ κάτι μόνιμο, ποὺ οὔτε οἱ αἰῶνες, οὔτε οἱ περιστάσεις μποροῦν νὰ τ' ἀλλάξουν, στὴ γῆ της γνώρισε ἀλληλοδιαδοχὰ τὴν βουλιμία τῶν κατοχητῶν. Τὴν πρωτοέγτισαν οἱ Πελασγοί. Μ' αὐτοὺς δὲν ἀργοῦν νὰ τοὺς διώξουν οἱ Λαπίθες. "Επειτα ἔρχονται οἱ Θεσσαλοί. Καὶ στὰ νεώτερα χρόνια οἱ Μακεδόνες, οἱ Ρωμαῖοι, οἱ Βούλγαροι, οἱ Τοῦρκοι.

Τὶς δυὸ μέρες ποὺ ἔμεινα στὴ Λάρισα ἔβρεγε ἀδιάκοπα. Τὸ πρῶτο πρωΐ ποὺ πέρασα ἐκεῖ μὲ ξύπνησαν οἱ κάργες μὲ τὸ ἰδιόρυθμο κρούξιμό τους. Ἀνοίγω τὸ παράθυρό μου καὶ τὶς βλέπω νὰ πετοῦν σύννεφα πάνω ἀπὸ τὴν κεντρικὴ πλατεῖα. Τὰ μαῦρα καὶ τόσο πονηρὰ αὐτὰ πουλιά, ποὺ φέρνουν τόση καταστροφὴ στὴ γεωργία, δὲ διστάζουν νὰ μποῦν ὡς μέσα στὰ σπίτια γιὰ νὰ κλέψουν ὅυι μονάχα τροφές, παρὰ καὶ κάλτσες, μαντήλια κι' ὅ,τι ἄλλο ὕφασμα, κατάλληλο ν' αὐξήσει τὶς βολὲς τῆς φωλιᾶς τους, ἀκόμα καὶ

ΑΝΤΡΕ ΖΙΝΤ

ΦΡΑΝΣΙ ΖΑΜ

ΜΕΤΑΦΡ. ΤΟΥ Κ. Γ. ΚΟΤΖΙΟΥΛΑ

Βρίσκουμαι πολύ κοντά στὸν τάφο ἐγώ ὁ ἴδιος«ἀπὸ τὸ πένθος καὶ τὰ χρόνια» γιὰ νὰ μπορέσω νὰ στεναχωρεθῶ πολὺ γιὰ τὸ χαμὸ τοῦ. Αὐτὴ ἡ ἐπιτυχία τοῦ Καλοῦ Θεοῦ ποὺ ἦταν ὁ Ζὰμ, ἀποτελεῖσαι πέρα γιὰ πέρα τὸ ἔργο του καὶ, ἀπὸ χρόνια τώρα, τὸ γλίστρημα πρὸς τὸν παράδεισο ἦταν μὲ τὸ παραπάνω αἰσθητὸ καὶ μὲς στὸ ἔργο του καὶ στὴ ζωή μου. Θὰ πῶ ἀκόμα πὼς σὰν τὸ πένθος μοῦ προξενεῖ μιὰ ἱκανοποίηση: τὸ πῶς θὰ μπορέσω νὰ παρουσιάσω στὴν ἀνθολογία τῶν Γάλλων ποιητῶν ποὺ ἑτοιμάζω (καὶ ὅπου δὲν πρόκειται νὰ παρουσιαστοῦνε ζωντανοὶ) μιὰ πλούσια ἐκλογὴ ἀπὸ τὸ ἔργο του.

Ὁ Φρανσὶ Ζὰμ εἶχε ἐλότελα συνείδηση τῆς σημασίας τοῦ· μὲς στὴ λογοτεχνικὴ κίνηση τῆς ἐποχῆς μας εἶναι αὐτὴ σημαντικὴ καὶ μπορεῖ νὰ δικαιολογήσει τὴν ὑπερηφάνειά του. Πιστεύω πὼς τοῦ χρειάζουνταν αὐτὴ ἡ ὑπερηφάνεια γιὰ νὰ τοῦ ἐπιτρέψει νὰ ἐμφανιστεῖ, καὶ ἀπὸ τὰ ὁλοσδιόλευρα πρῶτα ποιήματά του, μὲ μιὰ τόσο ἀσυνθηκολόγητη πρωτοτυπία. Ὁ Ζὰμ εἶχε τραβηχτεῖ ἐλότελα ἀπὸ τὶς σχολὲς καὶ τὴν ποιητικὴ παράδοση. Τὸ ἔργο του δὲν εἶναι προέχταση κανενὸς ἐχεινιάει ἀπ' τὸ καινούργιο κι ἀπ' τὸ χῶμα τὸ ἴδιο· εἶναι μιὰ πηγὴ ὅπου εἰ διφασμένοι, ὅπου «εἰ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ» πάνε νὰ πιοῦν. Ὁ Ζὰμ ἔχει μιὰ ἀντιστοιχὴ γνησιότητα. Καὶ τὸ πιὸ ἐκπληχτικὸ εἶναι τὸ πῶς, γιὰ ποιήματα τόσο καινούργια, χρησιμοποιοῦσε τὸν ἀρχαῖο ἀλεξανδρινὸ στίχο· μὰ τὸν μεταχειριζότανε μὲ μιὰ τέσο θαρρηλὰ ἀδεξιότητα ποὺ τὸ παλιὸ ὄργανο, μεταρρυθμισμένο ἀπὸ τὸν Ἰδιον, ἀνάδινε ἀγνώριστους ἤχους.

Μοῦ εἶπε ὁ φτωχούλης κι ἤσυχος, ὁ ὀρώμιος παιδονόμος:

Πενόμαστε ἔχω, τὸ δεξὶ μου χέρι εἶναι πιασμένο.

Καὶ κάνει τώρα οἰκονομία νὰ κοιταχτεῖ...

Δὲν ἐνδιαφέρει ποιὸς μπορεῖ νὰ δοκιμάσει τὶς καινοῦργιες ἁρμονίες' ἐκεῖνο ποὺ δὲν τὸ εἶχε ἄλλος ἀπὸ τὸν Ζὰμ ἦταν νὰ ὁδηγεῖ ἀμέσως τὴν καινοφάνειά του ὡς τὴν τελειότητα. Ἀκόμα αὐτὴν τὴν καινοφάνεια δὲν τὴν εἶχε πετύχει τεχνηπά· ἐπειδὴ δὲ χαλοῦσε καθόλου τὴ φωνή του, γι' αὐτὸ χαλοῦσε τὸ ὄργανο' μονάχα τοῦτο τὸν ἀπασχολεῦσε: νὰ εἶναι σωστὴ ἡ φωνή του. Ἡ φωνὴ τοῦ Φρανσὶ Ζὰμ δὲν ἐθίμιζε καμιὰν ἄλλη: ἦταν γνήσια ὅσο μπορεῖ νὰ γίνει ἀνθρώπινη φωνή. Τώρα τὴν ἔχουμε συνηθίσει, δὲ μᾶς παραξενεύει πιὰ' ὅταν ἐφάνηκαν τὰ πρῶτα ποιήματα αὐτουνοῦ ποὺ λεγότανε φαῦνος, αὐτὴ ἡ φωνὴ φάνηκε στὴν ἀρχὴ δυσαρμονικὴ, σ' ἀφτιὰ τῶν πολιτισμένων ἀνθρώπων τῆς πολίτεϊας, ποὺ τόσο λίγο ἦταν προετοιμασμένοι γιὰ νὰ τὴν ἀκούσουν' ἀλλά, σὲ λίγο, ἡ εὐθύτητα αὐτῆς τῆς φωνῆς' ἐβριάμβεψε καὶ κοντὰ σ' αὐτὴν ἡ φωνὴ τῶν συγχρόνων του φάνηκε ἴσα ἴσα προσποιητή, δανεισμένη.

Ὁ Ζὰμ δὲν εἶχε τὶ ν' ἀνταχτήσει. Τὰ πρῶτα γράμματα ποὺ ἔλαβα ἀπ' αὐτὸν μᾶς τὸν δείχνουν, ἀπὸ τὸ 1893, πολὺ νέον ἀκόμα, συνειδητοποιημένον πέρα γιὰ πέρα κιόλας ὡς πρὸς τὴν πυκνότητα, τὴν ἀρετὴ καὶ τὰ χαρίσματά του, μὲ ὅλες του τὶς χαριτωμένες ἐλλείψεις, τὶς τολμηρὲς ἀκαταλληψίες του, τὴν ὑπερψία καὶ τὴ φαντασία του, τὶς ἀναντικατάστατες ἰδιότητές του. Διακηρῶ κόπεις προσωπικὲς μου ἀναμνήσεις ἀπ' αὐτὸν, γραμμένες ἐδῶ καὶ κάμποσα χρόνια. Τὶς δίνω χωρὶς νὰ τοῦς ἀλλάξω τίποτε. Θὰ ἤθελα νὰ γίνει αἰσθητὴ, κάτου ἀπ' ὁρισμένες παρασιωπήσεις, ἡ στοργὴ ποὺ μᾶς ἔνωνε καὶ ποὺ κρατεῖ μιὰ μεγάλη θέση στὴ ζωή μου.

***

Εἶχα μαζὶ του ἀλληλογραφία ἀπὸ πολὺν καιρὸ πιὰ, ὅταν ἤρθε νὰ μᾶς ἀνταμώσει στὴ Μπίσκρα (1), ὅπου εἴχαμε κάτοι, ἡ γυναῖκα μου κι ἐγώ, τὸ γαμήλιο ταξιδί μας. Ἀφέθηκε νὰ παρασυρθεῖ ὡς ἐκεῖ κάτου ἀπὸ ἕναν κοινὸ μας φίλο, τὸν Εὐγένιο Ρουάρ, ποὺ ἤθελε νὰ μᾶς γνωρίσει τὸν ἕναν μὲ τὸν ἄλλο καὶ νὰ τὸν κάμει νὰ δεῖ λιγάκι κόσμο, γιατὶ δὲν εἶχε ἀπομακρυνθεῖ ἀκόμα ἀπ' τὸ Ὀρτές (2). Στὰ γράμματά μας μεταχειριζόμαστε τὸν ἑνικὸ ἀλλὰ ὅταν εἶδα νὰ κατεβαίνει ἀπὸ τὸ σιδηρόδρομο αὐτὸ τὸ μικρόσωμο ἀειχίνητο πλάσμα, μὲ τὴ γενειάδα, μὲ τὴ διαπεραστικὴ φωνὴ μὲ τὸ σὰν τρυπάνι βλέμμα του, τὸν ἐρῆκα νὰ μοιάζει τόσο λίγο μ' ἐκεῖνον ποὺ φαντάζομουν, ποὺ τὸ σὺ ἔκαμε ἀμέσως θέση στὸ σεῖς' αὐτὸ ὅμως ἔδειχνε πολλὴ προσποίηση κι ἔτσι ξαναγυρίσαμε στὸν ἑνικό.

Μ' εἶχε πάρει ἀπὸ τὲ μπράτσο, πολὺ φιλόφρονα, ἀμέσως μόλις ἐμείναμε μόνοι, ἀπάνω στὴν ταράτσα τοῦ ξενοδοχείου, ἀλλὰ παραξενεύτηκα λιγάκι ἀπὸ τὸν προστατευτικὸ καὶ σχεδὸν περιφρονητικὸ τόνο ποὺ πῆρε μιλώντας μου γιὰ τὸν Εὐγένιο Ρουάρ, γιὰ τὸν ὁποῖο ἐγὼ ἔτρεφα πολὺ περισσότερη ἀγάπη ἀπ' ὅση φαινόταν ὁ ἴδιος νὰ πιστεύει καὶ μὲ τὸν ὁποῖο ἤμουν πολὺ πιὸ ἐγκάρδια συνδεμένος ἀπ' ὅ,τι δὲ μπόρεσα ποτὲ μου νὰ τὸ κάμω μὲ τὸν Ζὰμ. Ἀφοῦ θεβαιώθηκε πὼς, τὸ ἴδιο ἔπως κι αὐτὸς, δὲ μποροῦσα νὰ ἀμφιβάλω μήτε μιὰ στιγμὴ γιὰ τὴν ἀπέραντη ὑπερχὴ ἐμᾶς τῶν δυό, μοῦ ἔδωσε ἀμέσως νὰ καταλάβω πὼς φεβόταν μήπως αὐτὴ ἡ ὑπερχὴ φέρει τὸ φτωχό μας; φίλο σέ μιὰ θέση ἀπὸ τὶς πιὸ ἄτοπες.

«Ὀφείλουμε, μοῦ εἶπε, νὰ προσέχουμε ἐξαιρετικὰ τὰ λόγια μας καὶ νὰ μὴν εἰποῦμε μπροστὰ τοῦ τίποτε τὸ ὑπερεπτικό, σὲ τρόπο ποὺ νὰ ταπεινωθεῖ».

Ἡ προφύλαξη ἦταν δέβαια λεπτή, ἀλλ' ἀπὸ τὶς πρῶτες του φράσεις (γιατὶ πάνου σ' αὐτὸ μοῦ μίλησε ἀρχικὰ) ἄρησε νὰ φανεῖ μιὰ τέτια ἔλλειψη κατανόησης τοῦ ἄλλου ποὺ τὰ ἔχασα, σὲ σημεῖο νὰ μὴν ξέρω τί νὰ πῶ. Ὅσο φανερὸ κι ἂν ἦταν αὐτὸ τὸ πελώριο λάθος, δὲ σ' ἔκανε ὡστόσο νὰ ὑποφέρεις πολύ, ἐπειδὴ ὁ Ζὰμ ἦταν χαριτωμένα καλόκαρδος καὶ, ταυτόχρονα, δὲ ζητοῦσε καθόλου τὰ ποωτεῖα. Ἦταν ἕνα ἀδιάκοπο ἀνάδρομα ἀνεκδότων σχετικὰ μὲ τοὺς ἀστοὺς τοῦ Πῶ καὶ τοῦ Ὀρτές. Διηψάτων γνησιοτικὸ καὶ μὲ μιὰ τέτια τέχνη, ποὺ δὲν κουραζόσουνα ποτὲ νὰ τὸν ἀκοῦς. Ἔκανε νὰ παρελαύνει μπροστά σου ἕνας καταπληχτικὸς ἀρίθμὸς ἀνδρεικέλων, μὲ ἀλλόκοτες χειρονομίες, μὲ λόγια κωμικὰ, ποὺ τοῦ φτιόνταν (καὶ τὸ ἔδειχνε) τέσο πὸὺ παράξενα, ὅσο δὲν ἔθλεπε, ἀπὸ κείνους ποὺ παράσταινε, παρὰ τὸ ἐξωτερικό τους.

Ὅταν, τὸ ἄλλο καλοκαίρι, ἤρθε νὰ περάσει λίγον καιρὸ μαζὶ μας στὸ Λὰ Ρὸκ, ἡ χαρὰ θεία μοῦ Ντεμαρῆ, ποὺ δὲν εὐδυμοῦσε εὐκολα, κάντευε καμιὰ φορὰ νὰ πεθάνει ἀπὸ τὰ γέλια. Ἀλλὰ ξαναγυρίζω στὴ Μπίσκρα: ἐπιπλέον ἀπὸ τὸ ἀφηγηματικὸ του χάρισμα, ὁ Ζὰμ εἶχε τὸ δῶρο νὰ ἐλέπει τὶς ἀναλογίες, δῶρο ποὺ τὸ μπέρδευε συχνὰ μὲ τὸ ποιητικό του τάλαντο. Τὰ πάντα εὐαίσθητα νεῦρα του μοιάζανε μὲ τὶς χορδὲς ἀκρβίτσου ποὺ τὶς ἔκανε ν' ἀντηχοῦν ἡ προσέγγιση κάθε ἁρμονίας' διασκέδαζε μ' αὐτὸ' ὅταν πηγαίναμε πεσίπατο, μᾶς ρωτοῦσε, δείχνοντας ἕνα πρᾶμα:

«Τί σᾶς θυμίζει αὐτό; Ποῦ πάει ὁ νεῦς σας;» κοῦ μᾶς διασκέδαζε μὲ τὶς πιὸ ἀπροσδόκητες συγγένειες, μιᾶς ἀκρίβειας καταπληχτικῆς ποὺ κανένας ἄλλος ἀπ' αὐτὸν δὲ μποροῦσε νὰ τὶς σκεφτεῖ.

Δὲν καθίσαμε παρὰ λίγες μέρες στὴ Μπίσκρα, ὕστερα ξεκινήσαμε γιὰ τὸ Τουγκεὺρ, ὅπου ἔπρεπε νὰ χωριστοῦμε, γιατί, πρόσθετο κόπος, ἡ ἀσυνεννοησία μεταξὺ Ζὰμ καὶ Ρουὰρ ἔγινε στὸ τέλος ἀνυπόφορη. Ὁ Ζὰμ μᾶς ἄφησε. Ἀναχώρησε ὁλομέναχος καὶ ἡ ἀναχώρησή του στάθηκε συγκινητική. Ὑρίξε κατευθεῖαν στὸ Ὀρτὲ καὶ εἶχε πιστέψει πὼς, ἀναντίορητα, δὲν ἤταν καμωμένες γιὰ ταξίδια καὶ γιὰ ἐκπατρισμὸ. Ὡστόσο δέχτηκε πρόσυμα νὰ ρθεῖ στὸ Λὰ Ρὸκ, καὶ ἀπὸ τὴ διαμονή του μαζί μας διατηρῶ τὴν καλύτερη ἀνάμνηση.

Ὅταν ἤρθε νὰ μᾶς ἀνταμώσει ὁ Ζὰμ, εἴχαμε μουσαφίρη τὸν Ζεέν. Θέλοντας ν' ἀστειευτοῦμε λιγάκι μαζὶ του γιὰ τὶς γνώσεις του τῆς φυσικῆς ἱστορίας, ποὺ τὶς ὑπολήπτεται ὁ ἰδίος πολὺ καὶ ποὺ δὲν μοῦ φαινόνταν τόσο σίγουρες, συμφωνήσαμε, ὁ Ζεὲν κι ἐγώ, ν' ἀποκαλοῦμε τὶς σφῆκες «σκόρπαινες» (3). Βρισκόνταν ἀν' αὐτὲς ἐκεῖ πάρα πολλές, τὴν ἐπεχὴ ἐκείνη' μπαινοβγαίνανε ἀπὸ τ' ἀνοιχτὸ παράθυρο τῆς τραπεζαρίας, ὅπου, μέλις ἐκάθισε ὁ Ζὰμ:

«Ἀκόμα μιὰ σκόρπαινα!» φώναξε ὁ Ζεέν. Ὁ Ζὰμ, ποὺ δὲν ἔθλεπε παρὰ μιὰ σφήκα, ἐξομολογήθηκε, κατάπληχτος καὶ ταραγμένος, τὴν ἀγνοιά του. «Σκόρπαινα καὶ σφῆκα! μοῦ φαίνεται πὼς κάνετε σύχχυση' δὲν ἔχουν καμιὰ σχέση!» 'Ἀλλὰ ὁ Ζὰμ δὲν ἄργησε νὰ μυριστεῖ τὸ παιχνίδι μας, ἴσαμε τὸ σημεῖο ποὺ θρῆκε πὼς ἡ ὀνομασία σκόρπαινα τκίριαζε πραγματικὰ πολὺ καλύτερα' ἔπειτα, πκίρνοντας φόρα, πρότεινε νὰ μετονομάσουμε χίλια δυὸ πράματα καὶ νὰ βροῦμε γιὰ κάθε ἀντικείμενα ἕνα ὄνομα ἀκροδόκητα τκιριαστό. Καταρτίσαμε ἔτσι ἕνα περίεργο λεξικὸ ποὺ μᾶς διασκέδαζε σὲ ὅλο τὸ διάστημα τῆς παραμονῆς του. Σ' αὐτὸ τὸ παιχνίδι ἐκεῖνος φαινόταν ἀπροκδήλητος' τὰ ὀνόματα ποὺ ἔβρισκε ὁ ἰδιος μᾶς φαινόνταν πάντα τὰ καλύτερα.

Ὁ Ζὰμ δειχνόταν ἐξαιρετικὰ περιποιητικὸς πρὸς τὴ θεία μου Ντεμαρέ, ἀρκετὰ κελακεμένος βλέποντε, πιστεύω, ἀπὸ τὴν ἐπιτυχία ποὺ εἶχε στὸ πρόσωπό της καὶ διασκεδάζοντας μὲ τὸ νὰ τὴν κάνει νὰ γελᾶ, κάποτε μάλιστα νὰ τὴ σκανδαλίζει λιγάκι.

«Κυρία Ντεμαρέ, τί σᾶς θυμίζει τοῦτο δῶ;» τὴ ρωτοῦσε στὸ τραπέζι, δείχνεντάς της μὲ τὸ δάχτυλο, πάνου στὴν πιατέλα, ἕνα ροδάκινο ποὺ ἕνας περαστικὸς σαλίγκαρος τὸ εἶχε πειράξει: ἤτανε σὰ μιὰ κοιλότητα παράξενη, κιτρινωπὴ, ἀηδιαστικὴ στὴν ἐμφάνιση. Ἡ θειά μου στερέμασε τὴ μύτη τὰ γυαλιά της, ἔσκυψε μπροστά, παρατήρησε λιγάκι κι ἔπειτα ἀνακοίνωσε μὲ ἀπλότητα πὼς αὐτὸ δὲν τῆς ἐθύμιζε τίποτε. Τότε ὁ Ζὰμ ἀνάγγειλε μὲ τὴ διαπεραστικὴ φωνή του:

«Ἡ τρύπα τοῦ ἀρτιοῦ τοῦ ἐρημερίου...

—Ἄ, κύριε Ζὰμ...».

Κι ὁ ὑπηρέτης ποὺ μᾶς περιποιόταν, διπλωμένος στὰ δυό, προσπαθοῦσε νὰ κρύψει τὸ γέλιο του πίσω ἀπὸ μιὰ πετσέτα.

Ἡ θειά μου δὲν ξυπνοῦσε πολὺ νωρὶς, ἀλλὰ ὅταν ὕστερ' ἀπὸ τὸ ἀλατοῦ περπατοῦσαμε μπροστὰ στὸ σπίτι, κιμιὰ φορὰ φαινότανε κι αὐτὴ στὸ παράθυρο τοῦ δωματιου της. "Ητανε λιγάκι μυωπικὴ καὶ δὲν ἔθλεπε καθόλου τὸν ἐφφαντικὸ χαιρετισμὸ ποὺ τῆς ἔκανε ὁ Ζεέν. Ὁ Ζὰμ τότε τοῦ ἔλεγε:

«Μὴν παιδεύεσαι, φίλε μου... Ἡ κυρία Ντεμαρὲ δὲν ἀναγνωρίζει κανέναν πρὶν ἀπὸ τὶς δέκα τὸ πρωΐ».

"Ηταν ἡ ὥρα ποὺ κατέβαινε ἐκεῖνη. Μὰ ἐμεῖς εἴμαστε πιὰ φευγάτοι στὴν περίπατο.

Μιὰ μέρα ποὺ εἴχαμε πάει μ' ἀμᾶξι στὴν Τροῦιλ, ὁ Ζὰμ κι ἐγώ, ἐκεῖ ποὺ προχωροῦσαμε μὲ μεγάλα βήματα στὴν παραλία, ὁ Ζὰμ, ποὺ εἶχε ἰδιαίτερα ἐνδοιασιστεῖ, ἄξαφνα γέμισε ἀπὸ συλλογὴ' τὴ μέτωπό του σκοτεινίασε' τὰ μάτια του πλημμύρισαν δάκρυα' ἡ σιωπή του ἔκανε ν' ἀντηχοῦν ἡ προσέγγιση κάθε ἁρμονίας' διασκέδαζε μ' αὐτό' ὅταν πηγαίναμε πεσίπατο, μᾶς ρωτοῦσε, δείχνεντας ἕνα πρᾶμα:

«"Οχι, δὲν ἔχω τίποτε... Μὰ ξαφνικὰ μὲ χτύπησε μυρουδιὰ ἀπὸ λιεντρόπι... Κι αὐτὴ ἡ μυρουδιὰ ξυπνάει μέσα μου ἀνωμάνιασις...»

"Ὑστερα, ξανὰ, σιωπή' μιὰ σιωπὴ ποὺ τὴ σεβαστήκαμε, κι ὁ περίπατος τελείωσε χωρὶς νὰ ἐγάλει κανένας ἀπ' τοὺς τρεῖς μας λέξη. Στὸ γυρισμό, ὁ Ζὰμ κλείστηκε στὸ δωμάτιό του. Κι ἐκείνη τὴ νύχτα ἦταν ποὺ σύνθεσε ἐν' ἀπὸ τὰ ὡραιότερα Ἐ λ ε γ ε ῖ α του: «Στὸ χτίριο τ' ἀπαρατημένο ὅπου ὁ πολὺς ἀέρας...».

Σ' αὐτὸ τὸ ἐλεγεῖο ἔκανε ὁπαινιγμὸ μιὰ ἔναν ἄλλο περίπατο, ποὺ εἴχαμε κάμει τὴν προηγούμενη μέρα, σ' ἕνα «παρατημένο χτίριο», ποὺ χρησίμεψε ἀργότερα ὡς διάκοσμος στὴν Ἰσαβέλλα μου. Ὅλα σχεδὸν ὅσα δηγοῦμαι σ' αὐτὸ τὸ βιβλίο εἶναι σωστὰ καὶ, ὅταν ἤμουν κιόλας πιὸ νέος, μπόρεσα νὰ γνωρίσω τοὺς παράξενους κατοίκους αὐτοῦ τοῦ πύργου ποὺ τὸν ὀνόμασα «Καρρεφούρ», ἐνῶ στὴν πραγματικότητα λέγεται Φρομεντέν.

"Οταν, τὸ ἀκόλουθο πρωΐ, ὁ Ζὰμ μοῦ διέβασε τοὺς στίχους ποὺ εἶχε συνθέσει τὴ νύχτα, ὅσο μεγάλες κι ἂν ἤταν ὁ θαυμασμός μου, δὲν κρατήθηκα ἀπ' τὸ νὰ τοῦ σημειώσω μερικὲς ἀτέλειες ποὺ μοῦ φαινόταν πὼς χαλοῦσανε τὸ ποίημα. Ἀποσύρθηκε γιὰ νὰ τὸ διορθώσει ἀλλὰ σὲ μιὰ ὥρα γυρίζει:

«Ἀγαπητὲ φίλε, μοῦ λέει, θέλησα νὰ τὰ σιάξω, ἀλλὰ... δὲν ξέρω ἂν ἔχω τὸ δικαίωμαν.

Στάθηκα μερικὲς στιγμὲς χωρὶς νὰ τὸν καταλάβαίνω. Ὡστόσο ἡ ἔννοια τῶν λέξεων ἤταν καθαρή: κάθως αὐτὸ τὸ ποίημα εἶχε γραφτεῖ μὲ τὴν ὑπαγόρευφη τῆς ἔμπνευσης, κάθε ἐπιδιόρθωση ἔπρεπε νὰ θεωρηθεῖ ἀνίερη. Δὲ μπορεῖ νὰ φανταστεῖ κανεὶς, πραγματικά, πνεῦμα περισσότερο ἀνίκανο γιὰ κριτική, τέσο πάνου στὸν ἐαυτό του ὅσο καὶ σὲ ὁποιεν ἄλλον. Ἀκόμα ἡ λέξη «ἀνίκανος» μοῦ φαίνεται ἐχι ἡ σωστή. Τὸ κριτικὸ πνεῦμα, κατὰ τὸ Ζὰμ, εἶναι πάντα ἐπίθεωλο, καὶ ἡ διοίκη του πνεῦ σκερπεῦσε μονομιᾶς ἀγάπη, εὐσέβεια, ποίηση.

Αὐτὴ τὴν ἀνεπάρκεια τὴν ξαναπάντησα, ἀργότερα, σὲ περιστάσεις ἰδιαίτερα δυσάρεστες: εἶχε πεθάνει ὁ Σὰρλ-Λουΐ Φιλίπ. Ἡ «Νέα Γαλλικὴ Ἐπιθεώρηση» ἐτοίμαζε ἀμέσως τοὺς πιὸ σημαντικοὺς τῆς συνεργάτες. Καθένας ἀπὸ τοὺς φίλους τοῦ Σ.—Λ. Φιλίπ, συνεργάτες ὅλους τοῦ περιοδικοῦ μας, προθυμοποιόταν νὰ εμπήσει τὸ νεκρό, ποὺ τὸν ἔβαν' ἀπ' τοὺς πρώτους ποὺ εἰδοποιήθηκαν. Ἡ ἀφέρωσή του θὰ ἔμπαινε ἐπικεφαλῆς τοῦ περιοδικοῦ καὶ σὲ λίγο μοῦ τὴν ἔστειλε. Ἔμεινα κατάπληχτος. Μιὰ συγκατεβατικότητα ἀδυνηρὰ περιφρονητικὴ ἔδειχνε ἀπὸ τὶς πρῶτες του γραμμές. Τὸ ἄρθρο τὸ ἴδιο ἤταν ὅπως ἔπρεπε' ἀλλὰ αὐτὸ τὸ εἶδος τοῦ προοιμίου, τὸ προσδλπτικὸ, σχημάτιζε κάτι σὰν κιπκέλο, ποὺ μοῦ φάνηκε ἀνάρμεστο. Ἤθελα νὰ ζητήσω ἀπὸ τὸ Ζὰμ νὰ τὸ βγάλει, ὅπως ἀποκαλύπτεται κανεὶς μπρὸς σ' ἕναν τάφο. Δυσιστώντας μολαταῦτα στὴ δική μου τὴν ἐντύπωση καὶ ἀπὸ φόβο μή, πως ὑπερβάλλω μιὰ ὑπερευαισθησία φιλική, ἔτρεξα νὰ βρῶ τὸν Ἀρδοῦρε Φονταίν, γιὰ νὰ τοῦ δείξω τὸ χειρόγραφο τοῦ Ζὰμ, ζητώντας τὴ γνώμη του, τὴ συμβουλή του, ἐπειδὴ ὄη ἤξερα τὶς στενές του σχέσεις μὲ τὸ Ζὰμ καὶ πὼς ὁ Ζὰμ τὸν ἄκουγε πρόσυμα. Ἀλλὰ ὁ Φονταίν ἐγνώριζε τὸ Ζὰμ κάλλιτερ' ἀπὸ μένα. Καὶ πολὺ ταραγμένος, ὅπως κι ἐγώ, ἀπὸ τὴν ἄπρεπη αὐτὴ ἐκδήλωση, μοῦ ἀνακοίνωσε τοὺς φόβους ποὺ εἶχε πὼς ὁ Ζὰμ θ' ἀρνιόταν ν' ἀλλάξει τὸ παραμικρὸ ἀπὸ τὸ κείμενό του.

Πραγματικά, σὲ λίγες μέρες, ἔλαβα ἀπὸ τὸ Ζὰμ ἕνα τηλεγράφημα, μὲ τὸ ὁποῖο προτιμοῦσε νὰ πάρει πίσω τὴ συνεργασία του παρὰ ν' ἀλλάξει ἔστω καὶ μιὰ λέξη. Τὸ τί ἔγ τοῦ Ζὰμ ἀντιπαστάθηκε μεγαλόπρεπα μ' ἕνα θαυμάσιο ποίημα τοῦ Κλωντέλ, ποὺ μᾶς ἤρθε τὴν τελευταία στιγμή.

Ἡ στάση τοῦ Ζὰμ μοῦ φάνηκε λυπηρή, τόσο ποὺ ἡ φιλία μου ἀπέναντί του φυχράσθηκε πολύ. Ἤταν ἀκόμα ἀρκετὰ ζωηρὴ ἐκεῖνον τὸν καιρό, μ' ὅλο ποὺ δὲ μπόρεσα ποτὲ νὰ τὴν πάρω ὁλότελα στὰ σοβαρά' κι ἤξερα ἐπιπλέον τὶ προσδλπτικότητα. τὶ σκληρότητα μποροῦσαν νὰ ἔχουν ὁρισμένες ἀδιάλλαχτες ἐκδηλώσεις τῶν διαθέσεών του. Δὲν ἤμουν ὁ μόνος ἀπ' τοὺς φίλους του ποὺ ὑπόφερνα γι' αὐτό. «"Ελαβα ἕνα γράμμα ἀπὸ τὸ Ζὰμ, μοῦ ἔγραφε κάποτε ὁ Ραϋμὸν Μπονέρ, ποὺ θάναι μιὰ ἀπὸ τὶς θλίψεις τῆς ζωῆς μου».

Περισσότερο πρόσφορος σὲ εἴχτο ἦ συμπόνια, ἂν θέλετε, παρὰ σὲ πραγματικὴ συμπάθεια, ὁ Ζὰμ ἤτανε πάντα γεμάτος ἀπὸ τὴν ἄξια του κι ἔτσι δὲ μποροῦσε νὰ καταλάβει ἕναν ἄλλον. Καὶ δὲν εἶμαι θέβαιος ἂν κατάλαβε κλὶ τὸν ἑαυτό του πολὺ καλά, ἀν δὲν τὸν διασκεύασε λιγάκι' ἡ πιὸ φανερὴ κίνηση τῆς καρδιάς του, θέλω νὰ πῶ ἐκείνη ποὺ ἄφηνε αὐτὸς συχνότερα νὰ ξεπηδᾶ, δὲν ἤταν ἴσως πάντα ἡ πιὸ φυσική. Ἡ τελειόχιστο ἡ πιὸ αὐθόρμητη. Μιὰ μέρα ποὺ εἴμασταν περίπατο μαζί, εἶδαμε ἄξαφνα ἕνα μικρὸ λογὸ στὸ δάσος ἑνὸς χανταικιοῦ. Ὁ Ζὰμ στὴν ἀρχὴ, ἀπὸ ἔνστιχτο, σήκωσε τὸ μπαστοῦνι του γιὰ νὰ τὸν χτυπήσει' ἀλλὰ σχεδὸν ἀμέσως ἀνῆβρδε κι αὐτοχεφωνίσαμε:

«"Ω, τὸ καημένο τὸ λαγουδάκι. Πρέπει νὰ τ' ἀναμερίσουμε ἀπ' τὸ δρόμο, θὰ μποροῦσαν νὰ τοῦ κάνουν κακὸ ἐδῶ ποὺ εἶναι».

Γιατὶ ἡ μεγάλη ἀγάπη ποὺ φανέρωνε γιὰ τὰ ζῶα, ὑποχωροῦσε συχνὰ στὸ ἔνστιχτο τοῦ κυνηγοῦ' εἶναι κι' αὐτὸ μιὰ ἀπὸ τὶς ἀντινομίες τῆς φύσης του ποὺ ἀποτελοῦσαν, χωρὶς ἀμφιβολία, τὸν πλοῦτο του καὶ τροφοδοτοῦσαν τὴν ποίησή του. ("Ετσι ὅπως ἡ ὑπόγεια σύγκρουση μεταξὺ τῆς εὐσέβειας καὶ τοῦ αἰσθησιασμοῦ). Μὲς στὸ μικρὸ κῆπο τοῦ πρώτου σπιτιοῦ του στὸ Ὀρτές, ὅπου πέρασα μερικὲς μέρες κοντά του, μιὰ ρυπὴ ἀνέμου ἔφερε πρὸς τὸ μέρος μας τὴ μυρουδιὰ καμμένου μπαρουτιοῦ, σὰν ἐκείνη ποὺ αἰσθάνεται κανεὶς ὕστερ' ἀπὸ τὰ πυροτεχνήματα ἢ τοὺς πυροβολισμούς. Κάθε ἄλλος ἀπ' αὐτὸν θὰ σκεφτόταν ἐξάπαντος: «Δές! αὐτὸ μυρίζει μπαρούτι». Ὁ Ζὰμ ἐφώναξε: «Αὐτὸ μυρίζει μπαροῦτι».

Θυμᾶμαι πὼς αὐτὴ ἡ φράση ἔγινε ἀργότερα ἡ χαρὰ τοῦ Ζὰκ Ριβιέρ. "Εδλεπε σ' αὐτὴν ἐν' ἀπ' τ' ἀσυναίσθητα σκιρτήματα τοῦ πνεύματος, τὰ τόσο ἀποκαλυπτικὰ γιὰ τὸ χαρακτήρα, καὶ πιστεύω πὼς δὲν εἶχε ἄδικο.

Ὁ Ζὰμ ἀνακάτωνε θεληματικὰ μὲ τὴν καλωσύνη ἕνα εἶδος νευρικῆς εὐκισθησίας, ποὺ θέβαια προδιαθέτει, μὰ δὲν ὁδηγεῖ ἀναγκαστικὰ στὴν αὐτοπάρνηση.

Στὴ Μπίσκρα, κάποια θραδιὰ ποὺ εἴχαμε πάει νὰ ἐπισκεφτοῦμε τὸ χωριὸ τῶν νέγρων, μᾶς ἐτράθηξαν οἱ φωνὲς καὶ τὰ γέλια μιᾶς παρέας ἀπὸ παιδιὰ ποὺ διασκέδαζαν στὴν πλατεία. Ζουγώσαμε κι εἴδαμε πὼς ἔκανανε γεῦστο μὲ τὶς ἀνώφελες προσπάθειες ποὺ ἔκανε γιὰ νὰ πετάξει Ἕνας δυστυχισμένος σπουρίτης, πιασμένος ἀπ' τὸ ποδάρι μ' ἕνα σπάγγο. Θελήσαμε ἀμέσως νὰ γλυτώσουμε τὸ πουλὶ καὶ τὸ ἀγοράσαμε ἀπ' τὰ παιδιά. Ὁ Ζὰμ ἀπομακρύνθηκε λίγα θήματα καὶ καθησυχάσει τὴ γυναῖκα μου, πὼς ἐλευτέρωνε τὸ πουλί' ἀλλὰ ξαναγυρνώντας κοντά σὲ μένα, μοῦ εἶπε χαμηλόφωνα:

«Τὸ ἔχω μὲς στὴν τσέπη μου. Δὲ θέλει πιὰ νὰ πετάξει. Μὴν τὸ λὲς στὴν κυρία Ζίντ. Προσπαθῶ νὰ τὸ πνίξω. Τὸ νιώθω νὰ σπαρταρᾶει. "Α! πόσο ὑποφέρω! εἶναι φριχτό!»

Ἐκεῖνο τὸ ταξίδι τῆς Ἀλγερίας εἶχε παρασύρει τὸ Ζὰμ ὡς τὸ Τουγκεὺρ κι ἐκεῖ μᾶς ἄφησε γιὰ νὰ γυρίσει τὸ γρηγορώτερο στὸ Ὀρτές. Εἴχαμε κάνει τὸ μεγάλο ταξίδι ἀπὸ τὴ Μπίσκρα ὡς τὸ Τουγκεὺρ μὲ ἁμᾶξι. Μᾶς συνόδευε ὁ Ἄτμαν, γιὰ τὸν ὁποῖο ὁ Ζὰμ ἔγραφε τὸ ἀκόλουθο σύντομο ἐλεγεῖο:

«Ἀγαπητὲ μου φίλε Ἄτμαν, τὰ δέντρα ποὺ κάνουν ἀμύγδαλα, οἱ συκιὲς κι οἱ φραγκοκαρυδιὲς εἶναι γιὰ νὰ κάθεται κανεὶς ἀποκάτου τους ὅταν ἡ κούρασαι δὲ θαστιέται.

«Μένεις ἐκεῖ χωρὶς νὰ σαλεύεις καθόλου, μὲ τὰ μάτια κλεισμένα. Εἶναι εὐτυχισμένος ὁ τεμπέλης. Στὸν κῆπο ἐκοῦει κανεὶς ἀποκάτου τὸ κιαβάριο νερὸ ποὺ τραγουδάει σὰ μιὰ γυναῖκα ἀράπισσα.

«Εἶναι τέσο καλὰ νὰ τεμπελιάζει κανεὶς μὲ τὰ μάτια κλεισμένα, σὰ νὰ κοιμᾶται. εἶναι τόσο καλὰ στὴν ἀπόλυτη τεμπελιά, ποὺ πιστεύει κανεὶς. "Ατμαν, πὼς εἶναι πεθαμένος».

Γι' ἀνάμνηση τοῦ ταξιδιοῦ αὐτοῦ, ὁ Ζὰμ μοῦ χ

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

Ο ΜΑΓΟΣ ΜΕ ΤΑ ΔΩΡΑ

ΤΟΥ Κ. ΘΑΝΑΣΗ ΠΕΤΣΑΛΗ

3

Στὸ διπλανὸ δωμάτιο ἡ Ἑλένη Μινούλα εἶχε ἀνοίξει τὸ κουτὶ μὲ τὸ καινούργιο φόρεμα. Τράβηξε τὸ φόρεμα ἔξω καὶ τὸ κράτησε ὁλόρθο, μὲ τὰ δυὸ χέρια ἁπλωμένα μπροστά της. "Ἐνα φόρεμα Βυζαντινῆς Βασίλισσας, γιὰ τὸν ἀποψινὸ γορὸ τοῦ Μεγάλου Ξενοδοχείου.

Μαύρο βελοῦδο· μὲ πορφυρὴ στόφα στὸν ποδόγυρο καὶ μὲ κλειστὸ γρυσοκέντητο λαιμό. Ἀπὸ τὸ λαιμὸ κατέβαινε μπρὸς καὶ πίσω μιὰ γρυσοκέντητη λουρίδα ὡς τὸν ποδόγυρο, ἔτσι ποὺ νὰ σχηματίζεται μαζὶ μὲ τὴ γρυσοκέντητη ζῶνη ἕνας γρυσὸς στχουρὸς ἐμπρὸς κι' ἄλλος ἕνας στὴ ράχη. Ἡ ζῶνη πολὺ φαρδειά, δεμένη στὸ πλάϊ περίσσευε στὴ μιὰν ἄκρη, γυρισμένη ἀνάποδα, ἔτσι ποὺ ἡ βελοῦδινη πορφυρὴ φόδρα νὰ κομπιάζει στὸ ἀριστερὸ μπράτσο ἀναδιπλωμένο.

"Ἀφησε τὸ φόρεμα νὰ τράβηξε ἀπὸ τὸ κουτὶ ἕνα εἶδος μπέρτα. Τὸ αὐτοκρατορικὸ δελματικί. Χρυσοκέντητα φοινικόκλαδα, πολύγρωμα κεντητὰ παγώνια καὶ δελφίνια. "Ἕνα γύρω, στολίδια ἀπὸ πολύτιμα πετρόδια: προπάνω ἑκατοντάλιθο, γιὰ τὰ πολλὰ του γρώματα, καὶ ἰερακίτη, πέτρα πράσινη μὲ κίτρινες πιτιελίες.

— Ὡραῖα εἶναι, εἶπε ἡ Ἑλένη καὶ τὸ ξανακοίταξε στὶς λεπτομέρειες. "Ἐκανε καλὴ δουλειὰ ἡ Μάρτ.

Στὸ γραφεῖο οἱ τρεῖς ἄντρες συζητοῦσαν.

— Μόλις κανονιστεῖ ἡ δουλειά, κ. Δουλόπουλε, θὰ σᾶς μετρηθοῦν ἑκατὸ γιλιάδες δραγμές.

—Εἴχαμε πεῖ ἑκατὸν πενήντα, κ. Δωάννου.

— Ναί, γιατὶ λογαριάζαμε σὲ μεγαλείτερη παραγγελία.

— Ἑκατὸ εἶναι λίγες. Ἐσεῖς θὰ κερδίσετε δέκα ἑκατομμύρια ἴσως.

— Ὄχι, δά, μὴν τὰ παραλέτε, κ. Δουλόπουλε. Εἶμαστε ἕνα γκρούπο ἀπὸ κανιπάκιοι ἀνθρώποις, ποὺ θὰ μοιραστοῦν τὰ κέρδη, ἀλλὰ ὄγι καὶ τόσα ποὺ τὰ φαντάζεστε... Μήπως γομίζετε ὅτι ἐμεῖς τὰ πέρνουμε τζάμια τὰ κοπτά;

— Ἑκατὸν πενήντα γιλιάδες.

— Θὰ προσπαθήσω, φίλε μου, νὰ πείσω καὶ τοὺς ἄλλους κυρίους. Ἐλπίζω νὰ συμβιβαστοῦν στὶς ἑκατὸν εἴκοσι.

Ὁ κ. Σαντονίδης ἐπενέβηκε:

— Νὰ σᾶς πῶ ἐγώ, κ. Δουλόπουλε. Ὅπως ξέρετε εἶμαι δικηγόρος στὴν Τρόπεζα. Μπορῶ νὰ σᾶς διαβεβαιώσω ὅτι ὁ ὅμιλος Δωάννου—Ἐστατζόγλου κτλ. εἶναι γρεωμένος, γιὰ ἀγορὲς καπνῶν, μὲ πέντε ἑκατομμύρια δραγμές. Βραγυπρόθεσμα γραμμάτια μὲ τόκο ἑπτὰ τὰ ἑκατό. Δὲν εἶναι ἀστεῖα. Δὲν ἀναγκεύονται ἀδιάκοπα τὰ γραμμάτια...

Ἡ Ἑλένη Μινούλα εἶχε ἀποτραβηχτεῖ σὲ μιὰ γωνιὰ τοῦ δωματίου, ὅπου δὲν μποροῦσε νὰ τὴ δεῖ κανένας ἀπὸ τὸ διπλανὸ γραφεῖο, καὶ εἶχε ἀλλάξει τὸ φόρεμά της. Δὲν εἶχε ὅμως καθρέφτη, νὰ δεῖ πῶς τῆς πηγαίνουν τὰ αὐτοκρατορικά, καὶ σκύβοντας τὸ κεφάλι, πότε δεξιὰ, πότε ἀριστερά, αὐτοεξετάζοταν καὶ αὐτοθαυμαζόταν, σιγυρίζοντας μὲ τὸ γέρι ἢ γαϊδεύοντας τὸ πολύτιμο φουστάνι.

"Ἐπειτα βαρέθηκε καὶ προγώρησε πρὸς τὸ γραφεῖο. Ἐπιθυμοῦσε νὰ τὴ δοῦν, ἔτσι ὁμορφη ποὺ ἦταν. Στάθηκε, ὁστόσο, πίσω ἀπὸ τὴν ἀνοιγτὴ πόρτα, δίγως νὰ φαίνεται, καὶ κρυφάκουγε τί ἔλεγαν μέσα.

Ὁ Δουλόπουλος ἐτοιμαζόταν νὰ φύγει. Εἶγαν σηκωθεῖ οἱ τρεῖς ἄντρες καὶ δοθιοι, στὴ μέση τοῦ δωματίου συζητοῦσαν ἀκόμα.

Ἐξακόσιες γιλιάδες ἀκάθες, ἔλεγε ὁ Δουλόπουλος, πρὸς πενῆντα δραγμὲς τὴν ὀκᾶ, μέσον ὅρο, κάνουν τριάντα ἑκατομμύρια. Ἀγοραστὲς ἀπὸ τὸ μονοπόλιο πρὸς ἐβδομῆντα δραγμὲς τοῦ!.ἡγιστον, κάνουν σαράντα βδο ἑκατομμύρια. Ἡ διαφορὰ σᾶς ἀφίνει δώδεκα ἑκατομμύρια...

Ἡ φωνὴ τοῦ Κανέλου ἔγινε κατηγορηματική:

— Δὲν ἀγοράσαμε τόσο φτηνά, οὔτε πουλήσαμε τόσο ἀκριβά. Ἀπατᾶσθε...

— Μὴν ἐγγνᾶτε, πρόσθεσε ὁ κ. Σαντενίδης, τὰ γρασμάτια. Εἶναι πεντὲ ἑκατομμύρια...

Ἑκατομμύρια, ἑκατομμύρια, ἑκατομμύρια. Αὐτὴ τὴ λέξη τὴν ἄκουγε ἡ Ἑλένη μιά, δυό, πέντε δέκα φορές. Κι' αὐτὴ ἡ λέξη τὴν ἔκανε νὰ συλλογισθεῖ πῶς ὁ Κανέλος Δωάννου, ὁ φίλος της, εἶγε κατορθώσει, ἀπὸ τὸ τίποτα, νὰ παίζει μὲ τὰ ἑκατομμύρια, σάν μὲ βότσαλα.

Εἴταν ἕνα μικρὸ παιδὶ ἀπὸ τὴν Φθιώτιδα. Ποτέρας ἀγράτης, μητέρα ἀπὸ τὰ καλὰ σπίτια τοῦ τόπου. Εἴγαν τὸν τρόπο τους, ἀλλὰ ἦταν πολλὰ στόματα. Ἡ γιαγιά, οἱ γονεῖς, μιὰ ἀδελφὴ τῆς μητέρας γεροντοκόρη, ἑφτὰ παιδιά. Ὁ Κανέλος εἴταν τὸ τρίτο παιδὶ ἀλλὰ πρῶτο ἀγόρι.

Στὰ 1897, ὅταν ὁ Τουρκικὸς στρατὸς κατέβηκε ὡς τὴν Ταράσσα τῆς Λομίας, οἱ Λομιῶτες ἐσκαψαν τὴ γῆ κι' ἔκρυψαν ὅτι πολύτιμο εἴγαν μαζὶ μὲ τὰ γαλκώματά τους, κι' ἐφυγαν στὰ βουνά. Ὁ Κανέλος τριῶν γρόνων παιδάκι. Τῆς εἶγε πεῖ ὅτι θὰ μόταν τὴ φυγή. Αὐγὴ-αὐγὴ βγῆκαν ἀπὸ τὴ Λομία. Οἱ γέροι, οἱ γυναῖκες, τὰ παιδιά. Ἀφτιά καὶ τὰ ἀγόρια τὰ ντουφεκιὰ στὸν ἀέρα, ἐεσήκωνε τὰ τρουναγμένα λελέκια, ποὺ φεύγοντας σκίζανε ἀργὰ τὸ διάστημα.

Ἀνέβηκαν τὶς πλαγιὲς τῆς Οἴτης. Κρύφτηκαν στὴ Δρακοσπηλιά. "Αλλοι συγγενεῖς τοὺς εἶγαν κατασκόψει στὸ Δραγμάνι, ἕνα μικρὸ γωριό. Ὁλόκληρη τὴ μέρα βάσταξε ἡ μάγη μὲ τοὺς Τούρκους, κοντὰ στὴν Ταράσσα, τὸ τσιφλίκι τῶν Ζητουνιάτηδων. Ἄλλα τὸ βράδυ γίνηκε ἀνακωγή. Εἶγε ἐπέμβει ὁ Τσάρος. Βραδιβράδυ ἔφτασε τὸ φιρμάνι τοῦ Σουλτάνου. Βγῆκαν στρατιῶτες μὲ ἄσπρες σημαῖες καὶ τὸ ντουφεκίδι ἔπαψε. "Επειτα ἤρθε ἡ ειρήνη.

Ξανανγύρισαν στὴ Λαμία.Γράμματα στὸ σγολεῖο, παιγνίδια μὲ ἄλλα παιδιὰ πάνω στὸ Βενετσιάνικο κάστρο ἢ περίπατος ὡς στὸν ὄγθο τῆς Ἀλαμάνας. Ποιὸ συγνὰ πήγαιναν στὰ Πηγνοδούλια, ὁπου ἔπαιζε ἡ μουσικὴ τοῦ συνταγματος. Εἶγε ὡραῖα πλατάνια καὶ κόκκινες πικροδάφνες.

Πέρασαν τὰ γρόνια. Ὁ Κανέλος ἦρθε στὰ 1910 φοιτητὴς στὴν Ἀθήνα. Ἀναβρασμὸς τὸν καιρὸ ἐκεῖνο στὴν πρωτεύουσα. Τὸ Γουδί, ἡ ἀνοξέώρηση τοῦ Συντάγματος, ἡ Διπλὴ Βουλή. Κανουργιες ἐλπίδες τοῦ ἐλληνισμοῦ φούσκωναν τὶς ψυχὲς τῶν νέων. Ἀναθεώρηση τῶν ψυγῶν, ἀναθεώρηση τῶν δυνάμεων.

Ξέσπασε ὁ πόλεμος τοῦ 1912. Πωστὸς ἐνθουσιασμοῦ, πατριωτισμὸς καὶ ἡρωϊσμὸ καὶ ἀνεῖκα παγγωμασμένα. "Επειθε τὸ 1913. Τὸ Κιλκίς. Ἡ νέα νίκη. Ἡ μελέτη τῆς Νομικῆς παρασμερισμένη. "Γγινε ειρήνη κι' ἀπὸ τὰ θρανία λείπανε μερικοί. Τώρα ἦρθαν στὴ σειρὰ τὰ ἔργα τῆς ειρήνης. Μὰ δὲν βάσταξαν πολύ.

Στὰ 1914 ὁ Κανέλος πῆγε στρατιώτης μὲ τὴν κλάση του. Ἀπὸ τότε δὲν ἀπολυθήκε ὡς τὰ 1922. Μόνο ποὺ σιγὰ-σιγὰ ὁ ἐνθουσιασμὸς ἔπεσε, γαλάρωσε, ἔσβυσε, κι' ἐκεῖνη ἡ ὡραία ὁρμὴ γιὰ αὐτοθυσία ἄλλαξε κι' ἔγινε φιλοζωΐα καὶ ἀτομιστικὴ μικροσυμφεροντολογία.

Ἀφοῦ πολέμησε λίγο στὴ Μακεδονία, στὰ 1917—1918, κατάφερε καὶ μπῆκε στὴν Ἐπιμελητεία. Ἀνθυπασμιστής, ἀνθυπολογαγός, ὑπολογαγός. Μπῆκε στὰ μυστικὰ τῶν προμηθευτῶν, στὸ νόημα τῆς προμήθειας. "Ἕνα λομπτὸ σγολεῖο. Ἀπολύθηκε στὰ 1922 λογαριασμένος.

Στὸν ἀναστατωμένο τότε τόπο, ποὺ εἶγε ν' ἀποκαταστήσει καὶ ν' ἀφομοιώσει πάνω ἀπὸ ἕνα ἑκατομμύριο καταστρεμένον κόσμο, ὁ Κανέλος ἀκολουθοῦσε τὸ δρόμο τῶν ἐπιγειρήσεων. Πότε μιὰ ἐπιγείοηση οἰκοδομῶν, πότε μιὰ ὁποιαδήποτε μεσιτεία, πότε παιγνιδὶ μὲ τὰ πάνω ἢ μὲ τὰ κάτω στὸ Χρηματιστήριο. Πιάστηκε. "Εκανε περιουσία.

Δὲν ἔγνασε ὅμως τοὺς δικούς του. Οἱ γέροι εἶγαν πεθάνει. Δυὸ ἀδερφὲς εἶταν παντρεμένες στὸ γάλα κομένα μάτια καὶ τ' ἀκαμὲ τὴν Ἑλένη Μινούλα. Ἀπὸ τρισήμισυ γρόνια.

"Ὡς ἐκεῖνη τὴν ἐποχή, ἡ ἐρωτική του ζωὴ εἶγε περάσει πολοὺς σταθμοὺς. Δυὸ ὅμως εἶταν οἱ κύριες φάσεις. Δυὸ ἄγρα. Ἡ ἀγνότητα καὶ ὁ ρομαντισμὸς στὴν ἀρχή. Ἡ καθαρὰ ὑλικὴ σεξουαλικὴ ἀνάγκη, κατόπι. Πρῶτα τὸ ἀγνό, τὸ ἀθῶο παιδί, τὸ γοριατόπουλο, ποὺ δὲν ξέρει ἀπὸ τὴ γυναῖκα παρὰ ὅτι εἶναι ἡ μελλοντικὴ σύντροφος τοῦ βίου, ἡ αὔριανὴ μητέρα τῶν παιδιῶν. Μὲ τὴ μαιραία αἰσθηματικὴ ἐκδήλωση τῶν ἐφηβικῶν γρόνων, ὅταν συνάντησε ἕνα ἀπόγευμα, σὲ μιὰν αὐλή, μιὰ κοπέλα μὲ ξανθὲς μπλεξοῦδες καὶ μὲ σταγτιὰ μάτια.

Παιδί τοῦ γυμνασίου αὐτός. Μιὰ κοπέλα ποὺ μὲ τὸ γαμόγελό της ἔφερε τὴν ἀνοιξη μέσα του. Ὁ Κανέλος περνοῦσε ταγτικὰ ἀπὸ τὴν αὐλὴν αὐτή, καιροφυλακτώντας νὰ τὴ δεῖ, νὰ τὴ δεῖ μόνο ἀπὸ μακριά. Μιὰ μέρα, κατὰ τὸ σούσουπο, τὴς μίλησε. Σύντομη κουβέντα, ἀθάρρευτη, χομπιασμένη.

Τὸ αἴσθημα βάσταξε δυόμισι γρόνια, γύρω ἀπὸ τὴν αὐλὴ μὲ τὶς ἀνθισμένες μαντζουράνες καὶ μὲ τὰ μπουγαρίνια. Ἀνάμεσα στὸ δυὸ παιδιὰ, ἡ συνενόηση εἶγε γίνει μόνο μὲ τὰ μάτια. Ἡ σγέση τους δὲν κατάφερε νὰ φτάσει οὔτε στὸ ἀγνότερο φιλί. Μιὰ καλοκαίρα βιαστική, μιὰ μελαγγολικὴ καλημέγτα. Προπολεμικὸς ἐπαρχιώτικος ρομαντισμός. Καμμιὰ φορά, τὶς φεγγαρόλουστες γυχτιές, παρέα μὲ ἄλλα παιδιά, σιγανὴ καντάδα ἀργοδιάβαινε τὸ δρόμο μπρὸς στὴν αὐλὴ τῆς κοπέλας καὶ στεκόταν στὴν παραπέρα γωνιὰ ν' ἀνυψώσει τὴ φωνή της στὴ νυχτερινὴ σγαλιὰ σὰν ἀκεσία.

Μὰ τέλειωσε τὸ Γυμνάσιο κι' ἀπὸ ἕνα ἀπόγευμα ἡ Κανέλος ἦρθε φοιτητὴς στὴν Ἀθήνα. Τὸ ἀγνὸ παιδὶ μὲ τὰ μεγάλα μάτια καὶ τὴ μεγάλη καρδιὰ ἔγινε ὁ φοιτητὴς Δωάννου ποὺ μελετάει καὶ ξεκουράζει στὸ καφενεῖο, συζητώντας γιὰ τοὺς Νεότουρκους ἢ γιὰ τὸ δημοτικισμό, ὁ φοιτητὴς ποὺ διαβάζει καὶ ὁ φοιτητὴς ποὺ γλεντάει. Ξύπνησε ἀξέφνα ὁ γέος, ποὺ κρίνει ὅλες τὶς γυναῖκες μὲ βάση τὶς λίγες ἐκείνες ποὺ τοῦ πουλοῦν πολὺ φτηνὰ τὸ κορμί τους ἀπάνω σὲ μιασμένα κρεβάτια. Ὁ νέος ποὺ περιφρονεῖ τὴ γυναῖκα, γιατὶ δὲν τὴν ἐγόρτασε καὶ γιατὶ δὲν τὴν ἔξρει.

Μὲ τὸ πέρασμα τοῦ γρόνου, ὁ στερνὲς τὶς πρῶτες του συνενοήσεις στὸν οὐρανό. Σύννεφα ψηλά, κάτασπρα, ἀκίνδυνα ἀκόμα. Μόνο γιὰ ν' ἀνασκουφίσουν ἀπ' τὶς ἀτέλειωτες λιακάδες πέντε μηνῶν. "Ερημο τὸ Ξυλόκαστρο.

— "Ἕνας κύριος μὲ τὴν κυρία του ἤρθαν κι' αὐτοὶ ἀπόψε, τοὺς εἶπε ὁ ξενοδόγος.

Ὁ Κανέλος βγῆκε μὲ τὸ φίλο του, μετὰ τὸ φαγητό. Περπάτησαν μὲ ραθυμία μέσα στὸν Πανικό. Ὁ Κορινθιακὸς ἔπαιζε τὰ γερά του σὰ δοξάρι ἀπάνω στὰ βότσαλα, κι' εἴταν μιὰ θεσπέσια ὑπόκρουση στὴ γυτερινὴ γαλήνη τοῦ ἀκροθαλάσσιου δάσους.

— Πρέπει νὰ κατακτηθεῖ ἡ Αὐστραλία, ἔλεγε ὁ Κανέλος δεμένος πάντα στὶς ἰδέες του. Στὴν Ἀγγλία ὑπάργει ἔδαφος καλλιεργήσιμο. Ὁ Ἄγγλέγος μπορεῖ εὔκολα νὰ συνηθίσει ἕνιαν καπνὸ ἀπὸ γαρμάνι Βιρτζίνιας καὶ Ἀγγρινίου.

— Ἡ κατάκτηση τῆς Ἀγγλίας δὲν εἶναι εὔκολη, ἀντίλεγε ὁ σκεπτικιστὴς ὁ φίλος.

— Χρειάζονται γρήματα. Νὰ ξοδευτοῦν μερικὲς ἑκατοσταρὲς ἑκατομμύρια. Τὸ Κράτος ἔγει καθήκον ἀλλὰ καὶ συμφέρον νὰ ξοδέψει. Θὰ σπείρει γιὰ νὰ θερίσει.

— Εἶσαι ἀπόλυτα πεισμένος ὅτι ἡ συγκομιδὴ θὰ εἶναι ἱκανοποιητική;

— Εἶμαι. Ἀπόλυτα.

Γύρισαν κατὰ τὶς ἐντεκόμισι στὸ ξενοδογεῖο καὶ κοιμήθηκαν. Τὴν ἄλλη μέρα, τὸ μεσημέρι, πῆγαν γιὰ φαΐ στὸ Περίπτερο τοῦ Τουρισμοῦ. Εἶταν μαζεμένοι κάπου δέκα ἄνθρωποι στὴν τραπεζαρία. Τὰ παράθυρα, φαρδειὰ ἀνοιγμένα πρὸς τὸν κόλπο, ἔφερναν ἀπὸ τὰ γαλάζια βουνὰ τῆς Στερεᾶς, ἀντικρύ, ἕνα ἀεράκι βουνίσιο μαζὶ καὶ θαλασσινό, μὲ λίγη ἀντηλιά. Κάποιος ξοπλωμένος στὴν ἀμμουδιά, ὕστερα ἀπὸ τὸ κολύμπι, στέγνωνε τὸ κορμί του στὸν ἥλιο. Κόκκινο μπανιερὸ στὸ ἄσπρο φόντο τοῦ ἀμμιου.

Σ' ἕνα γωνιακὸ τραπεζάκι ὁ Κανέλος ξεγώρισε τὸ δικηγόρο του τὸν κ. Σαντονίδη μὲ τὴ γυναῖκα του. Διψόντας γιὰ συντροφιά, πῆγε νὰ τοὺς γαιρετήσει. Δὲν εἴταν ἡ κ. Σαντονίδη. Ὁ δικηγόρος τὸν σύστησε.

— Ἡ κ. Ἑλένη Μινούλα.

— Χαίρω πολύ.

Κάθησε λίγο μαζί τους καὶ ἀπογαιρέτησε. "Ετσι γνωρίστηκε μὲ τὴν Ἑλένη.

Τὸ ἀπόγευμα, ὁ Κανέλος πῆγε μὲ τὸν φίλο του, ἕναν περίπατο πρὸς τὰ Τρίκκαλα. Τὸ βράδυ, δῶμος, στὸ τραπέζι, ὁ Κανέλος ξανασυναντήθηκε μὲ τὸν κ. Σαντονίδη καὶ τὴν Κα... δὲ θυμόταν πιὰ τὸ ὄνομα τῆς κυρίας.

Ἡ κυρία τὸ φαγητὸ κάθησαν ὅλοι μαζί, σὰν ὑπαιθρο. Πλευτὲς πολυθρόνες γυρισμένες ποδὰ τὸ γταλό. Οὐζοκι μὲ σόδα. Κουβέντα ἀσκοπη, τιποτένια. "Αντικρυ, πάνω ἀπὸ τὰ βουνὰ τῆς Στεσεᾶς, ἀστραφτε ἀδιάκοπα. Πενταλφες φωτερὲς ἐγράφονταν στὴν κατάμαυρον οὐρανὸ κι' ἡ λευκὴ ἀνταύγεια σκόρπιζε σὰν ἀόπ πολυγιὰ τεράστιου διακόπτη στιγμιαία, ὡς τὰ βάθη τοῦ ὁρίζοντα.

Τὰ μάτια τῆς Κα... τῆς Κας (δὲ θυμόταν τὸ ὄνομα) εἴγαν ἕνα γρῶσο ποὺ τὸν συγκινοῦσε. Τὸν κοίτοφ μιὰ-δυὸ φορὲς ἐπίμονα, δηλωτικά. Κατὰ τὰ μεσάνυχτα περπάτησαν ὅλοι μαζὶ μέσα στὸν Πευκιά. Κάποια στιγμὴ ποὺ βρεγναν πίσω μονάνοι οἱ φίλοι, ὁ Κανέλος καὶ ἡ Κα Μινούλα (τοῦ εἶγε ξεγαθυμήσει ἡ ἴδια τὸ ὄνομά της) τὴς εἶπε:

— Ὅτου γυρίσετε στὴν Ἀθήνα, τηλεφωνῆστε μὲ τὴν κ. Μινούλα. Ὡμορφη γυναῖκα. Μοῦ ἄρεσε.

Κοίταξε τὸ δικηγόρο του στὰ μάτια.

— "Εγετε ἀντίρρηση;

Στὰ γελῆ τοῦ κ. Σαντονίδη ἄνθισε ἕνα μυστηριῶδες γαιώγελο.

— Ἀντίρρηση σὲ τί; "Οτι εἶναι ὡμορφη;

Ὁ Δωάννου γέλασε δυνατὰ, ἀλλὰ ψεύτικα.

— Στὸ ν' ἀσγοληθῶ μαζί της.

Ὁ κ. Σαντονίδης δὲν ἔγασε τὴν εὐκαιρία νὰ φανεῖ εὐγάριστος τάστατα μαλλιά, ἔγινε ὁ φοιτητὴς Δωάννου ποὺ μελετάει καὶ ξεκουράζει στὸ καφενεῖο, συζητώντας γιὰ τοὺς Νεότουρκους ἢ γιὰ τὸ δημοτικισμό, ὁ φοιτητὴς ποὺ διαβάζει καὶ ὁ φοιτητὴς ποὺ γλεντάει. Ξύπνησε ἀξέφνα ὁ γέος, ποὺ κρίνει ὅλες τὶς γυναῖκες μὲ βάση τὶς λίγες ἐκείνες ποὺ τοῦ πουλοῦν πολὺ φτηνὰ τὸ κορμί τους ἀπάνω σὲ μιασμένα κρεβάτια. Ὁ νέος ποὺ περιφρονεῖ τὴ γυναῖκα, γιατὶ δὲν τὴν ἐγόρτασε καὶ γιατὶ δὲν τὴν ἔξρει.

Μὲ τὸ πέρασμα τοῦ γρόνου, ὁ ὑπόκρουση τῶν πρῶτες του συνενοήσεις στὸν οὐρανό. Σύννεφα ψηλά, κάτασπρα, ἀκίνδυνα ἀκόμα. Μόνο γιὰ ν' ἀνασκουφίσουν ἀπ' τὶς ἀτέλειωτες λιακάδες πέντε μηνῶν. "Ερημο τὸ Ξυλόκαστρο.

— "Ἕνας κύριος μὲ τὴν κυρία του ἤρθαν κι' αὐτοὶ ἀπόψε, τοὺς εἶπε ὁ ξενοδόγος.

Ὁ Κανέλος βγῆκε μὲ τὸ φίλο του, μετὰ τὸ φαγητό. Περπάτησαν μὲ ραθυμία μέσα στὸν Πανικό. Ὁ Κορινθιακὸς ἔπαιζε τὰ γερά του σὰ δοξάρι ἀπάνω στὰ βότσαλα, κι' εἴταν μιὰ θεσπέσια ὑπόκρουση στὴ γυτερινὴ γαλήνη τοῦ ἀκροθαλάσσιου δάσους.

— Πρέπει νὰ κατακτηθεῖ ἡ Αὐστραλία, ἔλεγε ὁ Κανέλος δεμένος πάντα στὶς ἰδέες του. Στὴν Ἀγγλία ὑπάργει ἔδαφος καλλιεργήσιμο. Ὁ Ἄγγλέγος μπορεῖ εὔκολα νὰ συνηθίσει ἕνιαν καπνὸ ἀπὸ γαρμάνι Βιρτζίνιας καὶ Ἀγγρινίου.

— Ἡ κατάκτηση τῆς Ἀγγλίας δὲν εἶναι εὔκολη, ἀντίλεγε ὁ σκεπτικιστὴς ὁ φίλος.

— Χρειάζονται γρήματα. Νὰ ξοδευτοῦν μερικὲς ἑκατοσταρὲς ἑκατομμύρια. Τὸ Κράτος ἔγει καθήκον ἀλλὰ καὶ συμφέρον νὰ ξοδέψει. Θὰ σπείρει γιὰ νὰ θερίσει.

— Εἶσαι ἀπόλυτα πεισμένος ὅτι ἡ συγκομιδὴ θὰ εἶναι ἱκανοποιητική;

— Εἶμαι. Ἀπόλυτα.

Γύρισαν κατὰ τὶς ἐντεκόμισι στὸ ξενοδογεῖο καὶ κοιμήθηκαν. Τὴν ἄλλη μέρα, τὸ μεσημέρι, πῆγαν γιὰ φαΐ στὸ Περίπτερο τοῦ Τουρισμοῦ. Εἶταν μαζεμένοι κάπου δέκα ἄνθρωποι στὴν τραπεζαρία. Τὰ παράθυρα, φαρδειὰ ἀνοιγμένα πρὸς τὸν κόλπο, ἔφερναν ἀπὸ τὰ γαλάζια βουνὰ τῆς Στερεᾶς, ἀντικρυ, ἕνα ἀεράκι βουνίσιο μαζὶ καὶ θαλασσινό, μὲ λίγη ἀντηλιά. Κάποιος ξοπλωμένος στὴν ἀμμουδιά, ὕστερα ἀπὸ τὸ κολύμπι, στέγνωνε τὸ κορμί του στὸν ἥλιο. Κόκκινο μπανιερὸ στὸ ἄσπρο φόντο τοῦ ἀμμιου.

Σ' ἕνα γωνιακὸ τραπεζάκι ὁ Κανέλος ξεγώρισε τὸ δικηγόρο του τὸν κ. Σαντονίδη μὲ τὴ γυναῖκα του. Διψόντας γιὰ συντροφιά, πῆγε νὰ τοὺς γαιρετήσει. Δὲν εἴταν ἡ κ. Σαντονίδη. Ὁ δικηγόρος τὸν σύστησε.

— Ἡ κ. Ἑλένη Μινούλα.

— Χαίρω πολύ.

Κάθησε λίγο μαζί τους καὶ ἀπογαιρέτησε. "Ετσι γνωρίστηκε μὲ τὴν Ἑλένη.

Τὸ ἀπόγευμα, ὁ Κανέλος πῆγε μὲ τὸν φίλο του, ἕναν περίπατο πρὸς τὰ Τρίκκαλα. Τὸ βράδυ, δῶμος, στὸ τραπέζι, ὁ Κανέλος ξανασυναντήθηκε μὲ τὸν κ. Σαντονίδη καὶ τὴν Κα... δὲ θυμόταν πιὰ τὸ ὄνομα τῆς κυρίας.

Ἡ κυρία τὸ φαγητὸ κάθησαν ὅλοι μαζί, σὰν ὑπαιθρο. Πλευτὲς πολυθρόνες γυρισμένες ποδὰ τὸ γταλό. Οὐζοκι μὲ σόδα. Κουβέντα ἀσκοπη, τιποτένια. "Αντικρυ, πάνω ἀπὸ τὰ βουνὰ τῆς Στεσεᾶς, ἀστραφτε ἀδιάκοπα. Πενταλφες φωτερὲς ἐγράφονταν στὴν κατάμαυρον οὐρανὸ κι' ἡ λευκὴ ἀνταύγεια σκόρπιζε σὰν ἀόπ πολυγιὰ τεράστιου διακόπτη στιγμιαία, ὡς τὰ βάθη τοῦ ὁρίζοντα.

Τὰ μάτια τῆς Κα... τῆς Κας (δὲ θυμόταν τὸ ὄνομα) εἴγαν ἕνα γρῶσο ποὺ τὸν συγκινοῦσε. Τὸν κοίτοφ μιὰ-δυὸ φορὲς ἐπίμονα, δηλωτικά. Κατὰ τὰ μεσάνυχτα περπάτησαν ὅλοι μαζί μέσα στὸν Πευκιά. Κάποια στιγμὴ ποὺ βρεγναν πίσω μονάνοι οἱ φίλοι, ὁ Κανέλος καὶ ἡ Κα Μινούλα (τοῦ εἶγε ξεγαθυμήσει ἡ ἴδια τὸ ὄνομά της) τὴς εἶπε:

— Ὅτου γυρίσετε στὴν Ἀθήνα, τηλεφωνῆστε μὲ τὴν κ. Μινούλα. Ὡμορφη γυναῖκα. Μοῦ ἄρεσε.

Κοίταξε τὸ δικηγόρο του στὰ μάτια.

— "Εγετε ἀντίρρηση;

Στὰ γελῆ τοῦ κ. Σαντονίδη ἄνθισε ἕνα μυστηριῶδες γαιώγελο.

— Ἀντίρρηση σὲ τί; "Οτι εἶναι ὡμορφη;

Ὁ Δωάννου γέλασε δυνατὰ, ἀλλὰ ψεύτικα.

— Στὸ ν' ἀσγοληθῶ μαζί της.

Ὁ κ. Σαντονίδης δὲν ἔγασε τὴν εὐκαιρία νὰ φανεῖ εὐγάριστος τὸν πλούσιο πελάτη του.

— Εἶναι γυναῖκα ποὺ μοῦ ἀρέσει πολύ. Τὴν ἔξρω καιρό. Καλὴ πάστα. Ἀλλὰ ὄν θέλει αὐτή; Θὰ μοῦ κοστίσει... βέβαια... Χαίρομαι, τουλάγιστον ποὺ εἶστε σεῖς...

— Ποὺ λέτε ἡ σύμβαση, ἀντισκοψε ἀπότομα ὁ Δωάννου, σκύβοντας ξανὰ στὰ γνωστιά, λέει στὸ τέταρτο ἄσοθρο, παράγγραφος δ: «Ὡς δικαιολογητικὰ στοιγεῖα πρὸς ἀποδεῖξιν τῶν ἐν τῇ πρώτῃ παραγράφῳ τοῦ ἐδαφίου τέσσερα τοῦ ἄρθρου τρία ἰδιοτήτων ἀπαιτοῦνται...».

Ἀπὸ κεῖνη τὴν ἡμέρα δὲν ξανάγινε πιὰ λόγος γιὰ τὴν Ἑλένη, μεταξύ τους. Ἡ Ἑλένη εἴταν πιστὴ ξενοιμένη, ὅσο εἴταν ἀπιστὴ φίλη. Ὁ κ. Σαντονίδης τὴν ἔγασε. Τὸ διαζύγιό της σκάλασε. Ὁ Δωάννου τὴ σύντροφοῦσε, ξοδεύοντας γιὰ ὅποιο λέφι της, τοιγυρίζοντάς την στὰ ἐστιατόρια, στὰ κέντρα διασκεδάσεων, στοὺς κινηματογράφους.

Μόνο δὲ θέλησε νὰ κοτοιήσει μαζί της. Τὴν ἄφησε νὰ ζεῖ ἐλεύθερη διατηρῶντας κι' αὐτὸς τὴν ἀνεξαρτησία του. Ἡ Ἑλένη ἔργεται ταγτικὰ καὶ τὸν βρῖσκει κατὰ τὶς ἑπτὰ τὸ βράδυ στὸ γραφεῖο του, νὰ περάσουν τὴ βραδιὰ μαζί. Ἀκριβῶς ὅπως κι' ἀπόψε.

Στὸ διπλανὸ γραφεῖο ὁ Δωάννου, ὁ κ. Σαντονίδης κι' αὐτὸς ὁ τρίτος ὁ ξένος συζητοῦν ἀκόμα, δρθοι, κάτω ἀπὸ τὸ κεντρικὸ πολυόφωτο. Μὰ εἴγαν ἀλλάξει θέμα. Δὲ μιλοῦσαν γιὰ καπνά. Ὁ κ. Σαντονίδης ποὺ ἀνῆκε σὲ κόμμα τῆς ἀντιπολίτευσης, ξέσπασε τὴν ἀγανακτησγὴ του γιὰ ὁρισμένα μέτρα τῆς ᾿ᾳ᾽ουσίας.

— Ἡ ἀνειλικρίνεια τῶν δηλώσεων τοῦ ὑπουργοῦ ξεπερνάει κάθε ὅριο. Προσπαθεῖ ν' ἀποδείξει ὅτι δὲν ἔγει ἐπιβάλλει νέες φορολογίες, ἐνῶ οἱ ἀριθμοί... οἱ ἀριθμοὶ οἱ ἴδιοι μιλοῦν. Φόρτωσαν τὸν κοσμάκη ἑξακόσια ἑκατομμύρια καινούργιους φόρους..

Ὁ Δωάννου ἄκουγε ἀφηρημένος, μὲ τὸ κεφάλι λίγο γερμένο στ' ἀριστερά. Αὐτὸς δὲν γκρίνιαζε μὲ τὴν Κυβέγνηση, γιατὶ εἶγε πετύγει μερικὲς καλὲς δουλειὲς γάρη στὴ φιλία ἑνὸς ὑπουργοῦ.

— Ὁ κόσμος φωνάζει πάντοτε μὲ τὴν κάθε Κυβέρνηση, φίλε μου. Τοῦτη ἐδῶ ἔκανε ἀρκετὰ πράματα ποὺ καμιὰ ἄλλη δὲν κατάφερε ὡς τώρα νὰ τὰ πραγματοποιήσει. Δὲν εἶναι ἔτσι, κ. Δουλόπουλε;

Ὁ κ. Δουλόπουλος, δημόσιος ὑπάλληλος μὲ κρυφὰ ἄκρα ἀριστερὰ φρονήματα, κούνησε τὸ κεφάλι του δυὸ-τρεῖς φορὲς καταφατικά.

— "Ετσι εἶναι... Ἔτσι, γιὰ μιὰ τόσο ἀστικὴ κυβέρνηση.

Ἡ Ἑλένη, κρυμμένη πίσω

ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ Κ' ΟΙ ΛΑΟΙ

Χρονικά τῆς παγκόσμιας πνευματικῆς κίνησης

«ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΤΗΣ ΖΩΗΣ»

Ἡ τελευταία κωμωδία τοῦ Νόελ Κάουαρντ, ποὺ ἀνεβάστηκε τελευταῖα στὸ Χεϋμάρκετ τοῦ Λονδίνου, δὲν φαίνεται νὰ εἶχε δοῦλ ἐπιτυχία θὰ περίμενε κανεὶς. Οἱ περισσότεροι κριτικοὶ γτιπάνε τόσο τὴν «θέσι» τοῦ ἔργου ὅσο καὶ τὸ παίξιμο τῶν ἡθοποιῶν. Φαίνεται πώς ὁ Κάουαρντ, ὅπως κι' οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς σύγχρονους συγγραφεῖς, προσπαθεῖ νὰ βάλει μιὰ μεγάλη δόση ἠθικοφιλοσοφίας, μέσα σὲ μιὰ κωμωδία ποὺ ἔχει γιὰ κύριο ποοοοισμό της τὴ διισσέδεσιν. Κι' ἔτσι ἀποδεικνύεται, γιὰ μιὰν ἀκόμα φορὰ, πώς ἡ κωμωδία «θέσι» σὲ μιὰ κωμωδία ὄχι μόνο δὲν ὠφελεῖ, ἀλλὰ καμμιὰ φορὰ καταστρέφει.

*

Η ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΜΕΡΙΜΕ

Μιὰ ἐνδιαφέρουσα ἐργασία προμηνύεται, ἡ «Ἀλληλογραφία τοῦ Προσπέρ Μεριμὲ», ποὺ ἑτοιμάζει ὁ Ἀρ Μωρὶς Παρτυριέ, ἀπὸ τοὺς σοβαρότερους μελετητὲς τοῦ Γάλλου συγγραφέα. Ὡς τὸ φθινόπωρο αὐτοῦ τοῦ χρόνου ἐλπίζεται νὰ εἶναι ἕτοιμο τὸ πρῶτο μέρος (περίοδος 1820—36), τὸ ὁποῖο ἀνάμεσα στ' ἄλλα, θὰ περιέχει καὶ γράμματα τοῦ Μεριμὲ σὲ φίλους του στὴ Σκωτία καὶ τὴν Ἀγγλία, ποὺ τυπώνονται γιὰ πρώτη φορὰ ἀκέραια.

*

ΜΑΘΙΟΥ ΑΡΝΟΛΝΤ

Μὲ τὸ 1938, κλείσανε πενῆντα χρόνια ἀπὸ τὴν ἡμέρα τοῦ θανάτου τοῦ Μάθιου "Αρνολντ. Ὁ μεγάλος αὐτὸς ποιητὴς καὶ κριτικός, ἀντιπρόσωπος μιᾶς ὁλόκληρης ἐποχῆς, καὶ ἀπαδὸς τοῦ Γουόρντσγουορθ, εἶχε μελετήσει βαθειὰ τὴν 'Αρχαία 'Ελληνικὴ Φιλολογία κι' εἶχε ἀρκετὰ ἐπηρεαστεῖ ἀπ' αὐτήν. Σ' ἕνα μικρὸ βιβλίο ποὺ βγῆκε στὸν Καναδᾶ, μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς ἑκατεσίου, ὁ βιογράφος του Κάρλτον Στάνλεϋ λέει πώς ὁ "Αρνολντ ἦταν «ἕνας κλασσικὸς 'Αθηναῖος τοῦ 4ου αἰῶνα π. Χ. ποὺζησε στὴν Ἀνυλία τὸν 19ο μ. Χ.».

*

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΕΝΟΣ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ

"Ενα ἀπὸ τὰ πιὸ καλὰ 'Αγγλικὰ περιοδικά, τὸ «Κριτήριον», ἔβγαλε τὴν πεσασμένην ἑβδομάδα τὸ τελευταῖο του φύλλο, ὕστερα ἀπὸ δεκάξη χρόνων συνεχῆ ζωή. 'Εκδότης του ἦταν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς ἐκδόσεώς του, ὁ γνωστὸς "Αγγλος συγγραφέας Τ. Σ. "Ελιοτ, ὁ ὁποῖος ἔξηγεῖ καὶ τοὺς λόγους ποὺ τὸν ἀκάγκασαν νὰ διακόψει τὴν ἔκδοση τοῦ «Κριτηρίου»:

«Μὲ τὴ σημερινὴ γενικὴ κατάσταση, λέει, δὲν μοῦ εἶναι δυνατὸ νὰ νοιώσω τὸν ἐνθουσιασμὸ καὶ τὴ θέρμη ποὺ πρέπει νὰ ἔχει ὁ ἐκδότης ἑνὸς φιλολογικοῦ περιοδικοῦ. Αὐτὸ ὅμως δὲν ἐμποδίζει νὰ συστήσω σ' ὅσους ἐργάζονται γιὰ τὴν Τέχνη, νὰ ἑξακολουθήσουνε δίχως καμμιὰ ὀπισθοχώρηση καὶ καμμιὰ θυσία τῶν καλλιτεχνικῶν τους βλέψεων.

*

ΡΗΤΟ ΤΗΣ ΕΒΔΟΜΑΔΑΣ

"Ἴσως ὁ καλύτερος τρόπος γιὰ νὰ ἀναπαραγάγουμε τὸ 'Αρχαῖο Ἑλληνικὸ τειρπεραμέντο, θὰ ἦταν νὰ διασταυρώσουμε Σκωτσέζους μὲ Κινέζους.

Σὲρ Ρίτσαρντ Λίβιγκστον

*

ΙΤΑΛΙΑ — ΘΕΑΤΡΙΚΑ ΝΕΑ

Τὰ «Γαλλικὰ χωρὶς δάκρυα» τοῦ Τέρενς Ράττιγκαν, ποὺ σημείωσε τέτοια μεγάλη ἐπιτυχία στὴν 'Αγγλικὴ σκηνή, ἀφίνει τὸ Θέατρο «Κριτήριον» μετὰ ἀπὸ 900 παραστάσεις, γιὰ νὰ συνεχίσει τὴ σταδιοδρομία του σὲ ἄλλο θέατρο. Κατόπι θὰ καταλήξει στὸ μεγάλο θέατρο «Πικκαντίλλυ», μὲ τιμὲς λαϊκὲς. Θὰ ἀκολουθήσει, δηλαδή, τὸ δρόμο τοῦ «Ὁ Γιῶργος κ' ἡ Μαργαρίτα», ἄλλης Λοντρέζικης ἐπιτυχίας.

* * *

Ὁ "Αιβορ Νοβέλλο, δημοφίλης ἠθοποιὸς καὶ θεατρικὸς συγγραφέας, τέλειωσε ἕνα μουσικὸ ἔργο, ποὺ πρόκειται νὰ παιχτεῖ στὸ Ντριούρυ Λέϊν, Ὁ τίτλος τοῦ ἔργου εἶναι «Τὰ χορευτικὰ χρόνια» καὶ δείχνει τὴν πρὸ καὶ μεταπολεμικὴ Βιέννη. Μαζὶ μὲ τὸν ἴδιο συγγραφέα παίζει στὸ ἔργο ἡ Μαίρη "Ἑλλις, ἡ δὲ σκηνοθεσία ἀνατέθηκε στὴ Βιεννέζα Λεον τίνε Ζάγκαν, ἡ ὁποία, ὡς γνωστόν, σκηνοθέτησε στὸν Κινηματογράφο τὶς «Παρθένες μὲ στολή».

*

Ο ΓΑΜΟΣ ΤΟΥ ΑΝΡΙ ΤΡΟΥΑΓΙΑ

Εἶναι ἡ πρώτη φορὰ ποὺ ἕνα «βραβεῖο Γκονκούρ», ὁ 'Ανρὶ Τρουαγιά, παντρεύεται ἀμέσως μετὰ τὴ βράβευσή του. Ὁ γάμος αὐτός, ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἐπίκαιρη δημοσιότητα ποὺ εἶχε τὸ ὄνομα τοῦ Τρουαγιά, συγκέντρωσε τὴν περιέργεια τῶν καλλιτεχνικῶν κι' ἀργόσχολων κύκλων τοῦ κοινωνικοῦ Παρισιοῦ.

Ὁ κ. Τρουαγιὰ γνώρισε τὴ γυναῖκα του, ὡς δεσποινίδα Μύλλερ μέσα σὲ λεωφορεῖο. Ἐπειδὴ δὲ κι' οἱ δύο εἶναι ὀρθόδοξοι — ὅπως εἶνε γνωστὸ ὁ Τρουαγιὰ εἶναι ρωσσικῆς καταγωγῆς — ἡ γαμήλιος τελετὴ ἔγινε στὴ Ρωσσικὴ ἐκκλησία, ποὺ βρίσκεται στὴν ὁδὸ Νταρύ.

— Μπά! εἶπε ὁ κ. Μπουρντρέλ, ὁ εὐτυχὴς ἐκδότης τοῦ Τρουαγιά, ὁ Νταρὺ ἦταν ξάδελφος καὶ προστάτης τοῦ Στεντάλ σὰν ἦταν νέος. Νὰ λοιπόν, ἕνας γάμος ποὺ γίνεται ὑπὸ τὸν καλὸν ἀστερισμὸ τῆς φιλολογίας.

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΜΠΑΛΛΕΤΟΥ

ΤΟ ΜΠΑΛΛΕΤΟ ΣΑΝ ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ

Β'.

ΤΟΥ κ. ΚΛΑΡΚ ΝΙΚΟΛΣ

Ἐπειδὴ ἡ Γαλλία θεωρεῖται ἡ μητέρα τοῦ Μπαλλέτου, ἤταν ἑπόμενο ἡ γλῶσσα της νὰ ἐπικρατήσει σ' αὐτὸ καὶ νὰ εἶναι ἡ μόνη ποὺ μεταχειρίζεται σήμερα παντοῦ. Ἄλλωστε ἐκεῖ ἀποδειχτεῖ ὅτι εἶναι πολὺ δύσκολο νὰ μεταφραστοῦν πετυχημένα οἱ ὅροι τοῦ μπαλλέτου σ' ἄλλη γλῶσσα. Αὐτὸ ὅμως δὲ στάθηκε ἀρκετὸ νὰ ἐμποδίσει τὸ μπαλλέτο νὰ ἐγκαταλείψει τὴ Γαλλία καὶ νὰ μεταφέρει τὴ δράση του στὴ Ρωσσία, ὅπου, καθώς θὰ δοῦμε παρακάτω, ἔφτασε σὲ τόση ἀκμή, ὥστε καὶ μὲ ξένους ἀκόμη μαέστρους, νὰ ὀνομαστεῖ Ρωσσικὸ Μπαλλέτο.

Ἡ ἱστορία τοῦ Ρωσσικοῦ Μπαλλέτου ἀρχίζει ἀπ' τὴν ἐποχὴ ἀκόμη τοῦ Λουδοβίκου 14ου. Στὴν Αὐλή του ἤλθαν νὰ μάθουν τὴν τέχνη τοῦ Μπαλλέτου οἱ «Μοσχοβῖται» ὅπως ὀνομάστηκαν τότε. Ὁ χορὸς τοῦ Μπαλλέτου ὅμως πῆρε τὴν πρώτη ὀρθηση στὴ Ρωσσία τὴν ἐποχὴ τοῦ Πέτρου — τοῦ Μεγάλου, 1672 — 1725, ποὺ ποθοῦσε νὰ φέρει τὴ Ρωσσία πιὸ κοντὰ στὴ Δύση. Ὕστερ' ἀπ' αὐτόν, ἡ Αὐτοκράτειρα "Ανα ἵδρυσε τὴν 'Ακαδημία καὶ ἔφερε ὡς διευθυντὴ της τὸν τότε γνωστὸ Λαντέ. Ἡ ὡραία Αὐτοκράτειρα Ἐλισάβετ λάτρευε τὸ μπαλλέτο κι' ἔφερε τὸν Αὐστριακὸ μαέστρο Χίλφερτιγκ. Τὴν ἐποχὴ τῆς Αἰκατερίνης τῆς Μεγάλης ἐξελίσσεται περισσότερο τὸ Μπαλλέτο μὲ τὴ πρόσκληση τοῦ Γάλλου Πὴκ καὶ τῆς Μεγάλης Ταγκλιόνι, χορευτὲς ποὺ στὴ Ρωσσικὴ Αὐλὴ σκόρπισαν πραγματικὰ πολλὲς γνώσεις κι' ἐνθουσιασμὸ γιὰ τὸ χορό. "Οταν ἀργότερα ἱδρύθηκε ἡ Αὐτοκρατορικὴ Σχολὴ Μπαλλέτου στὴν Πετρούπολη καὶ Μόσχα, ἦλθεν ἐκεῖ ὁ Γάλλος Μάριος Πετιπά, ποὺ ἡ τέχνη του ἄφησε ἐποχή. Τὸν Μάριο Πετιπὰ ἀκολούθοῦν ὁ Δανὸς Γιοχάνσεν κι' ὁ 'Ιταλὸς Τσεκέττι. Αὐτοὶ οἱ τρεῖς εἶναι ἐκεῖνοι, ποὺ ἔκαμαν τὸ Μπαλλέτο νὰ ὀνομαστεῖ Ρωσσικό.

Στὴν Ρωσσία, ὅπως ὁ στρατός, ἔτσι κ' οἱ μαθηταὶ τοῦ Μπαλλέτου τῆς Αὐτοκρατορικῆς σχολῆς ἦταν κάτω ἀπὸ τὴν κηδεμονία τοῦ Κράτους. Γι' αὐτὸ ἦταν πολὺ δύσκολο νὰ γίνει δεκτὸς ὁποιοσδήποτε μαθητής, ἀν δὲν κρινόταν «τέλειος» ἀπὸ τὴν ἐξεταστικὴ ἐπιτροπή, ποὺ τὴν ἀποτελοῦσαν χορογράφοι, γιατροί, γλύπτες, ζωγράφοι κι' ἄλλοι καλλιτέχνες. Ὁ μαθητής, ποὺ γινόταν δεκτός, ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ φοιτήσει ὀκτὼ χρόνια, κι' ἔβγαινε ἐκτὸς ἀπὸ χορευτής, ἐφοδιασμένος καὶ μὲ μιὰ μόρφωση τελειοφοίτου γυμνασίου. Ὅταν τέλειωναν, ἔπαιρναν μέρος σὲ διάφορα μπαλλέτα τῆς "Οπερας, ὅπου σύχναζαν τότε ἀριστοκράτες καὶ μπαλλετομανεῖς. Ἀνάλογα μὲ τὴν ἀξία τους, εἶχαν μισθὸ καὶ σύνταξη ὅταν συμπλήρωναν τὸ ὅριο τῆς ἡλικίας.

Οἱ δυὸ Αὐτοκρατορικὲς σχολὲς προμήθευαν μπαλλέτα στὰ κρατικὰ ἐπίσημα θέατρα τῆς Μόσχας καὶ Πετροὐπόλης κι' ἔτσι τὸ Μπαλλέτο στὴ Ρωσσία βρισκόταν στὴν κορυφὴ τῆς δόξας, ὅσο μόλιστα τὸ κηδεμόνευε κι' ὁ Τσάρος, ὡς που μιὰ μέρα φάνηκε ὁ Σέργιος Ντιάγκιλεφ, ποὺ στὴν ἀρχὴ γιὰ νὰ γνωρίσει τὴ Ρωσσικὴ τέχνη στὴν Εὐρώπη, ὀργάνωσε ἐκθέσεις Ρώσσων ζωγράφων σὲ πολλὲς μεγαλουπόλεις τῆς Δύσης. Ἀργότερα, ὁ Ντιάγκιλεφ ἔγινε ὁ μεγαλύτερος ὀργανωτὴς μπαλλέτων κι' ὁ καλύτερος εἰσηγητὴς τῆς Ρωσσικῆς Τέχνης σ' ὅλη τὴν Εὐρώπη, Μαζὶ μὲ τὸν χορογράφο Φόκιν, τελειοφοιτο τῆς Αὐτοκρατορικῆς Σχολῆς Μπαλλέτου καὶ δραματικῆς, μὲ τὸν Μπάκαστ, Νουβὲλ, Ρόεριτσι καὶ πολλοὺς ἄλλους καλλιτέχνες φίλους του, ἔφερε γιὰ πρώτη φορὰ τὸ Ρωσσικὸ Μπαλλέτο στὸ θέατρο «Σιατλὲ» τοῦ Παρισιοῦ στὸ 1909. Τὸ Ρωσσικὸ Μπαλλέτο στὸ Παρίσι, ἀπὸ τὶς πρῶτες κιόλας παραστάσεις ἐξασφάλισε τὴν ἐπιτυχία, γιατὶ πραγματικὰ ἦταν κάτι ποὺ ἡ πρωτεύουσα τῆς Γαλλίας δὲν εἶχε ὦς τοτὲ γνωρίσει. Τὸ Μπαλλέτο αὐτὸ τὸ ἀποτελοῦσε στὴν ἀρχὴ ἡ ἀφρόκρεμα τῶν τελειοφοίτων τῆς Αὐτοκρατορικῆς Σχολῆς, ὅπως ἡ Παυλόβα, Καρσάβινα, ὁ Νιζίνσκι, ὁ Μπόλμ, ὁ Μόρδκιν καὶ ἄλλοι, ποὺ ἀργότερα σκόρπισαν τὴ Ρωσσικὴ τέχνη τοῦ Μπαλλέτου σ' ὅλο τὸν κόσμο. Τὸ Ρωσσικὸ Μπαλλέτο, τὸ ὅμως, μὲ τὴ διεύθυνση τοῦ Ντιάγκιλεφ ἐπρόκειτο νὰ γνωρίσει μεγαλείτερες δόξες, γιατὶ τὸ 1910 ἔγινε συνεργάτης του ὁ γνωστὸς Στραβίνσκυ, ποὺ μὲ δική του μουσικὴ παρουσιάστηκαν γιὰ πρώτη φορὰ τὰ Μπαλλέτα: «πουλὶ τῆς φωτιᾶς», «ἱερὰ τῆς ἀνοίξεως», «οἱ γάμοι» καὶ πολλὰ ἄλλα ποὺ ἀκόμα ἐξακολουθοῦν νὰ παίζουνται.

Μιὰ ἄλλη ἐπίσης προπαγανδίστρια τοῦ Ρωσσικοῦ Μπαλλέτου ἦταν ἡ περίφημη "Αννα Παυλόβα ποὺ ἦταν γιὰ τὸ χορὸ, ὅ,τι ὁ Ρακίνας γιὰ τὴν ποίηση, ὁ Πουσὲν γιὰ τὴ ζωγραφικὴ κι' ὁ Γκλοὺκ γιὰ τὴ μουσική. Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ σχεδὸν τῆς καριέρας της, ἐγκατέλειψε τὸν Ντιάγκιλεφ καὶ μὲ δικό της συγκρότημα, γνώριση τοὺς θησαυροὺς τῆς τέχνης της σ' ὅλο τὸν κόσμο. Μὲ τὸν θάνατο τοῦ Ντιάγκιλεφ στὰ 1929 καὶ τῆς Παυλόβας στὰ 1931, τὰ συγκροτήματα ποὺ ὀνομάζονταν Ρωσσικὰ Μπαλλέτα, διαλύθηκαν, Λίγο ἀργότερα ὁ πρώην συνταγματάρχης τοῦ Ρωσσικοῦ στρατοῦ Ντὲ Μπαζίλ μὲ τὸν Ρενὲ Μπλούμ, ἀποφάσισαν νὰ μαζέψουν τ' ὑπομενάρια τῶν Μπαλλέτων τοῦ Ντιάγκιλεφ καὶ τῆς Παυλόβας, γιὰ νὰ συνεχίσουν τὴ δράση μὲ χορογράφο τὸν Μιασσίν, ποὺ πολλὰ χρόνια πρὶν ἔρθε πάρει τὴ θέση τοῦ Νιζίνσκι στὰ Μπαλλέτα τοῦ Ντιάγκιλεφ καὶ ἐξακολουθεῖ καὶ σήμερα ἀκόμη νὰ εἶναι Χορογράφος καὶ καλλιτεχνικὸς διευθυντὴς τῶν Μπαλλέτων τοῦ Ντὲ Μπαζίλ. Ὁ Ρενὲ Μπλοὺμ κι' αὐτὸς μὲ δικό του συγκρότημα ἔχει χορογράφο τὸν βάσκαλο ὅλων τῶν χορευτῶν τὸ συγκρότημα τοῦ Κούρτ Γιὸς ποὺ μὲ τὸ Μπαλλέτο του τὸ «πράσινο τραπέζι», κέρδισε τὸ πρώτο βραβεῖο στὸ 1932 σ' ἕναν διαγωνισμό. Ὁ Κούρτ Γιὸς κατόρθωσε ν' ἀναπτύξει δικὴ του μέθοδο πάντοτε ὅμως ἔχοντας τὴν τέχνη τοῦ Μπαλλέτου. Τὸ «πράσινο τραπέζι» σὰν χορὸς εἶναι μιὰ δυνατὴ σάτυρα τῆς οἰκτρῆς ἀποτυχίας τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν καὶ μπορεῖ νὰ πεῖ κανεὶς ὅτι τὸ συγκρότημα αὐτὸ σήμερα δικαιολογημένα καυχιέται ὅτι συγκεντρώνει ὅλα τὰ πλεονεκτήματα τοῦ χοροῦ: πειθαρχία, μουσικότητα κι' ἀκρίβεια. Τὰ τρία αὐτὰ συγκροτήματα, τοῦ Ντὲ Μπαζίλ, τοῦ Μπλοὺμ καὶ τοῦ Κούρτ Γιὸς, ἐξακολουθοῦν ἐργαζόμενα σ' ὅλο τὸν κόσμο, σκορπίζοντας ἔτσι τὴν τέχνη τοῦ Μπαλλέτου ποὺ εἶναι ἡ βάση κάθε χορευτικῆς τέχνης.

Τὸ Μπαλλέτο σήμερα ἔχει τὴν πρώτη θέση στὸ Μελλόδραμα καὶ τὸν Κινηματογράφο, στὶς Ἡνωμένες Πολιτεῖες δὲ καὶ στὴν Ἀγγλία, ὅπου ὁ χορὸς πραγματικὰ βρῆκε ἔδαφος γιὰ ἀνάπτυξη, δὲν ὑπάρχει καὶ θέατρο πρόζας ἀκόμα, ποὺ νὰ μὴν ἔχει τὸ χορευτικό του συγκρότημα.

Εἶπα πιὸ πάνω, ὅτι ὁ χορὸς βρῆκε ἔδαφος στὴν Ἀμερική καὶ στὴν Ἀγγλία, γιατὶ στὶς δυὸ αὐτὲς χῶρες βρῆκαν καταγόγιο οἱ περισσότεροι καὶ καλύτεροι μας στροι τοῦ χοροῦ τῆς Ρωσσίας, ποὺ ὕστερ' ἀπὸ τὴν ἐπανάσταση δὲν μπόρεσαν νὰ μείνουν στὴν πατρίδα τους. Οἱ Ἀγγλοσάξωνες μὲ τὴ φυσικὴ ροπή τους στὸν ἀθλητισμὸ καὶ τὴ σωματικὴ πειθαρχία ἀπ' τὴν καθημερινὴ ἄσκηση, στάθηκαν γι' αὐτοὺς κατάλληλο ὑλικὸ γιὰ νὰ βγάλουν τὰ καλύτερα χορευτικὰ στοιχεῖα. "Ενας ἀπ' αὐτοὺς τοὺς μαέστρους καὶ ὁ σπουδαιότερος, εἶναι ὁ Μιχαὴλ Φόκιν, ποὺ ἐπὶ εἴκοσι χρόνια τώρα ἐξακολουθεῖ νὰ διδάσκει τὴν τέχνη τοῦ χοροῦ στὶς Ἡνωμένες Πολιτεῖες καὶ νὰ χορογραφεῖ σύγχρονα στὰ Μπαλλέτα τοῦ Μπλοὺμ. Στὸν Φόκιν χρωστᾶμε τὰ Μπαλλέτα, ὅπως τὸ «Καναβάλ», τὸ «Ἀφῆνε καὶ Χλόη», «Σεχεραζάντ», «Συλφίδες», «Τσιμάρ» καὶ πολλὰ ἄλλα ποὺ ἀκόμα παίζονται.

Μὲ τὸ σημερινὸ σημείωμα τελειώνει τὸ ἱστορικὸ μέρος τῆς μελέτης μας, γιὰ τὸ Μπαλλέτο, γιὰ νὰ μιλήσουμε σὲ ἐρχόμενο ἄρθρο ἀποκλειστικὰ γιὰ τὴν Τέχνη τοῦ Μπαλλέτου καὶ τοῦ Χορευτῆ.

CLARK NIKOLS

Δὲν μπορεῖ νὰ μὴν ἀναφέρει κανείς

Ὁ Μιχαὴλ Μόρντκεν στὸν «Χορὸ τοῦ τόξου».

Ἡ Παυλόβα σὲ μιὰ «Ἄρσμπεσκ»

ΑΙΣΘΗΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Δ. ΜΠΡΑΕΣΑΣ

ΤΟΥ κ. ΗΛΙΑ Ζ ΩΓΑ

"Υστερ' ἀπὸ μιὰ σιωπὴ δέκα περίπου ἐτῶν, ὁ κ. Μπραέσας παρουσίασε τὶς ἡμέρες αὐτὲς στὴν αἴθουσα Στρατηγοπούλου τὴν τελευταία του ἐργασία — 73 πίνακας ποὺ ἐνεπνεύσθη, τοὺς περισσότερους τουλάχιστον, ἀπὸ διάφορα σημεῖα τοῦ τόπου μας. Ἀπὸ τὴν Αἴβηρῶ, τὴν "Υδρα, τὸ Μεσολόγγι, τὴ Σκῦρο, τ' "Αγιον "Ορος, τὴν "Ανδρο κτλ. Οἱ ἄλλοι εἶναι ἀναπόφευκτο ν' ἀπουσιάζει ἐπίσης καὶ ἡ εἰδοποιὸς οὐσία ποὺ συνιστᾶ τὸν κόσμο τῶν πραγμάτων καὶ τῶν ἰδεῶν.

Ὁ κ. Μπραέσας, καθὼς ὁλόκληρο πλῆθος νεοελλήνων καλλιτεχνῶν (εὐτυχὲς τῆς γενεᾶς τοῦ), μὲ τὴ σημερινὴ του παραγωγὴ πείθει ὅτι ὁπουδήποτε κι' ἂν σταμάτησε γιὰ νὰ μεταγράψει τὴ ζωὴ καὶ τ' ἄψυχα ἀντικείμενα.

Ἴσως, ὡστόσο, εἶναι ἀνάγκη νὰ σημειώσω, ὅτι ὁ ἐμπρεσσιονισμὸς ποτὲ δὲν κυγήγησε τὸ ἐφὲ ποὺ προσφέρουν οἱ σφοδρὲς καὶ ἀντιμαγόμενες ἀντιθέσεις. Ἁπλῶς φιλοδόξησε νὰ προσφέρει στὸ φῶς τὴν κυριαρχική του θέση, χρωματίζοντας τ' ἀντικείμενα μόνον καὶ πάντοτε, ἀνάλογα καὶ σχετικὰ μὲ τὴν ὁποιαδήποτε θέση του.

Γιὰ τοῦτο ἄλλωστε, συνέδεσε τόσο στενὰ τὴν κεφαλαιώδη αὐτὴν ἀρχή του μὲ τὴ ζωή, τῆς ὁποίας ὅλες τὶς μορφές, καὶ ὅλες τὶς ἐκφάνσεις, προσπάθησε νὰ ἑρμηνεύσει μὲ τὸ γροωτῆρα του. "Ο,τι λοιπὸν διακρίνει τὸ κήρυγμα τῆς λαμπρῆς πλειάδος τῶν ἐμπρεσσιονιστῶν, εἶναι ἡ προθέσεις των: νὰ περιγράψουν τὴ φύση σὲ μιὰν ὡρισμένη μεταμόρφωσή της, σὲ μιὰ στιγμὴ δηλαδή, τῆς ἀτέλειωτης καὶ πολλόμενης ζωῆς της.

Ὁ κ. Μπραέσας, ὅπως πολλοὶ νεοέλληνες, ποὺ ἔστριψαν ὅλη τὸν τὴν προσοχὴ στὸ ὅπαιθρο, πῆρε μιὰν ἐντελῶς διαφορετικὴ στάση. Δὲν ἀτενίζει, αὐτὸ ποὺ μᾶς περιβάλλει, μὲ δέος, ἀλλὰ μὲ μιὰ δυσεξήγητη γυφαιμία. Ἰοῦτο σημαίνει πάντως, ὅτι δὲν σκέπτεται, δὲν ἐμβαθύνει καὶ δὲν τρομάζει ἢ δὲν δοκιμάζει τὸ συγκλονιστικὸ ἐκεῖνο συναίσθημα τῆς καταπλήξεως ποὺ νοιώθει κανεὶς ὅταν βρίσκεται σ' ἐπαφὴ μ' αὐτὸ ποὺ μὲ μιὰ λέξη ὀνομάζουμε φύση. "Αν ἐδῶ ἢ ἐκεῖ συναντοῦμε κάποια ἐνδιαφέροντα σημεῖα, ἀτενίζοντας τὸ ἔργο τοῦ κ. Μπραέσα, τοῦτο περισσότερο εἶναι ἕνα εὐχάριστο, τυχαῖο γεγονὸς παρὰ τὸ ἀποτέλεσμα ἑνὸς ἠθελημένου ἀγώνος.

"Οταν ἕνας ζωγράφος σιωπᾶ ἐπὶ δέκα ὁλόκληρες χρόνια κι' ἐμφανίζεται μὲ 70 τόσους πίνακες, ἔχει δὲ ἐπὶ πλέον μιὰ πολύχρονη θητεία στὴν ὑπηρεσία τῆς Τέχνης αὐτῆς, νομίζω ὅτι ἔχει κανεὶς τὸ δικαίωμα ν' ἀναμένει κάποιες κατακτήσεις. Ὁ κ. Μπραέσας ποὺ εἶναι περισσότερο ἕνας ὑπαιθριστής, θαρῶ ὅτι δὲν ἔθεσε τὶς ὁπωεσδήποτε ἰκανότητές του στὴ βάσανο ἑνὸς αὐστηροῦ αὐτοελέγχου—καθὼς ὀφεῖλει νὰ κάμει κάθε καλλιτέχνης.

Ἀλλ' ἂς προσπαθήσω καλλίτερα ν' ἀποδείξω τὸ σωστὸ τῶν ἀπόψεών μου αὐτῶν.

Τὸ ζωγραφικὸ ἔργο, ἀνεξαρτήτως μορφῆς καὶ εἴδους, εἶναι πάντοτε ἕνα ἔργο συνθέσεως. Εἴτε πρόκειται γιὰ προσωπογραφία, εἴτε γιὰ γυμνὸ, εἴτε γιὰ τοπεῖο, εἴτε γιὰ νεκρὴ φύση, εἴτε γιὰ ἐσωτερικὸ κτλ. Γιὰ νὰ ἐκτελεσθεῖ ἕνας πίνακας ἀπαιτοῦνται κάποιες βασικὲς προϋποθέσεις. Τὰ διάφορα ὅλη.. στοιχεῖα (σχήματα, μορφές, γράμματα κλπ.), ποὺ εἰσάγουμε στὸν πίνακα, πρέπει νὰ τοποθετηθοῦν κατὰ τρόπο ἀνάλογο πρὸς τὴν κάθε περίπτωση. "Οσο ὁ τρόπος αὐτὸς βρίσκεται πλησιέστερα πρὸς τὴν ἀλήθεια τῆς περιπτώσεως, τόσον ὁ πίνακάς μας, ὡς σύνθεσις πιά, εἶναι πιὸ ὁλοκληρωμένος. Μὲ ἄλλα λόγια: δὲν μποροῦμε νὰ μεταφέρουμε μέσα στὸ τελάρο ὁποιοδήποτε κομμάτι τῆς φύσεως (προκειμένου γιὰ τοπειογραφία) οὔτε νὰ τοποθετήσουμε ἕνα σωρὸ διάφορα πράγματα ὅπως βρέθηκαν ἀοριθμοὶ πεταμένα πάνω σὲ μιὰν ἐπιφάνεια (προκειμένου γιὰ μιὰ σύνθεση νεκρῆς φύσεως) οὔτε τέλος, ν' ἀντιγράψουμε μιὰ κίνηση ἑνὸς ἀνθρώπου ἢ ἑνὸς ζώου ἀπαραλλάκτα ὅπως τὴν εἴδαμε. Πρέπει ὅλα νὰ ὑποταχθοῦν σὲ κάποιο ρυθμὸ, πρέπει νὰ πειθαχοῦν σ' ἕνα ὡρισμένο σημεῖο ποὺ θὰ ἐπέχει θέσιν ἄξονος.

Αὐτὰ βέβαια εἶναι στοιχεῖωδη —κι' ὡστόσο τ' ἀγνοοῦμε ὅταν πρόκειται νὰ τὰ πραγματοποιήσουμε, ἂν καὶ δὲν ἐξαντλεῖται ἐδῶ τὸ ζήτημα. "Ολ' αὐτὰ λοιπὸν ἀφοροῦν τὴν ὀργάνωση τοῦ ἔργου. Κατόπι θἄρθει ἡ στιγμὴ ποὺ ὁ ζωγράφος θὰ ἐμφυσήσει πνοὴ σ' αὐτὸν ὅλο τὸν κόσμο ποὺ εἶναι ἐξ ἴσου ἐνδιαφέρων μὲ ἐκεῖνον τῆς πραγματικότητος. ("Ο Σεζὰν εἶπε: «Ἡ τέχνη εἶναι μιὰ ἀρμονία παράλληλη μὲ τὴ φύση!»).

Πρῶτο μέλημα ὥστε, νὰ σχεδιάσουμε ὀρθὰ, δεύτερο, νὰ γτίσουμε καλὰ καὶ τρίτο καὶ τελευταῖο, νὰ γρωματίσουμε μὲ τὴν ἴδια ἐπιτυχία, γιατὶ αὐτὰ εἶναι οἱ τρεῖς κύριες καὶ ἴσες, δυνάμεις ποὺ συνιστοῦν τὸ ἔργο καὶ ποτὲ καὶ σὲ καμμιὰ περίπτωση δὲν μπορεῖ καὶ δὲν πρέπει ἡ μιὰ νὰ κυριαρχεῖ τὶς ἄλλες.

Τί γίνεται στὰ ἔργα τοῦ κ. Μπραέσα; Τὴν ποθητὴ ἰσορροπία ποὺ ὀδηγεῖ στὴν πλαστικότητα, στὸ εὐάρεστο, στὸ ἀληθινό, πουθενὰ δὲν τὴν συναντοῦμε. Οἱ πίνακές του, ἢ δὲν θᾶναι σχεδιασμένοι, ἢ θὰ ὑστεροῦν ἀπὸ ἀπόψεως γοώματος — γι' αὐτὸ καὶ ἡ τέχνη του δὲν ἀντέγει μήτε σὰν ἕνα ὁλιγόλεπτο κοίταγμα.

Δὲν θὰ προσθέσω τίποτε ἄλλο γιὰ τὸ σχέδιό του, οὔτε κἀν γιὰ τὴν ἀσύμμετρη τοποθέτηση τῶν στοιχείων ποὺ εἰσάγει στὰ ἔργα του ὁ κ. Μπραέσας, γιὰ τὸ χρῶμα του ὅμως θὰ ἤθελα νὰ σημειώσω τὰ τελευταῖα αὐτὰ λόγια: γιατὶ τόση πολὺ πάστα: τόσα ἐπάλληλα καὶ διαδοχικὰ στρώματα (ὥστε σὲ ὡρισμένα σημεῖα τ' ἀντικείμενα νὰ προβάλουν ὡς ἀνάγλυφα;) γιατὶ τόσον ἀκατάστατη πινελιὰ καὶ πρὸ πάντων, γιατὶ νάναι τὸ γρῶμα πάντοτε γκριζαρισμένο, σὰ λερωμένο καὶ κουρασμένο καὶ ποτὲ νὰ μὴν προξενεῖ τὴν ἐντύπωση τοῦ ζωηροῦ, τοῦ φρέσκου καὶ καθαροῦ;

Οἱ ζωγράφοι, ποὺ κατέληξαν σ' ἕναν ἀσκητισμό, (ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀπόψεως), ποὺ ζήτησαν δηλαδὴ νὰ ἐκφρασθοῦν μὲ τὰ ἁπλούστερα καὶ τὰ ὀλιγώτερα μέσα, δὲν ἔφθασαν ὦς τὸ σημεῖο αὐτὸ δίχως ἀγῶνα καὶ ἀσκοπα —ἂς τὸ γοῦμε ὑπ' ὄψει μας τοῦτο. "Ομως γιατὶ νὰ ἐπιμένω, ὅταν ὁ γειρισμὸς τοῦ γρώματος, καθὼς ἐγραψε ὁ κ. Χατζηκυριάκος—Γκίκας, «δὲν ἀποκτᾶται οὔτε μὲ πεῖρα οὔτε μὲ γνῶσι, ἀλλ' εἶ

ΤΟ ΞΕΝΟ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΟΙ ΓΙΟΙ ΤΟΥ ΒΑΓΚ-ΛΟΥΓΚ

ΤΗΣ ΠΕΡΛ ΜΠΑΚ (ΒΡΑΒΕΙΟ ΝΟΜΠΕΛ 1938)

ΜΕΤΑΦΡ. Κ. ΙΩΝΟΣ ΔΡΑΓΟΥΜΗ

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΟ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΟ)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V

Τὸν καιρὸ ποὺ ἑ Βάγκ ὁ Γιγρης ἑτοιμαζόταν ν' ἀγύρει ἀπὸ τις Νεγτιες ἀπαρχὲς καὶ ν' ἀρχίσει ἐπιχειρήσεις γιὰ δικό του λογαριασμό πιά, μιὰ μέρα ὁ Βάγκ ὁ Β' εἶπε στὸν μεγάλο ἀδερφό του:

«"Αν ἔχεις καιρὸ αὔριο τὸ πρωΐ ἔλα μαζί μου στὸ τεῖοποτεῖο τῆς «δεδοῦ τῶν πορφυρένιων πετραδιῶν» γιὰ νὰ μιλήσουμε γιὰ δυὸ πράγματα».

"Οταν ὁ Βάγκ ὁ πρεσβύτερος ἄκουσε τὸν ἀδερφό του νὰ λέει αὐτό, ἀπόρησε μέσα του γιατὶ ἤξερε πὼς θὰ μιλοῦσαν γιὰ τὴ γῆ, δὲν ἤξερε ὅμως τὸ ἄλλο θέμα τῆς συνομιλίας, γι' αὐτὸ καὶ ρώτησε:

«Φαρδῶ χωρὶς ἄλλο, πές' μου ὅμως γιὰ τί ἄλλο θὰ κουβεντιάσουμε;»

«Πῆρα ἕνα παράξενο γράμμα ἀπὸ τὸν τρίτο ἀδερφό μας, ἀπάντησε ὁ Βάγκ ὁ Β'. Μᾶς κάνει μιὰ προσφορα γιὰ δσα ἀπὸ τὰ ἀγόρια μποροῦμε νὰ τοῦ διαθέσουμε, γιατὶ ἔχει θάλει, λέει, μπρὸς κάποια μεγάλη δουλειὰ καὶ θέλει γύρω του ἀνθρώπους ἀπ' τὸ ἴδιο του τὸ αἷμα, καὶ μιὰ ποὺ δὲν ἔχει γιοὺς...

—Τὰ παιδιά μας;... τὸν ἔκοψε ὁ Βάγκ ὁ πρεσβύτερος ἔκπληκτος μὲ τὸ μεγάλο του στόμα μισοανοιχτὸ ἀπ' τὴν ἀπορία καὶ τὰ μάτια του κατάπληκτα καρφωμένα πάνω στὸν ἀδερφό του. Ὁ Βάγκ ὁ Β' κούνησε τὸ κεφάλι του καὶ ξαναμίλησε: «Δὲν ξέρω τί θέλει νὰ τοὺς πάνει, ἀλλὰ ἔλα αὔριο καὶ θὰ τὰ ποῦμε».

Καὶ λέγοντας αὐτὰ ξεκίνησε γιὰ τὸ σπίτι του, γιατὶ εἶχε σταματήσει τὸν ἀδερφό του στὸ δρόμο ποὺ ἐρχόταν ἀπὸ τὴν ἀγορὰ τοῦ σταριοῦ. Γιὰ τὸν Βάγκ τὸν πρεσβύτερο δῶμος ἦταν ἀδύνατο νὰ τελειώσει ἔτσι τὴ γρήγορα ὁποιαδήποτε δουλειὰ, ἀφοῦ εἶχε ἄλλωστε ὅλο τὸν καιρὸ μπροστά του, γιὰ ὅ,τι δήποτε κι' ἄν συνέβαινε, γι' αὐτὸ καὶ φώναξε στὸν ἀδερφό του ἐπειδὴ εἶχε πολὺ κέφι αὐτὲς τὶς μέρες ποὺ εἶχε πάρει πιὰ τὴν κληρονομιὰ στὰ χέρια του:

«Εἶναι ἀρκετὰ εὔκολο γιὰ ἕναν ἄνθρωπο νὰ ἀποκτήσει παιδιά. Ἀδερφέ μου πρέπει νὰ τοῦ βροῦμε μιὰ γυναίκα».

Καὶ ἀνειγοκλείνοντας τὰ μάτια του πῆρε ἕνα πονηρὸ ὕφος σὰ νὰ εἶχε πεῖ κάτι πολὺ πνευματῶδες.

'Αλλὰ ὁ Βάγκ ὁ Β' ἐλέποντας κὺτὸ χαμογέλασε λιγάκι καὶ τοῦ εἶπε ψυχρά:

«Δὲν ἔχομε δὰ ὅλοι τόση πεῖρα ἀπὸ γυναίκες δσο ἐσὺ μεγαλύτερε ἀδερφέ μου».

Εἶπε αὐτὰ κι' ἀπομακρύνθηκε, γιατὶ δὲν ἤθελε ν' ἀφήσει τὸν Βάγκ τὸν πρεσβύτερο νὰ συνεχίσει τ' ἀδιάκριτα λόγια του, μάλιστα ἐκεῖ στὴ μέση τοῦ δρόμου, ὅπου ὅλοι οἱ διαβάτες ἦταν ἐτοιμοι νὰ σταματήσουν καὶ ν' ἀκούσουν τί λέγανε.

Τὸ ἄλλο πρωΐ λοιπὸν οἱ δυὸ ἀδερφοὶ συναντηθήκανε στὸ τεῖοποτεῖο καὶ κάθισαν σ' ἕνα τραπέζι στὴ γωνιὰ ἀπ' ὅπου μποροῦσαν νὰ βλέπουν καλὰ ὅ,τι γίνονταν μέσα στὴν αἴθουσα κι' ὅπου οἱ ἄνθρωποι δὲ θὰ μποροῦσαν ἀσφαλῶς ν' ἀκούσουν ὅ,τι εἶχαν νὰ ποῦν ὁ ἕνας στὸν ἄλλο. Ὁ Βάγκ ὁ πρεσβύτερος κάθισε σ' ἕνα μπαγκάκι, ποὺ ἦτανε συνάμα καὶ τιμητικὴ θέση, ὅπως τοῦ ταίριαζε σύμφωνα μὲ τοὺς τύπους. Κατόπι φώναξε τὸ γκαρσόνι κι' ὅταν ὁ Βάγκ ὁ πρεσβύτερο τοῦ παράγγειλε αὐτὸ καὶ κεῖνο τὸ φαγητὸ, γλυκίσματα ζεστὰ, μερικὰ ἐλαφρὰ ἀλμυρὰ ἀπ' αὐτὰ ποὺ τρῶνε τὸ πρωΐ γιὰ ν' ἀκονίσουνε τὴν ὄρεξη, καὶ μιὰ καράφα μὲ ζεστὸ κρασὶ καὶ ἄλλα φαγητὰ ποὺ τρῶνε γιὰ νὰ πάει κάτω τὸ κρασὶ καὶ νὰ τὸ ἐμποδίσουν ν' ἀνέβει στὸ κεφάλι καὶ νὰ μεθύσει μέρα μεσημέρι. Στὸ τέλος κουνήθηκε πάνω στὸ κάθισμά του καὶ ἀνησυχώντας πραγματικὰ γιατὶ δὲν ἤξερε ἀν θάχε νὰ πληρώσει τὸ μερίδιό του ἀπ' ὅλα αὐτὰ τὰ πράγματα, διάκεψε τὸν ἀδερφό του:

«"Α! ὅλα αὐτὰ τὰ φαγητὰ εἶναι γιὰ σένα, ἀδερφέ μου, σὲ προειδοποιῶ πῶς δὲ θ' ἀγγίξω τίποτα γιατὶ εἶμαι λιτὸς καὶ δὲν ἔχω καθόλου ὄρεξη ἰδίως τὸ πρωΐ».

Ὁ Βάγκ ὁ πρεσβύτερος ὅμως ἀπάντησε μὲ ὕφος μεγαλόκαρδο:

«Γιὰ σήμερα, ἀδερφέ μου, εἶσαι ὁ καλεσμένος μου καὶ δὲν πρέπει ν' ἀνησυχεῖς γιατὶ ἐγὼ θὰ τὰ πληρώσω ὅλα».

"Ετσι καθησύχασε τὸν ἀδερφό του καὶ ὅταν φέρανε τὰ φαγητὰ ὁ Βάγκ ὁ Β' προσπαθοῦσε νὰ φάει ὅσο μποροῦσε περισσότερα μιὰ ποὺ ἤτανε καλεσμένος.

Γιατὶ ἤτανε φοβερὴ αὐτὴ του ἡ μανία καὶ μ' ὅλο ποὺ εἶχε ἄφθονα λεφτὰ δὲ μποροῦσε νὰ ζήσει μιὰ μέρα ἄν δὲν οἰκονομοῦσε κάτι, ἄν δὲν ἔβαζε κανένα λεφτὸ στὴ μπάντα. Τὸν καιρὸ ποὺ ἔλοι οἱ ἄνθρωποι δίνουν τὰ παλιὰ τους τὰ ροῦχα καὶ τὰ πράγματα ποὺ δὲ χρειάζονται στοὺς ὑπηρέτες, αὐτὸς δὲ μποροῦσε νὰ τὸ πάρει ἀπόφαση καὶ τότε πήγαινε κρυφὰ τὴς παλπατσαρίες του σὲ ἕνα παλησπόλη γιὰ νὰ ἀγάλει κι' ἀπ' αὐτὰ τίποτα μικροπράγματα. 'Ακόμα ἄμα τὸν καλοῦσαν πουθενὰ δὲν παράλειπε νὰ φάει τόσο πολὺ, ποὺ μετὰ δὲ μποροῦσε πιὰ καὶ μ' ὅλο ποὺ ἦταν ἀδύνατος καὶ χωρὶς καθόλου κοιλιά, ἔβαζε τὸν ἑαυτό του κι'.Ἔτρωγε, ἔτρωγε δσο τὸ δυνατὸ περισσότερο, ἔτσι ὥστε μετὰ δὲν πεινοῦσε πιὰ γιὰ δυὸ-τρεῖς μέρες. Τὸ ἴδιο λοιπὸν γίνηκε καὶ κεῖνο τὸ πρωΐ.

Τὴν ὥρα ποὺ τρώγανε τὰ δυὸ ἀδέρφια, δὲ μιλοῦσαν ἄλλα ἀπολαμβάνανε καθένας μὲ τὸ δικό του τὸν τρόπο τὸ φαγητὸ, καὶ ὅταν περιμένανε νὰ τοὺς φέρει ὁ ὑπηρέτης κανένα καινούργιο φαγητὸ περιφέρανε σιωπηλὰ τὸ βλέμμα τους στὴν αἴθουσα, γιατὶ εἶναι γνωστὸ πὼς ἡ ὄρεξη κόβεται ἄμα ἀρχίσει κανεὶς τὴ συζήτηση πρὶν ἀρχίσει νὰ τρώει, ἢ τὴν ὥρα ποὺ τρώει, κι' ἔπειτα κάνει καὶ πολὺ κακὸ στὴ χώνεψη. Ἀστόσο τὸ σπίτι αὐτὸ ποὺ καθόνταν τώρα καὶ τρωγοπίνανε, καὶ δὲν τὸ ξέρανε αὐτὸ οἱ δυὸ τους, ἦταν τὸ ἴδιο τὸ τεῖοποτεῖο, ὅπου ὁ πατέρας τους ὁ Βάγκ-Λούγκ εἶχε ἔρθει τότε καὶ βρῆκε τὴν «Ἄνθος Λωτοῦ» τὴν τραγουδίστρια ποὺ γνῆκε κατόπιν παλλακίδα του. Στὸν Βάγκ Λούγκ τὸ σπίτι αὐτὸ φάνηκε ἀπ' τὴ πρώτη στιγμὴ ἕνα γοητευτικὸ κέντρο, ἕνα μαγικὸ καὶ θαυμάσιο σπίτι μὲ τὶς ζωγραφιὲς ἐκείνες ποὺ παριστάνανε ὡραῖες γυναῖκες ἀπάνω σὲ μεταξωτὰ τελάρα κρεμασμένα στὸν τοῖχο.

Γιὰ τοὺς δυὸ γιοὺς του ἐμως ἤτανε ἕνα κέντρο πολὺ πρόστυχο καὶ δὲ θὰ φαντάζονταν σίγουρα ποτὲ τὶ ὑπῆρξε γιὰ τὸν πατέρα τους, οὔτε πὼς εἶχε μπεῖ δειλὰ καὶ μισοντροπιασμένος, σὰ χωριάτης ἀνάμεσα σὲ πολίτες. "Οχι, οἱ δυὸ γιοὶ του καθέντανε τώρα ἐκεῖ, ντυμένοι στὰ μεταξωτὰ φορέματα καὶ κυττάζανε δεξιὰ κι' ἀριστερὰ χωρὶς καμμιὰ ντροπὴ καὶ οἱ ἄνθρωποι ξέρανε ποιοὶ ἤτανε καὶ τσακίζονταν νὰ σηκωθοῦν καὶ νὰ τοὺς χαιρετίσουνε ἄμα τὰ δυὸ ἀδέρφια κυττάζανε ἀπ' τὸ μέρος τους, οἱ ὑπηρέτες πασκίζανε νὰ τοὺς ἐξυπηρετήσουν δσο καλύτερα μποροῦσαν ἔτρεχαν ἀπὸ δῶ, ἔτρεχαν ἀπὸ κεῖ γιὰ νὰ τοὺς περιποιηθοῦν καὶ στὸ τέλος ἤρθε καὶ τὸ ἀφεντικὸ μὲ τὸ παιδί πού δ ἔφερνε τὴν παράφα μὲ τὸ κρασὶ καὶ τοὺς εἶπε:

«Τὸ κρασὶ αὐτὸ εἶναι ἀπὸ τὸ βαρέλι ποὺ ἀνοίξαμε ἀποκλειστικὰ γιὰ σᾶς ἀφέντες μου, μάλιστα τὸ ἀνοῖξα ἐγὼ ὁ ἴδιος».

Καὶ δὲν ἔπαυε νὰ τοὺς ρωτάει ἄν τοὺς ἄρεσε καὶ ἄν ἦταν καλὰ καὶ τοῦ γούστου τους.

"Ετσι λοιπὸν περνοῦσαν ἐκεῖνο τὸ πρωΐνὸ οἱ γιοὶ τοῦ Βάγκ-Λούγκ, ἐνῶ μακρυὰ σὲ μιὰ γωνιὰ ποὺ δὲν φαίνονταν καλὰ κρέμονταν ἀκόμα τὸ μεταξωτὸ τελάρο μὲ τὴν εἰκόνα τῆς «Ἄνθος Λωτοῦ», μιὰ λεπτοσκαμμένη κόρη ποὺ κρατοῦσε στὰ λευκὰ καὶ τρυφερὰ χεράκια της ἕνα μπουμπούκι λωτοῦ. Τὰ παλιὰ χρόνια ἄτον ὁ γέρο Βάγκ Λούγκ τὸ πρωταντίκρυσε, ἡ καρδιά του φτερεκόπησε δυνατὰ μέσα στὰ στήθια του, κι' ἔμεινε σωστισμένος νὰ τὸ κυττάει. Τώρα ὅμως ἦταν καιρὸς ποὺ εἶχε πεθάνει κι' ἡ «Ἄνθος Λωτοῦ» ἔγινε τέτοια... Τὸ τελαρο κρέμονταν λερωμένο ἀπ' τοὺς καπνοὺς καὶ τὶς βρῶμες καὶ κανένας δὲν τὸ παρατηροῦσε πιά, οὔτε ρωτοῦσε: «Ποιὰ εἶναι ἡ ὄμορφη κοπέλλα ποὺ παριστάνει αὐτὴ ἡ εἰκόνα ἐκεῖ στὴ γωνιά;»

"Οχι, καὶ οἱ δυὸ αὐτοὶ ἄνθρωποι ποὺ ἤτανε γιοὶ τοῦ Βάγκ Λούγκ, ἀσφαλὸς δὲ θὰ εἶχανε φαντοστεῖ ποτὲ τοὺς πὼς ἤτανε ἡ «Ἄνθος Λωτοῦ», οὔτε πὼς μποροῦσε κἄν ποτὲ νὰ ἔμοιαζε στὴ γυναίκα αὐτή. "Οταν τελείωσαν τὸ φαγητὸ ὁ Βάγκ ὁ Β' ἔβαλε τὸ χέρι του στὸν κόρφο κι' ἔβγαλε ἕνα γράμμα καὶ σκίζοντας τὸ φάκελλο τὸ ἄπλωσε πάνω στὸ τραπέζι μπροστὰ στὸν ἀδερφό του. Ὁ Βάγκ ὁ πρεσβύτερος τὸ πῆρε, ξερόδηξε δυὸ-τρεῖς φορὲς γιὰ νὰ καθαρίσει τὸ λαιμὸ του καὶ διάβασε χαμηλόφωνα τὸ γράμμα. Μετὰ τοὺς τυπικοὺς χαιρετισμοὺς τῆς ἀρχῆς, ὁ Βάγκ ὁ Τίγρης ἔγραφε, μὲ τὸ ἀπότομο καὶ σκοτεινὸ γράψιμό του ποὺ τοῦ ἔμοιαζε τόσο:

«Στεῖλτε μου δσα λεφτὰ μπορεῖτε ἀπὸ τὸ μερτικὸ μου τῆς κληρονομιᾶς, γιατὶ ἔχω μεγάλη ἀνάγκη τους. "Αν θέλετε νὰ μοῦ δανείσετε καὶ σεῖς μερικὰ λεφτά, θὰ σᾶς τὰ ἐπιστρέψω μὲ τὸν τόκο τους, ὅταν θὰ ἔχω πραγματοποιήσει αὐτὸ μὲ τὸ ὁποῖο καταπιάστηκα τώρα. "Αν ἔχετε ἀκάμα ἀγόρια πάνω ἀπὸ δεκαεφτὰ χρονῶν, στεῖλτε μου κι' αὐτὰ ἐπίσης. Θὰ τ' ἀναθρέψω ὅπως ταιριάζει στὴν τάξη στὴν ὁποία ἀνήκουν, πιὸ καλὰ ἀπ' ὅ,τι φαντοστεῖσαστε ὅτι τὸ μπορῶ, γιατὶ εἶναι μεγάλη ἀνάγκη νάχω τριγύρω μου ἀνθρώπους ἀπόλυτης ἐμπιστοσύνης στὴ μεγάλη περιπέτεια ποὺ θὰ ρχτῶ. Στεῖλτε μου λοιπὸν τὰ λεφτὰ καὶ τοὺς γιοὺς σας μιὰ ποὺ δὲν ἔχω ἐγὼ δικούς μουν.

Ὁ Βάγκ ὁ πρεσβύτερος διαβάζοντας τὰ λόγια αὐτὰ σήκωσε τὰ μάτια του καὶ κύτταξε τὸν ἀδερφό, κι' αὐτὸς τὸν κύτταξε. Κατόπι ὁ Βάγκ ὁ Β' εἶπε μὲ ἔκπληξη: «Σοῦ εἶχε διηγηθεῖ ἐσένα ποτὲ τί ἔκανε ἐκεῖ κάτω, πὼς ἤτανε στὸ ἐπιτελεῖο κάποιου στρατηγοῦ ἀπὸ τὶς νότιες ἐπαρχίες. Εἶναι παράξενο ποὺ δὲν μᾶς ἐξηγᾶει καθόλου τί θέλει νὰ κάνει μὲ τ' ἀγόρια μας. Δὲν ἔχομε δὰ ἐμεῖς ἀγόρια γιὰ νὰ τὰ πετᾶμε ἔτσι σ' ἕνα πρᾶγμα ποὺ οὔτε καλὰ-καλὰ ξέρομε τί εἶναι».

Κι' ἔμειναν μιὰ στιγμὴ σιωπηλοὶ πίνοντας τὸ τσαΐ τους καὶ καθένας συλλογίζονταν ἀόριστα πὼς ἤτανε ἐπικίνδυνο πρᾶγμα νὰ στείλεις τὸ γιὸ σου τόσο μακρυὰ χωρὶς νὰ ξέρεις ποῦ καὶ γιὰ ποιὸ λόγο. Ἀλλὰ μ' δλα τοῦτα κι' ἀπ' τὸν δυνοῦν τὴν σκέψη δὲν ξεκολλοῦσε ἡ φράση: «Θ' ἀναθρέψω τὰ παιδιά σας δπως ταιριάζει στὴν τάξη στὴν ὁποία ἀνήκουν». Καὶ καθένας ἔλεγε μέσα του, πὼς ἀφοῦ εἶχε δυὸ τρία ἀγόρια ἐνήλικα παιδ, μποροῦσε δέδοια νὰ διαβέσει ἕνα γιὸ ἀκόμα καὶ στὴ τύχη.

Ὁ Βάγκ ὁ πρεσβύτερος εἶχε ἀποκτήσει ἀπὸ τὴ σύζυγό του ἕξη παιδιά, ἀπ' αὐτὰ ἄμως τὰ δυὸ πεθάνανε μικρὰ, εἶχε ὅμως ἀκόμη ἑπτὰ ἀπὸ τὴν παλλακίδα του ποὺ ἤτανε ἔγκυος πάλι τώρα τελευταία καὶ θὰ γεννοῦσε σ' ἕνα-δυὸ μῆνες πάνω-κάτω. Καὶ δλα τὰ παιδιὰ του ἦταν θεριὰ στὴν ὑγεία τους, ἔξω ἀπὸ τὸ τρίτο ἀγόρι του ποὺ μιὰ σκλάβα τὸ εἶχε ἀφίσει νὰ πέσει σὰν δὲν ἤτανε παρὰ μερικῶν μηνῶν μόνο καὶ χτύπησε τόσο ἄσχημα ποὺ ἡ ράχη του μεγάλωσε στραβὰ σχηματίζοντας μιὰ καμπούρα στοὺς ὄμους καὶ τὸ κεφάλι του ποὺ ἤτανε ὑπερβολικὰ μεγάλο ἀναλόγως μὲ τὸ σῶμα του χωμένο μέσ' τοὺς ὄμους ἔμοιαζε μὲ τὸ κεφάλι χελώνας ποὺ μισοβγάζει διστάζοντας τὸ κεφάλι ἀπ' τὸ καβοῦκι. Ὁ Βάγκ ὁ πρεσβύτερος εἶχε φέρει γιατροὺς γιὰ νὰ τὸ γιατρέψουνε, κι' εἶχε δάλει καὶ τάμμια μάλιστα ἕνα μεταξωτὸ φόρεμα σὲ κάποια θεὰ ἄν τὸ ἔκανε καλὰ, μ' δλο ποὺ δὲν πίστευε σ' αὐτὰ τὰ πράγματα. Βυθῆκαν ἀνώφελα ὅμως δλα γιατὶ τὸ παιδὶ, φαίνεται πὼς ἤταν γραμμένο ἀπ' τὴ μοῖρα του νὰ σηκώνει τὸ σταυρὸ αὐτὸ μέχρι τὸ θάνατό του, κι' ἡ μόνη εὐχαρίστηση ποὺ εἶχε χαρίσει μέχρι τώρα στὸν πατέρα του ἤταν ποὺ στέρησε τὴ θεὰ ἀπ' τὸ μεταξωτὸ φόρεμα, μιὰ ποὺ δὲν ἤθελε κι' αὐτὴ νὰ κάνει τίποτα. "Οσο γιὰ τὸν Βάγκ τὸν Β', αὐτὸς εἶχε ἑνάλω 5 παιδιά, ἀπ' τὰ ὁποῖα τὰ τρία μεγαλύτερα ἦταν ἀγόρια καὶ τὰ ἄλλα κορίτσια. Ἀστόσο ἡ γυναίκα του ἤταν' ἀκόμη στὸ ἄνθος τῆς ἡλικίας της κι' ἡ σειρὰ τῶν παιδιῶν ἀσφαλῶς δὲ θάχε τελειώσει μιὰ ποὺ ἤταν γερὴ καὶ ποὺ θὰ γεννοῦσε ὅχως ἄλλο μέχρι τὴν ὥριμη ἡλικία της. Εἶναι ἀλήθεια πὼς ἀπ' τὰ παιδιὰ αὐτὰ θὰ μποροῦσαν πολὺ καλὰ νὰ δώσουν ἕνα-δυὸ, πρᾶγμα πούχαν σκεφτεῖ καὶ τὰ δυὸ ἀδέρφια. Στὸ τέλος ὁ Βάγκ ὁ Β' σήκωσε τὸ κεφάλι του καὶ εἶπε:

«Τὶ θὰ ἀπαντήσω στὸν ἀδερφό μας;»

Ὁ πρεσβύτερος ἀδερφὸς δίσκασε τότε γιατὶ δὲν ἤταν ἄνθρωπος ποὺ ν' ἀποφασίζει γρήγορα ὅ,τι δήποτε μόνος του, ἀπὸ χρόνια τώρα εἶχε ἐγκαταλειφθεῖ στὶς ἀποφάσεις τῆς γυναίκας του, λέγοντας ὅ,τι τοῦ ἔλεγε ἐκείνη νὰ πεῖ καὶ ὁ Βάγκ ὁ Β' ποὺ τὸ ἤξερε αὐτὸ εἶπε μὲ πονηρία: «Νὰ πάω νὰ τῆς πῶ ἐγὼ πὼς θὰ στείλεμε ὁ κοθένας μας ἕνα γιὸ καὶ πὼς θὰ στείλουμε ἀκόμη δσο περισσότερα λεφτὰ μποροῦμε;»

Ὁ Βάγκ ὁ πρεσβύτερος ἀνακουφίστηκε ἀπ' τὰ λόγια αὐτὰ καὶ εἶπε μὲ τὴ σειρὰ του:

«Ναὶ, ἄς γίνει ἔτσι ἀδερφέ μου, ἄς τ' ἀποφασίσουμε. Ἄμα τελειώσουν δλα θὰ στείλω ἕνα ἀπὸ τοὺς γιοὺς μου μὲ μεγάλη χαρὰ, γιατὶ τὸ σπίτι μου μοῦ φαίνεται μερικὲς φορὲς τόσο γεμᾶτο ἀπὸ τὰ μυξάρικα αὐτὰ ποὺ σκούζουν καὶ ἀπὸ τ' ἄλλα τὰ μεγαλύτερα ποὺ τσακώνονται, ποὺ σοῦ ἀρκίζομαι ὅτι δὲν ἔχω οὔτε στιγμὴ τὴν ἡσυχία μου. Θὰ στείλω τὸν δεύτερό μου καὶ σὺ τὸν πρῶτο σου, ἔτσι ὥστε ἄν συμβεῖ τίποτα κακὸ νὰ μείνει ὁ πρωτότοκός μου γιὰ τὴ διαιώνιση τοῦ ὀνόματός μας». Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο κανονίστηκε ἡ δουλειὰ αὐτὴ καὶ οἱ δυὸ ἀδερφοὶ ἤπιαν γιὰ μιὰ στιγμὴ μὲ τὴν ἡσυχία τους τὸ τσάϊ.

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΟ ΕΡΧΟΜΕΝΟ)

Ἀπὸ τὴν ἔκθεση Μπραούσα, στὴν αἴθουσα Στραπηγοπούλου: «Δειλινὸ στὸ λιμάνι».

Η ΝΕΑ ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΜΕ ΤΑ ΑΣΤΕΙΡΕΥΤΑ ΔΑΚΡΥΑ

ΤΟΥ RUSTU SARDAG

ΜΕΤΑΦΡ. ΤΟΥ Κ. Α. NEBZAT ΧΑΤΚΟ

«Θαρεῖς πὼς ποτὲ του δὲ λιάστηκεν ὁ Ἐρίφης...

Τὰ χόχανα, σωστὸς πανζουρλισμός, ἀνακατεύονταν μὲ τὴν στριγγιὰ φωνὴ τοῦ καφετζῆ, ποὺ παράγγελνε βιαστικὰ τοὺς «βαρύγλυκους», ἐχεγλιζαν ἔξω ἀπὸ τὴν καφενὲ κι' ἐρήμαν, πέρα μακριά, μὲ τὶς βραδυνὲς παρέες ποὺ ἔκαναν τὸν καθημερινό τους περίπατο στὴν πράσινη ἀλαμοιὰ τοῦ Καρατζᾶ — "Αχμὲτ, μὲ τάξη καὶ πειθαρχία, ἡ μιὰ πίσω ἀπὸ τὴν ἄλλη, σὰ στρατιωτικὰ ἀπόσπασματα στὴν περίπολο, γιὰ νὰ ξαναχρίσουν πάλι σὲ λίγο τὸ ἴδιο δυσπιστό, τὸ ἴδιο ἐντονα:

—Θαρεῖς πὼς ποτὲ του δὲ λιάστηκεν ὁ Ἐρίφης...

Τὰ γέλια αὐτά, αὐτὸς ὁ πανζουρλισμὸς καὶ τὸ κακό, δὲν ὀφείλονταν μόνο στὰ παραπάνω λόγια τοῦ Κουρῆ, ἢ στὸν τρόπο ποὺ τάλεγε, μὰ στὴν ἴδια τὴν ὀσδία τῆς φράσης, ἀπὸ κρυφὸ τῆς περιεχόμενο. Τὸ νὰ μιλᾶς γιὰ ἕναν νέγρο νεκροθάφτη, κεψητανεπιντάρη, λέγοντας πὼς «Δὲ λιάστηκε ὁ ἐρίφης...» ἢ ἀκόμα... «Σοῦ εἶναι σὰ γάλα, ὁ εὐλογημένος!...», δὲν εἶναι, βέβαια, τίποτε τὸ σπουδαῖο καὶ μάλιστα γιὰ νὰ προκαλεῖ τέτοια ἀκράτητα γέλια. Μὰ γιὰ κείνους, ποὺ ἔζησαν τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς ζωῆς τους μέσ' τὸ ἀχαρο αὐτὸ καφενεῖο, τὸ χωμένο μέσ' τὴν μακάβρια ἀδειοσύνη τῶν αἰωνόβιων κυπαρισσιῶν, κάπου - κάπου, ἕνα τέτοιο ἀστεῖο, ἄς εἶναι καὶ φτηνό, ἦταν κάτι τὸ ἀσυνήθιστο. Μάλιστα καὶ ἡ ἰδέα ἀκόμα νὰ κροῦσεις, ἔστω καὶ κατὰ τὴν ἀπουσία του, τὴν κωμικὰ θλιβερὴ φάτσα τοῦ Μπαγκίγιν (1) ἦταν γι' αὐτοὺς μιὰ βλιθινὴ ἀπόλαυση. Καὶ στ' ἀλήθεια, τίποτα δὲν εἶχε πάνω του ὁ γέρος ποὺ νὰ μὴ προκαλεῖ γέλιο. "Οσοι ἔμενε ἀγρέπασουν, κατὰ καιροὺς, ἀπὸ τὸ καφενεῖο αὐτό, τὸν εἶχαν γνωρίσει καλά, τὸν παραδέχτηκαν γιὰ ἄνθρωπο μ' ἕνα σωρὸ προτερήματα, χουνέρια καὶ πιτηδειοσύνες. "Εβαζε, λόγου χάρη, τρεῖς καρέκλες στὴ σειρὰ κι' ἀρχινοῦσε, ἀπὸ πάνω τους, νὰ φέρνει κάτι ἐναέριες τούμπες, περίφημες δσο καὶ κωμικές. "Αλλοτε πάλι τὸν ἔβλεπες, ἐντελῶς ἀνάκατεψα, νὰ περπατεῖ ἀνάποδα, μὲ τὸ κεφάλι κάτω καὶ τὰ πόδια ψηλά, παρ' δλο ποὺ εἶχε ἕνα κορμὶ ἀνοιχτοκόμπιτο, σωστὸ βαρέλι. "Υστερα, κατὰ τὰ φαινόμενα, ἤταν ἕνας ἀνθρωπος πέρα γιὰ πέρα ξέγνοιαστος κ' ἀδιάφορος, δὲν τοῦ καγόταν καρφὶ γιὰ τίποτα —μωρὲ κι' ὁ κόσμος ἂς χαλοῦσε! Εἶχε μιὰν ἐμφάνιση τόσο ἀπαθῆ, μιὰ τόσο κρύαν ψῆρη, ποὺ νόμιζες πὼς δὲν ἤταν ἄνθρωπος! μὲ σάρκα κι' ὀστά, παρὰ ἕνα ἀπροϋπόλογιστο ἀγγελάκι. "Ισως, ποὺς ξέρει, νὰ τὸν εἶχε καταντήσει ἔτσι τὸ ἄχαρο ἐπάγγελμά του: δὲν εἶναι λίγο νὰ θάβεις σ' ὅλη σου τὴ ζωὴ κοπιδοὺς τοὺς πεθαμένους. Τὸ λοιπὸν «Τρέξε μικρὲ Μπαγκίγιν! Τὸ παιδὶ σου πεθαίνει!...», νὰ τοῦλεγες ἀκόμα πάλι, δὲ θὰ τοῦκανε καμμιὰν αἴσθηση.

Κάμποσο καιρό, στὶς ἀρχές, διαβεβαίνανε πὼς τοῦ εἶχε μείνει κάποια σφαῖρα μέσ' τὸ κρανίο, ἐνθύμιο ἀπὸ τὸν μεγάλο πόλεμο. "Ὁμως σιγὰ - σιγὰ εἶχε ἐξαφανιστεῖ ἡ ρῆμη αὐτὴ κ' ἔτσι ἔμεινε ἀτόφιος στὴ συνείδηση ὅλων ὁ Μπαγκίγιν ὁ ξέγνοιαστος, μὲ τὴ μελαψὴ του φάτσα, μὲ τὴ βλογοκομμένη του μοῦρη πολυμοιαίας μὲ τὴν ἀνάστροφη τοῦ σκουριασμένου ροκανοῦ, μὲ τὴ μισογδαρμένη μύτη, μὲ τὰ μπράτσα του τὰ σπροβλά. "Εμεινε καὶ κυριάρχησε ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴ μισοκομμένη, ἀναρθρη λαλιὰ καὶ τὰ ἀστείρευτα δάκρυά του. Ναί, ἡ ἰδιότητά του νὰ μπορεῖ νὰ κλαίει κατὰ βούληση καὶ τὰ μάτια του τὰ σκοῦρα καστανά, τὰ πάντοτε θλιμμένα καὶ σὰν λιγοθυμισμένα κ' ἔτοιμα μὲ τὴν πρώτην εὐκαιρία ν' ἀνοίξουν τὸν ἀνεξάντλητο κρουνό τους, ἦταν ἀπὸ τὶς μοναδικὲς ἀπολαύσεις τῶν ταχτικῶν θαμώων τοῦ παλιοκαφενέ.

Τὰ βράδυα, ὅταν πιὰ μαζεύουνταν ὅλοι τους, τὸν περίμεναν ἀνυπόμονα νὰ γυρίσει ἀπὸ τὴ δουλειὰ τοῦ στὸ νεκροταφεῖο, γιὰ νὰ διασκεδάσουν τὶς λίγες ὧρες ἀνάπαυσης, ποὺ περίσσευαν ἀπὸ τὸν σκληρὸ κάματο γιὰ τὴ μικρὴ ζωή τους, ἀπολαβαίνοντας τὸ μοναδικὸ θέαμα τῆς ἀβέβαιης καὶ κωμικῆς φάτσας τοῦ Μπαγκίγιν. Ἡ ρῆμη τοῦ παράξενου γερονεκροθάφτη εἶχεν ἀπλωθεῖ καὶ κυριέψει ὅλο τὸ Σκούταρι. Σ' ὅποια γωνιὰ τοῦ προαστείου κι' ἄν βρισκόσουν, ἔκουγες πάντα νὰ γίνεται λόγος γιὰ τὴν ἀφεντιά του: «Δόστου πέντε γρόσια στὸ χέρι γιὰ νὰ σοῦ κλαίει δσο θές» ἢ «Πές του ἀντε, μωρὲ Μπαγκίγιν, γιὰ ν' ἀρχίσουν τὰ δάκρυα βροχή!» καὶ πολλὰ τέτοια παρόμοια. "Ολα αὐτὰ δὲν ἤταν κανθόλου ὑπερβολές, καθὼς συμβαίνει σὲ παρόμοιες περιστάσεις. "Ηταν ἡ ἀλήθεια καθαρή. Σχεδὸν κάθε μέρα ἔβρλεπες νὰ καταφτάνουν στὸ καφε-πιά. Βαρέθηκαν τὰ δλονύχτια καρτέρια στὸ νεκροταφεῖο γιὰ νὰ φαρέψουν, τίποτα παραστρατημένες γυναικοῦλες, ποὺ οἱ δύστυχες ἐέπεφταν ποὺ καὶ ποὺ κ' ὄς ἔκεῖ. Βαρέθηκαν νὰ φοβερίζουν τὰ ζευγαράκια, βγαίνοντας ξαφνικὰ μπροστά τους σὰ φαντάσματα μέσα ἀπὸ τὶς ταφόπετρες, μεταμφιεσμένοι μὲ παλιοκούρελα, κουκουλωμένοι μὲ παλιὰ ξεθωριασμένα σάβανα, μὲ παλιὰ φάσια καὶ κοκοῦλες, στὸ κεφάλι. Ναί, τὰ βαρέθηκαν πιά. Μὰ κι' ἐτὸν Μπαγκίγιν ἄλλαξαν τὰ πράματα, ἔπερναν δλα ἕνα τόνο χαρούμενο. Κι' ἀπὸ πάνω, ἀπόψε, ἔχουν νὰ

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΔΙΗΓΗΜΑ

Υ-93

ΤΟΥ κ. ΓΙΩΡΓΟΥ ΣΑΚΚΑ

Γ Μᾶς εἶχε πιάσει ἕνα μπουρίνι γεμαριάτικο, σωστὸ δρολάπι.

Μᾶς εἶχε δώσει τὸν καιρὸ στὰ χέρια. Ἀπὸ τὴ Συκιὰ ὥς τὸ Μαντέλλο εἴδαμε καὶ πάθαμε ὥσπου νὰ γλυτώσουμε τὸ τομάρι μας καὶ τὸ σκαφίδι. Κι' ὁ Καραλῆς, κι' ὁ Μόρτης καὶ γιό, ποτὲ δὲν εἴχαμε ξανασυναντήσει τέτοιο μπουρίνι. Κάναμε ἀτρελλὴ στὴ βάρκα μας καὶ μὲ κουπιά, τέσσερα κουπιά, τραβηγμένα ἀπὸ γερὰ μπράτσα, μπορέσαμε καὶ γλυτώσαμε στὰ σταβέντα τοῦ Μαντέλλο. Βγήκαμε ἔξω μουσκιδι ἀπ' τὴ βροχὴ κι' ἀπὸ τὸ σκόνισμα καὶ κατσακισμένοι ἀπὸ τὴ κούρασι καὶ τὴν ἀγωνία. Ψάξαμε γύρω στὰ βράχια καὶ βρήκαμε μέρος κατάλληλο γιὰ ν' ἀνάψουμε φωτιὰ γιὰ νὰ στεγνώσουμε καὶ νὰ ζεσταθοῦμε.

Πάνω ψηλά, στὴν κορφὴ τοῦ ξερόνησου, ὁ φάρος φάντοζε πελώριος γίγαντας σ' ὅλη ἐκείνη τὴν ἀπέραντη ἔρημα. Ὁ φαροφύλακας ἔλειπε — τὸν εἴχαμε συναντήσει δυὸ μέρες νωρίτερα στὴν Κάρυστο — γιὰ ψωμὶ καὶ γιὰ κανένα κουτσολεντάκι κάτω στὶς παραλιακὲς ταβέρνες. Τὸ φάσο τὸν πρόσεχε ὁ Μουτρᾶς, Ἕνας βαρκάρης ρεμπτσκὲς ποὺ καιμιὰ ὑπόληψη δὲν εἶχε στὸ συνάφι τῶν ψαράδων. Κι' αὐτὸς ζήτημα εἶταν ἂν θὰ βρισκόταν στὸ νησὶ καὶ δὲν ἔλειπε ἀπέναντι στὸ Μπούρο χαΐδολογώντας καμμιὰ καβοντορίτισσα φλεγιάδα. Ἀστόσο ὅμως ὁ Μόρτης ἀνέβηκε ὡς τὰ ἐκεῖ μήπως καὶ βρεῖ τίποτε χρειαζούμενο γιὰ τὴν περίσταση γιατ' εἴχαμε πόθει πολλὲς ἀβαρίες. Ἐξὸν ἀπὸ τὸ ἀχίσιμο τοῦ πανιοῦ καὶ τὸ σπάσιμο τῆς ἀντένας μας, εἴχαμε χάσει καὶ πράμα μπόλικο ἀπὸ κεῖνο ποὺ κουβαλούσαμε στὸν ἔμπορα, ψάρι λαχταριστὸ χτυπημένο μὲ δυναμίτη.

Ἀνέβηκε ὡς τὰ ἐκεῖ ἀπάνω καρσιόκδρομο, γιατὶ τὸ μονοπάτι εἶταν μακρυὰ κ' ἔπρεπε νὰ κάνει μεγάλη βόλτα. Τὸ μέρος ὅμως εἶταν πολὺ ἐπικίνδυνο γιατ' εἶταν ὅλο βράχια. Τὰ λιγοστὰ χώματα μὲ τὴ βροχὴ θὰ εἶταν μπόσκα καὶ μπορεῖσε κανεὶς, ποσοπατώντας νὰ πέσει κάτω στὸ πέλασο ἀπάνω ξύλος ποὺ ἔφτανε ἑκατὸν πενῆντα καὶ χιλιόκοσα μέτρα! Γιατὶ ὁ φάρος εἶχε χτιστεῖ σὲ κεῖνο τὸ ἀπότομο καὶ ψηλότερο μέρος τοῦ βράχου, γιὰ νὰ δείχνει ὡς ρότα στοὺς ἀρμενιστὲς ἀπὸ τὶς καβοκολόνες ὡς τὸ μπουγάζι. Στὸ μέρος λοιπὸν κεῖνο, ποὺ κόβεται ὁ βράχος ἀπότομα, ὅπως καὶ στὴ Σαντορίνη, σχηματίζεται ἕνα λιμάνι σταβέντο γιὰ ὅλους σχεδὸν τοὺς καιροὺς κι' εἶναι κατάλληλο καταφύγιο γιὰ τὰ μπουρίνια καὶ ἕνας πρώτης τάξεως κρυφνὰς γιὰ ψαροκάϊκα καὶ βαρκάρια ποὺ κάνουν λαθραῖα.

Κάποιαν τὸ Μόρτη γιὰ κάμποση ὥρα κι' ὅταν ἀρχίσαμε ν' ἀνησυχοῦμε γι' αὐτὸν, τὸν εἴδαμε νὰ ἔρχεται ἀπὸ τὸν ἴδιο κατσικόδρομο ἀναμαλιασμένος καὶ ταραγμένος.

—Τί ἔγινες τόση ὥρα, βρὲ ἀδερφέ; τοῦ φώναξε ὁ Καραλῆς.

—Ἐλάτε, ἐλάτε καὶ σεῖς μαζὶ νὰ δῆτε κάτι, μᾶς λέει.

—Τί τρέχει, Μόρτη, κι' ἔτσι ἐτσι κίτρινος, τὸν ρωτᾶ καὶ γιό μὲ τὴ σειρά μου.

—Δὲν εἶναι ὥρα γιὰ λόγια, μᾶς λέει αὐτός, Ἐλάτε κοντά μου καὶ θὰ δεῖτε.

—Μήπως μᾶς ἔχει στήσει μπλόκο ἡ τελωνοφυλακή; ξαναρωτάει ὁ Καραλῆς.

—Κάτι χειρότερο! τοῦ ἀπαντᾶει ὁ Μόρτης.

—Μὰ πές μας τί τρέχει, ποὺ νὰ σὲ πάρει, ὁ διάολος, τοῦ ξαναλέμε κι' ὁ δυό μας.

—Ἐλάτε νὰ δεῖτε τὸ ὑποβρύχιο, ποὺ κρυβόταν κάτω ἀπὸ τὰ βράχος τοῦ Μοντέλλου.

Ἀνατρ γνάσαμε μὲ τὸ νέο ποὺ ἀκούσαμε. Ξέρεις πὼς τὴν ἐποχὴ ἐκεῖνη οἱ θάλασσες εἶταν γεμάτες μὲ τορπίλλες καὶ νάοκες. Ἔξερμε πὼς πὰ πέλασα τὴς γῆς τὰ ὄργωνναν καράβια ἀτσάλινα ποὺ ξερνοῦσαν φωτιὲς καὶ σίδερο ἀπὸ τὶς μποῦκες τῶν τηλεβόλων τους, μὰ δὲν μπορούσαμε ποτὲ νὰ φανταζοθοῦμε πὼς ὑποβρύχιο, καὶ μάλιστα ὑποβρύχιο γερμανικό — καὶ τὸ καταλαβαίναμε γιατί κρυβόταν — βρισκόταν στὰ ἑλληνικὰ νερὰ καὶ μάλιστα τριακόσια ἑξακόσια μέτρα ἀπὸ τὴ βάρκα μας, τὴ φορτωμένη μὲ ψάρια τοῦ Δυναμίτη. Ἡ καρδιὰ μας σπαρταροῦσε σὰν ψάρι ἀγκιστρωμένο σὲ ἀγκίστρι τοῦ παραγαδιοῦ καὶ σκαρφαλώνομε μὲ κόπο προσοχὴ πάνω στὰ βράχια, ἐνῶ ἡ βροχὴ μᾶς εἶχε καταβασκρα μουσκέψει. Φτάσαμε στὴν κορφὴ τῶν βράχων μὲ τὴν ψυχὴ στὰ δόντια. Εἶμασταν κι' οἱ τρεῖς ἀμίλητοι. Ἕνα παράξενο πράγμα μᾶς ἔσφιγγε τὴν καρδιὰ καὶ κάτι ἀκαθάριστο μᾶς ἔκανε νὰ φοβόμαστε λιγάκι. Ἡ σκέψη μας τριγυρνοῦσε στὸ ὑποβρύχιο αὐτὸ τὸ τέρας — τὴς θάλασσας, κι' αὐτὴ ἡ σκέψη μᾶς ἔλυνε τὰ νεῦρα.

Σουρθήκαμε μὲ τὴν κοιλιὰ ὡς τὴν ἄκρη τῶν μεγάλων βράχων, προσέχοντας νὰ μὴ κάνουμε θόρυβο καθόλου. Εἶταν ἡ ὥρα ποὺ τὸ μούχρωμα σκέπαζε πέλασος καὶ στερηὰ καὶ ἔδινε στὴν ἀγριεμένη θάλασσα περισσότερη ἀγριάδα. Ἡ βροχὴ ἐξακολουθοῦσε νὰ πέφτει, ἀραιὴ ὅμως καὶ ὁ ἀέρας νὰ φυσάει καὶ νὰ σβιδιαλάνει τοὶ νὰ εἶναι τέρατα χειρότερα ἀπὸ σκόνι καὶ ἀφρίζε σοφρόνο, ἐνῶ κάμαν τὰ μπουγάζια. Κ' ἡ θάλασσα φούσκωνε καὶ ἀφρίζε σοφρόνο, ἐνῶ κάμαν τὰ ἀπὸ τὸ βράχο κόπιαζε ἀθέμιτα τῆς γιατὶ κοβόταν ἡ ὁρμή της. Λὲς κ' ἔνιωθε ἡ μαγκούφα τὸ ρεζιλίκι ποὺ ὁ βράχος τῆς ἔκανε γι' αὐτὸ καὶ κεῖ κάτω δὲν καθόταν σὲ ἡσυχία. Ἀνατάραζε τὴν ἐπιδερμίδα τῆς ράχης τῆς σὰν τὸ κόρφο κατὶ τὸ κορμὶ τῆς βίαια ὑποταγμένης γυναίκας καὶ χτυποῦσε δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τὸ ἀντιμάγαλο, θέλοντας νὰ βρεῖ διέξοδο σὲ ὑπόγειες σπηλιὲς καὶ ρωγμὲς τοῦ βράχου. Μὰ καὶ πάλι δὲν τὰ κατάφερνε νὰ ξεφύγει ἀπὸ τὸν ἀμπαγιὸ τοῦ βράχου. Ἔφκρυμε μάτιαια δῶ καὶ κεῖ μὲ τὰ ὑγρὰ γλωσσίδια τῆς τὴν ἔξρα καὶ τρυπώνοντας ποτοῦ, μὰ σὰν δὲν πετύχανε τὸ σκοπό τῆς, τραβιόταν πίσω μὲ λύσσα γιὰ νὰ ξαναχιμήξει ξανά, ἐρασμένη μ' ἀηδία ἀπὸ τὰ στόματα τοῦ βράχου. Κι' ὅταν δοκίμαζε καὶ ξαναδοκίμαζε, γιὰ ν' ἀποτύχει πάλι, ὁποταζόταν μ' ἀφροὺς σὰν τ' ἄτι ποὺ ἀπόκαμε νὰ ρίξει τὸν πιδέξιο καβαλλάρη.

Ἐκεῖ λοιπὸν κάτω στὴν ἀνατα ραγμένη θάλασσα, κοντὰ στὰ ριζὰ τοῦ βράχου, ἕνας πελώριος δελφίνας, μὲ ράχη γυαλιστερὴ, κοτσιαυρη, ξεκουραζόταν. Οἱ ὑγρὲς γλωσσίτσες τὸν χάϊδευαν καὶ τὸν ἔγλυφαν ἡδονικὰ κ' ἐχρότασα, μὰ πάλι πισωγύριζαν μὲ κάποιο φόβο ποὺ ἔνιωθαν ἀπὸ τὴν ἐπαφή του. Ὁμολογῶ πὼς πρώτη φορὰ ἔβλεπα τὸ τέρας αὐτὸ. ὁ παράξενο ποὺ εἶχα ἀκούσει πολλὰ γιὰ τὰ κατορθώματά του. Εἶχα ἀκούσει πὼς βοοῦλιαζε καράβια θεόρατα καὶ μικρὰ μὲ μιὰ τορπίλλα, εἶχα ἀκούσει πὼς βοῦλιαζε μπάρκα γεμάτα σιτάρι ἢ πολεμοφόδια, εἶχα ἀκούσει πὼς μπουπάρδιζε βαπόρια γεμάτα στρατό, γυναικόπαιδα ἢ ἀρρώστους καὶ τόσα ἄλλα!!

Εἶταν λοιπὸν ἕνας θαλασσινὸς δαίμονας, ἕνας σωστὸς δαίμονας, φευγάτος ἀπὸ τὸν κάτω κόσμο. Εἶχε μεταμορφωθεῖ σὲ μεγάλο δελφίνα καὶ ταξίδευε μὲ τὰ ρέμματα τῆς θάλασσας, καὶ βουτοῦσε ὁποτε ἤθελε καὶ ἀν-βαινε στὴν ἐπιφάνεια ὅποτε ἔβλεπε καράβι. Γιατί, ὁ δαίμονας αὐτὸς, ὅλα τὰ ἔβλεπε ἀπὸ τὰ βάθη τῆς θάλασσας, ὅλα τὰ αἰσθανόταν, ποιὸς ὅμως θὰ εἶταν ὁ τροφοδότης; Ρώτησα τὴν παρέα.

—Ἔερο καὶ γό; Κανένας ἀπὸ μᾶς τοὺς ψαράδες. Μπορεῖ κι'ὸ... μὰ δὲν ἀπόσασε τὴν κουβέντα.

—Κατὶ τὰ θά κάνουμε μεῖς; Ρωτάει ὁ Καραλῆς τὸ Μόρτη. Ἐκεῖνος δὲν ἀπάντησε. Σταθήκαμε γιὰ κάμποση ὥρα σκεφτικὸς κι' ὄστερα, σὰν κάποια ἰδέα γῦρ τοῦ κατέβηκε, πιάνει τὸν Καραλῆ ἀπὸ τὸ μπράτσο καὶ τοῦ λέει:

—Σταθεῖτε ἐσεῖς ἐδῶ καὶ τὰ μάτια σας στὸ ὑποβρύχιο. Ἐγὼ θὰ τρέξω στὴ βάρκα μας καὶ θὰ γυρίσω σὲ λίγο. Κατέβηκε τοὺς βράχους στὰ σκοτεινὰ καὶ γύρισε φορτωμένος δυὸ πακέτα μὲ φουσέκια, μισὴ κουλούρα μίτζα καὶ πολλὰ καψούλια.

—Τί θὰ τὰ κάνεις ὅλα αὐτά; Τὸν ρωτάω.

—Τί θές νὰ κάνω; Ὅ,τι τὰ κάνουμε, ὅταν χτυπᾶμε στοὺς κάβους τὰ ψαροκόπιαδα καὶ ὅ,τι μὲ τὶς τορπίλλες κάνουν ἐκεῖνοι — κι' ἔθελε τὸ ὑποβρύχιο — στὰ καράβια.

Ἐμεῖς σαστίσαμε. Ὁ Μόρτης τ' ἀπίθωσε κατὰ γῆς κι' ἔτρεξε πάνω στὸ φροῦ τῆς ἀκτῆς ποὺ κρέμαν τὰ πελώριοι βράχοι χιλιάδων τόνων. Διάλεξε ἕνα ἀπ' αὐτοὺς ποὺ κρεμόταν ἀκριβῶς ἀπὸ πάνω ἀπ' τὸ ὑποβρύχιο λὲς κ' εἶταν ἕτοιμος νὰ πέσει. Μὲ τὸ λόγο τοῦ βάχχοσε τὸ τ' ἀνεκόφτει στὴ ρίζα τοῦ βράχου αὐτοῦ ὥρα πολλὴ κάνοντας ἕνα βαθὺ λαγοῦμι. Σὰν ξ'σκαψε ἤρθε καὶ σὲ μᾶς καὶ πῆρε τὰ φουσέκια. "Εβγαλε ἕνα ἀπ' τὰ ἕνα πακέττο καὶ τόσκισε μὲ τὸ λάζο του περνῶντας τὸ κοψοῦλι μὲ τὴ μίτζα. Κοτόπιν τὸ ξανάβαλε στὴ θέση του πῆγε καὶ τὰ ἐστρίωσε μέσα στὸ λάκκο, κάτω ἀπ' τὸν πελώριο βράχο.

—Τὶ πᾶς νὰ κάνεις, βρὲ χριστιανέ; τὸν ρωτάω. Τρελλάθηκες ἀπόψε;

Τὰ μάτια τοῦ Μόρτη ἀστραψαν μέσ' τὸ σκοτάδι. Πλησίασε τὸ μοῦτρο του στὰ μοῦτρα μας καὶ μὲ μιὰ φωνὴ βραχνὴ καὶ ὑπόκωφη, «Θὰ τοὺς βουλιάξω» μᾶς λέει.

Τραβηχτήκαμε παράμερα, γιατὶ φοβηθήκαμε στὰ λόγια ποὺ ἀκούσαμε καὶ φοβηθήκαμε γιὰ τὸ Μόρτη. Ποτὲ δὲν εἴχαμε δεῖ τὰ μάτια του ἔτσι νὰ λάμπουνε κ' οὔτε τὸ μοῦτρο του νὰ εἶναι τόσο ἀνοιεμμένο. Ἀκάμη κι' ὅταν χτυποῦσε τὰ μαγιόστικα, ὄρθιος στὴν πλώρη τῆς βάρκας μας, μὲ τὴν τορπίλλα στὸ χέρι, κι' ἀκόμη ὅταν χτυποῦσαμε τὴ μπαρκάλακὴ μὲ τοὺς γκρόδες, τσαμπουρωμένοι πὼς στοὺς βράχους, δὲν ἀγρίεψε ἔτσι τὸ μοῦτρο του καὶ τὰ μάτια του ἐλάμπαν ποτὲς μέσ' τὸ σκοτάδι.

—Τραβηχτεῖτε σεῖς πιὸ κάτω καὶ πιάστε ταμπούρι κανένα βράχο γερό καὶ γῶ τρέχω νὰ δῶ τὸ ὑποβρύχιο, μᾶς λέει.

Τραβηχτήκαμε, φοβισμένοι πιὰ κάτω καὶ πιάσαμε ταμπούρι ἕνα βράχο πελώριο καὶ κεῖ περιμένανε μὲ ἀγωνία. Σὲ λίγο ἤρθε κι' ὁ Μόρτης κοντά μας.

—Ἔβαλες φόκο; Τὸν ρωτάει ὁ Καραλῆς.

—Ὄχι ἀκόμα, τοῦ λέει. Στὸ ὑποβρύχιο σάν βάρκα νὰ πλεύρισε, Μοῦ φαίνεται πὼς θὰ εἶναι ὁ τροφοδότης.

—Ποιός εἶταν; Ποιὰ βάρκα;

—Αὐτὸ ἀργότερα θὰ τὸ μάθουμε, μᾶς λέει. Κι' ἔβγαλε ἀπ' τὴ τσέπη του τὸ τσακμάκι του, τὸ χτύπησε δυὸ φορὲς κι' οἱ σπίθες ποὺ πετοῦσε τὴ κάφτρα τοῦ φυτιλιοῦ του.

—Μόρτη, σκέψου το καλά, τοῦ λέω. Τὸ κρίμα θὰ εἶναι σ' ὁ λαιμό σου.

—Κ' ἔμα! Μωρὲ κρίμα! Γ' αὐτοὺς τάχα δὲν εἶναι κρίμα! Λέ, κ' ἔπρατα; "Ἀς τάχω ἐγὼ τὸ κρίμα!

Καὶ τραβήχτηκε ἀπὸ κοντά μας καὶ χάθηκε γιὰ νὰ βάλει φωτιὰ στὴ μίτζα. Ξαναγύρισε ἀμίλητος καὶ ζάρωσε κοντά μας.

—"Εβαλες φόκο, μωρέ; Τὸν ρωτᾶμε.

—Ναί, ναί! Εἶπε καὶ ζάρωσε φοβισμένος περισσότερο κοντά μας Πάψαμε νὰ μιλοῦμε πιὰ καὶ ζαρώσαμε κι' οἱ τρεῖς σφιγμένοι ὁ ἕνας κοντὰ στὸν ἄλλο πύσω ἀπὸ τὸ βράχο. Οἱ καρδιές μας εἶχαν πάψει πιὰ νὰ χτυποῦν κ' ἡ γλῶσσα μας εἶχε κολλήσει στὸ στόμιά. Τὰ μάτια μας εἶχαν θαμπώσει καὶ δὲν ἔβλεπαν τί ποτε κ' ἔλες οἱ αἰσθήσεις μας εἶχαν γενεῖ ἕνα πελώριο αὐτὶ ποὺ ἄκουε, ἄκουε καὶ τὸν παραμικρὸ θόρυβο ποὺ γίνοταν στὸ νησί, ἄκουε ἡ βουὴ τῆς θάλασσας στὸ σοφράνι, ἄκουε τὸν παφλασμὸ τῆς βάρκας ποὺ τροφοδοτοῦσε τὸ ὑποβρύχιο καὶ ἄκουγε — ἔτσι τουλάχιστον μᾶς φαινόταν— καὶ τὸ τσίρισμα ποὺ ἔκανε τὸ μπαρκοῦτι τῆς μέλλοντος. Ρώτησα τὴν παρέα.

—Ἔερο καὶ γό; Κανένας ἀπὸ μᾶς τοὺς ψαράδες. Μπορεῖ κι'ὸ... μὰ δὲν ἀπόσασε τὴν κουβέντα.

—Κατὶ τὰ θά κάνουμε μεῖς; Ρωτάει ὁ Καραλῆς τὸ Μόρτη. Ἐκεῖνος δὲν ἀπάντησε. Σταθήκαμε γιὰ κάμποση ὥρα σκεφτικὸς κι' ὄστερα, σάν κάποια ἰδέα γῦρ τοῦ κατέβηκε, πιάνει τὸν Καραλῆ ἀπὸ τὸ μπράτσο καὶ τοῦ λέει:

—Σταθεῖτε ἐσεῖς ἐδῶ καὶ τὰ μάτια σας στὸ ὑποβρύχιο. Ἐγὼ θὰ τρέξω στὴ βάρκα μας καὶ θὰ γυρίσω σὲ λίγο. Κατέβηκε τοὺς βράχους στὰ σκοτεινὰ καὶ γύρισε φορτωμένος δυὸ πακέττα μὲ φουσέκια, μισὴ κουλούρα μίτζα καὶ πολλὰ καψούλια.

—Τί θὰ τὰ κάνεις ὅλα αὐτά; Τὸν ρωτάω.

—Τί θές νὰ κάνω; Ὅ,τι τὰ κάνουμε, ὅταν χτυπᾶμε στοὺς κάβους τὰ ψαροκόπιαδα καὶ ὅ,τι μὲ τὶς τορπίλλες κάνουν ἐκεῖνοι — κι' ἔθελε τὸ ὑποβρύχιο — στὰ καράβια.

Ἐμεῖς σαστίσαμε. Ὁ Μόρτης τ' ἀπίθωσε κατὰ γῆς κι' ἔτρεξε πάνω στὸ φροῦ τῆς ἀκτῆς ποὺ κρέμοναν πελώριοι βράχοι χιλιάδων τόνων. Διάλεξε ἕνα ἀπ' αὐτοὺς ποὺ κρεμόταν ἀκριβῶς ἀπὸ πάνω ἀπ' τὸ ὑποβρύχιο λὲς κ' εἶταν ἕτοιμος νὰ πέσει. Μὲ τὸ λόγο τοῦ βάχχοσε τὸ τ' ἀνεκόφτει στὴ ρίζα τοῦ βράχου αὐτοῦ ὥρα πολλὴ κάνοντας ἕνα βαθὺ λαγοῦμι. Σὰν ξ'σκαψε ἤρθε καὶ σὲ μᾶς καὶ πῆρε τὰ φουσέκια. "Εβγαλε ἕνα ἀπ' τὰ ἕνα πακέττο καὶ τόσκισε μὲ τὸ λάζο του περνῶντας τὸ κοψοῦλι μὲ τὴ μίτζα. Κοτόπιν τὸ ξανάβαλε στὴ θέση του πῆγε καὶ τὰ ἐστρίωσε μέσα στὸ λάκκο, κάτω ἀπ' τὸν πελώριο βράχο.

—Τὶ πᾶς νὰ κάνεις, βρὲ χριστιανέ; τὸν ρωτάω. Τρελλάθηκες ἀπόψε;

Τὰ μάτια τοῦ Μόρτη ἀστραψαν μέσ' τὸ σκοτάδι. Πλησίασε τὸ μοῦτρο του στὰ μοῦτρα μας καὶ μὲ μιὰ φωνὴ βραχνὴ καὶ ὑπόκωφη, «Θὰ τοὺς βουλιάξω» μᾶς λέει.

Τραβηχτήκαμε παράμερα, γιατὶ φοβηθήκαμε στὰ λόγια ποὺ ἀκούσαμε καὶ φοβηθήκαμε γιὰ τὸ Μόρτη. Ποτὲ δὲν εἴχαμε δεῖ τὰ μάτια του ἔτσι νὰ λάμπουνε κ' οὔτε τὸ μοῦτρο του νὰ εἶναι τόσο ἀνοιεμμένο. Ἀκάμη κι' ὅταν χτυποῦσε τὰ μαγιόστικα, ὄρθιος στὴν πλώρη τῆς βάρκας μας, μὲ τὴν τορπίλλα στὸ χέρι, κι' ἀκόμη ὅταν χτυποῦσαμε τὴ μπαρκάλακὴ μὲ τοὺς γκρόδες, τσαμπουρωμένοι πὼς στοὺς βράχους, δὲν ἀγρίεψε ἔτσι τὸ μοῦτρο του καὶ τὰ μάτια του ἐλάμπαν ποτὲς μέσ' τὸ σκοτάδι.

—Τραβηχτεῖτε σεῖς πιὸ κάτω καὶ πιάστε ταμπούρι κανένα βράχο γερό καὶ γῶ τρέχω νὰ δῶ τὸ ὑποβρύχιο, μᾶς λέει.

Τραβηχτήκαμε, φοβισμένοι πιὰ κάτω καὶ πιάσαμε ταμπούρι ἕνα βράχο πελώριο καὶ κεῖ περιμένανε μὲ ἀγωνία. Σὲ λίγο ἤρθε κι' ὁ Μόρτης κοντά μας.

—"Εβαλες φόκο; Τὸν ρωτάει ὁ Καραλῆς.

—Ὄχι ἀκόμα, τοῦ λέει. Στὸ ὑποβρύχιο σάν βάρκα νὰ πλεύρισε, Μοῦ φαίνεται πὼς θὰ εἶναι ὁ τροφοδότης.

—Ποιός εἶταν; Ποιὰ βάρκα;

—Αὐτὸ ἀργότερα θὰ τὸ μάθουμε, μᾶς λέει. Κι' ἔβγαλε ἀπ' τὴ τσέπη του τὸ τσακμάκι του, τὸ χτύπησε δυὸ φορὲς κι' οἱ σπίθες ποὺ πετοῦσε τὴ κάφτρα τοῦ φυτιλιοῦ του.

—Μόρτη, σκέψου το καλά, τοῦ λέω. Τὸ κρίμα θὰ εἶναι σ' ὁ λαιμό σου.

—Κ' ἔμα! Μωρὲ κρίμα! Γ' αὐτοὺς τάχα δὲν εἶναι κρίμα! Λέ, κ' ἔπρατα; "Ἀς τάχω ἐγὼ τὸ κρίμα!

Καὶ τραβήχτηκε ἀπὸ κοντά μας καὶ χάθηκε γιὰ νὰ βάλει φωτιὰ στὴ μίτζα, Ξαναγύρισε ἀμίλητος καὶ ζάρωσε κοντά μας.

—"Εβαλες φόκο, μωρέ; Τὸν ρωτᾶμε.

—Ναί, ναί! Εἶπε καὶ ζάρωσε φοβισμένος περισσότερο κοντά μας Πάψαμε νὰ μιλοῦμε πιὰ καὶ ζαρώσαμε κι' οἱ τρεῖς σφιγμένοι ὁ ἕνας κοντὰ στὸν ἄλλο πύσω ἀπὸ τὸ βράχο. Οἱ καρδιές μας εἶχαν πάψει πιὰ νὰ χτυποῦν κ' ἡ γλῶσσα μας εἶχε κολλήσει στὸ στόμιά. Τὰ μάτια μας εἶχαν θαμπώσει καὶ δὲν ἔβλεπαν τί ποτε κ' ἔλες οἱ αἰσθήσεις μας εἶχαν γενεῖ ἕνα πελώριο αὐτὶ ποὺ ἄκουε, ἄκουε καὶ τὸν παραμικρὸ θόρυβο ποὺ γίνοταν στὸ νησί, ἄκουε ἡ βουὴ τῆς θάλασσας στὸ σοφράνι, ἄκουε τὸν παφλασμὸ τῆς βάρκας ποὺ τροφοδοτοῦσε τὸ ὑποβρύχιο καὶ ἄκουγε — ἔτσι τουλάχιστον μᾶς φαινόταν— καὶ τὸ τσίρισμα ποὺ ἔκανε τὸ μπαρκοῦτι τῆς μέλλοντος.

Γιὰ τὸ Υ—93 δὲν ἀκούστηκε τίποτε κ' οὔτε κανεὶς μας μπόρεσε νὰ μάθει. Πολλὲς φορὲς κυττάξαμε μεῖς ἀργότερα μὲ τὸ γυαλὶ τὸ μέρος ποὺ εἶχε ἀράξει ἐκεῖνη τὴ βροδυά, μὰ τίποτε δὲ μπορήσαμε νὰ διακρίνουμε στὸ βάθος. Τὰ νερὰ ἐκεῖ πέρα εἶναι τόσο βαθειὰ καὶ σκοτεινά, ποὺ κρύβουν καλὰ κ' ἀπὸ τὰ μάτια τῶν φαράδων κάθε τι ποὺ θὰ καταπιοῦνε...

ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΑΚΚΑΣ

(Σκίτσο τῆς Β. ΑΡΓ. ΣΤΡΙΦΟΥ)

ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΜΕΓΑΛΟΥΣ

Η ΑΙΣΙΟΔΟΞΙΑ ΤΟΥ ΝΤΟΣΤΟΓΙΕΦΣΚΥ

ΤΟΥ ΑΝΡΙ ΤΡΟΥΑΓΙΑ (ΒΡΑΒΕΙΟ ΓΚΟΓΚΟΥΡ 1939)

Γιὰ τὸ συνηθισμένο ἀναγνώστη τὰ μυθιστορήματα τοῦ Ντοστογιέφσκυ εἶναι ἀτέλειωτες ἱστορίες ποὺ λαμβάνουν χώραν κάπου-κεῖ στὴ Ρωσσία ἀνάμεσα σὲ ἀλιέρκα πρόσωπα, μὲ ἀπρόσφερτα ἀνόματα, θαλασνομένα πρόσωπα καὶ ἀνάβρόπινα ρόκη ποὺ πέφτουν ἀπ' τὴ μέθη στὴν ἐπιληψία. Ἀπὸ τὶς πρῶτες σελίδες δὲν ἔλομαν ποτὲς μέσ' τὸ σκοτάδι.

—Τραβῆχτεῖτε σεῖς πιὸ κάτω καὶ πιάστε ταμπούρι κανένα βράχο γερό καὶ γῶ τρέχω νὰ δῶ τὸ ὑποβρύχιο, μᾶς λέει.

Τραβηχτήκαμε, φοβισμένοι πιὰ κάτω καὶ πιάσαμε ταμπούρι ἕνα βράχο πελώριο καὶ κεῖ περιμένανε μὲ ἀγωνία. Σὲ λίγο ἤρθε κι' ὁ Μόρτης κοντά μας.

—"Εβαλες φόκο; Τὸν ρωτάει ὁ Καραλῆς.

—Ὄχι ἀκόμα, τοῦ λέει. Στὸ ὑποβρύχιο σάν βάρκα νὰ πλεύρισε, Μοῦ φαίνεται πὼς θὰ εἶναι ὁ τροφοδότης.

—Ποιός εἶταν; Ποιὰ βάρκα;

—Αὐτὸ ἀργότερα θὰ τὸ μάθουμε, μᾶς λέει. Κι' ἔβγαλε ἀπ' τὴ τσέπη του τὸ τσακμάκι του, τὸ χτύπησε δυὸ φορὲς κι' οἱ σπίθες ποὺ πετοῦσε τὴ κάφτρα τοῦ φυτιλιοῦ του.

—Μόρτη, σκέψου το καλά, τοῦ λέω. Τὸ κρίμα θὰ εἶναι σ' ὁ λαιμό σου.

—Κ' ἔμα! Μωρὲ κρίμα! Γ' αὐτοὺς τάχα δὲν εἶναι κρίμα! Λέ, κ' ἔπρατα; "Ἀς τάχω ἐγὼ τὸ κρίμα!

Καὶ τραβήχτηκε ἀπὸ κοντά μας καὶ χάθηκε γιὰ νὰ βάλει φωτιὰ στὴ μίτζα, Ξαναγύρισε ἀμίλητος καὶ ζάρωσε κοντά μας.

—"Εβαλες φόκο, μωρέ; Τὸν ρωτᾶμε.

—Ναί, ναί! Εἶπε καὶ ζάρωσε φοβισμένος περισσότερο κοντά μας Πάψαμε νὰ μιλοῦμε πιὰ καὶ ζαρώσαμε κι' οἱ τρεῖς σφιγμένοι ὁ ἕνας κοντὰ στὸν ἄλλο πύσω ἀπὸ τὸ βράχο. Οἱ καρδιές μας εἶχαν πάψει πιὰ νὰ χτυποῦν κ' ἡ γλῶσσα μας εἶχε κολλήσει στὸ στόμιά. Τὰ μάτια μας εἶχαν θαμπώσει καὶ δὲν ἔβλεπαν τί ποτε κ' ἔλες οἱ αἰσθήσεις μας εἶχαν γενεῖ ἕνα πελώριο αὐτὶ ποὺ ἄκουε, ἄκουε καὶ τὸν παραμικρὸ θόρυβο ποὺ γίνοταν στὸ νησί, ἄκουε ἡ βουὴ τῆς θάλασσας στὸ σοφράνι, ἄκουε τὸν παφλασμὸ τῆς βάρκας ποὺ τροφοδοτοῦσε τὸ ὑποβρύχιο καὶ ἄκουγε — ἔτσι τουλάχιστον μᾶς φαινόταν— καὶ τὸ τσίρισμα ποὺ ἔκανε τὸ μπαρκοῦτι τῆς μέλλοντος.

Γιὰ τὸ Υ—93 δὲν ἀκούστηκε τίποτε κ' οὔτε κανεὶς μας μπόρεσε νὰ μάθει. Πολλὲς φορὲς κυττάξαμε μεῖς ἀργότερα μὲ τὸ γυαλὶ τὸ μέρος ποὺ εἶχε ἀράξει ἐκεῖνη τὴ βροδυά, μὰ τίποτε δὲ μπορήσαμε νὰ διακρίνουμε στὸ βάθος. Τὰ νερὰ ἐκεῖ πέρα εἶναι τόσο βαθειὰ καὶ σκοτεινά, ποὺ κρύβουν καλὰ κ' ἀπὸ τὰ μάτια τῶν φαράδων κάθε τι ποὺ θὰ καταπιοῦνε...

ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΑΚΚΑΣ

Μιὰ χαρακτηριστικὴ φωτογραφία τοῦ Ντοστογιέφσκυ.

RUSTU SARDAG

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΜΕ ΤΑ ΑΣΤΕΙΡΕΥΤΑ ΔΑΚΡΥΑ

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 11)

ζητησάμε; "Ἡ μήπως, ἐπειδὴ δὲν κατόρθωνε ἀπόψε νὰ γελάσει, πάσκιζε νὰ καλιμάρει τὰ νεῦρα του ἀναλογίζομενος τὴ διαφορά ποὺ ἔχει αὐτὸς ἀπὸ κείνους τοὺς ξεπεσμένους συνάθρώπους του; "Ετσι, κάθε κίνησή του Μπαζγκὶν ἔπερνε κάποιο νόημα τούτη τὴ στιγμή. Αὐτὸ ὅμως δὲν βάσταξε καὶ πολύ. Οἱ ὑποθέσεις ἔξαφανίστηκαν. Ὁ γερονεκροθάφτης εἶχεν ἀρχίσει κι' ὅλας νὰ κλαίει, νὰ χύνει ἀφθονα δάκρυα. Τὸ κεφενεῖο εἶχε ζωντανέψει στὴ στιγμή.

—Νὰ μὰς ζήσεις, Ἀράπη μου!

Κι' ὁ καθένας ποὺ σηκώνονταν τοῦδινε μιὰ γερὴ μὲ χαϊδευτικὴ καρπαζιὰ στὸ θρεμμένο του σβέρκο. Πόρα, λὲς κ' γελάσει; σκέφτονταν. Μὰ τὸ κλάμμα δὲν εἶχε σταματημό. Κοντοστέκοντανε λίγο, ἀνασταίνανε, κι' ἀρχιζε πάλι ἀπ' τὴν ἀρχή. Τὰ παχεια μελανὰ του χείλη τρεμοῦλιαζαν, τὸ κορμί του τραντάζοντανε, τὸ κλάμμα γίνοντανε πι

Το Βιβλίο

ΓΕΩΡ. ΣΗΜΗΡΙΩΤΗ: «Κιθάρα μποέμικη», ποιήματα, 1938.

Σ' ένα άνοιχτό γράμμα του στὸν συγγραφέα κ. Σ. Μυριβήλην. ποὺ δημοσιεύεται σὰν ἀπάντηση ὁυὸ χρονογραφημάτων γιὰ τὰ ποιήματά του, ὁ κ. Σημηριώτης χαραχτηρίζει ἄρκετὰ παραστατικὰ ὁλόκληρη τὴν ποίησή του. «Τί τ' ὄφελος», γράφει, «νὰ στήνει κανεὶς τὴν ξόβεργα (κ' εἶναι τόσοι καὶ τόσοι ποὺ τὸ κάνουν) γιὰ νὰ πιάσει ζωντανὸ ἕνα πουλάκι ποὺ πετᾶ καὶ τραγουδεῖ, μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ βγάλει τὰ φτερὰ καὶ νὰ τοῦ πεῖ: «Ζοῦ τὰ βγάζω γιατὶ δὲν τραγουδᾶς καὶ δὲν πετᾶς στὰ ὕψη ποὺ φαντάζομαι ἐγώ. Δὲν εἶσαι ἀητός, οὔτε κὰν κορυδαλός. Κάλλιο λοιπὸν νὰ ἀφωπαίνεις, νὰ λείψεις». Κι' ἀν γιὰ μιὰ στιγμὴ τὸν ρωτήσεις αὐτὸν τὸν συνοφρωμένο κ' ἀνοιχονόμητο τεγνοκρίτη: «Μὰ τί σὲ πειράζει; Δὲν ἔχει τὸ γελιδονάκι τὴ χάρη του κι' αὐτό; "Οσο γοιμλὰ κι' ἂν σπαθίζει τὸν ἀγέρα κι' ὅσο κι' ἂν ἀδύναμα σκορπίζει τὴ δροσερὴ καὶ χαρούμενη φωνοῦλα του, κάποια συγκίνηση φέρνει στὴν καρδιὰ μας σὰν τὸ βλέπουμε καὶ τ' ἀκοῦμε». Μὰ ποῦ! Ἡ σοφὴ κεφαλὴ του θὰ σὲ βομβαρδίσει μὲ κανένα: —«μμ!... μμ!... ρομαντισμοί!» καὶ θὰ σοῦ ἀπαντήσει: —«Μιὰ χαὶ δὲν εἶσαι Σαΐξπηρ, δὲν εἶσαι Γκαῖτε, κύριε, ἄσε μας ἡσυχους!».

Αὐτά, καὶ ἄλλα πὶὸ νευρῶδη—καὶ κατὰ βάθος πονεμένα—γράφει ὁ κ. Σημηριώτης, ποὺ οἱ μακρόχρονες ὑπηρεσίες του στὰ νεοελληνικὰ γράμματα εἶναι τόσο γνωστὲς καὶ τόσον ἀγαπητὲς. Τὰ πονεμένα ὅμως αὐτὰ λόγια τοῦ σεβαστοῦ μας ποιητῆ, εἶναι σὰ νὰ προκαλοῦνε ὅλους ἐμᾶς τοὺς νεώτερους σ' ἕνα εἶδος ἀπολογίας, ποὺ ἀν κι' ἔχει γενικότερο χαραχτῆρα, ἐν τούτοις δὲν παύει νὰ εἶναι ἐπιτιαχτικὴ καὶ ἐπιβαλλόμενη. Ὁ κ. Σημηριώτης, ὅπως ὁ ἴδιος αὐτοχαραχτηρίζεται, εἶναι ἕνας τραγουδιστὴς, ἕνας γλυκὸς, ἁπαλὸς καὶ θερμὸς τραγουδιστὴς τῆς ἀγάπης, τοῦ ἔρωτα, τῆς χαρᾶς, τῆς ζωῆς. "Ενα μεγάλο παιδί, ποὺ αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκη νὰ τερετίζει ὁλοένα, σὰν τὸ πουλὶ στὰ κλαριά, ποὺ κάθε σκίρτημα τῆς καρδιᾶς του εἶναι στίχος, κάθε του συγκίνηση τραγοῦδι. Συνεγίζοντας τὴν παράδοση τοῦ Πολέμη καὶ τῶν ἄλλων γνωστῶν τραγουδιστῶν τῆς νεοελληνικῆς ποίησης ,ποὺ ἀν δὲν μᾶς ἀφησαν ἔργο, διαβάστηκαν ὅμως στὴν ἐποχή τους καὶ ἐπιδράσανε ὄχι λίγο στὴ διαμόρφωση τοῦ γενικοῦ αἰσθητήριου τοῦ κοινοῦ, ὁ κ. Σημηριώτης ποτὰ σὲ στέρεο ἔδαφος. Ἀπευθύνεται στοὺς πολλοὺς καὶ ζητᾶ αὐτοὺς ἀκριβῶς νὰ συγκινήσει. Καὶ πρέπει ν' ἀναγνωρίσουμε πὼς τὸ κατορθώνει —τὸ μὲ τὸ τραγοῦδι του, ποὺ ἀναβλύζει κατ' εὐθεῖαν ἀπὸ τὴν καρδιὰ — καὶ μονάχα ἀπ' αὐτήν:

Ὅλα τ' ἀστέρια σβύσανε
φηλὰ στὸν οὐρανὸ
κι' ἀπόμεινε ἕνα μοναχὰ,
ὀβόινο, φωτεινό.

Τὴ λάμψη, τὴ χαρὰ μηνᾶ
τοῦ ἥλιοῦ ποὺ θὰ φανεῖ.
—Πῶς μοιάζεις μὲ τ' ἀστέρι αὐτό,
ἀγάπη μου στερνή!

(«Ἀγάπη στερνὴ»)

Εἶναι τὸ αἰώνιο, καὶ πάντα ἴδιο, τραγοῦδι, ποὺ θὰ τονίζει κάθε αἰσθαντικὴ καρδιά, ὅσο θὰ χτυπᾶ καὶ θὰ χαίρεται τὶς ὤμορφες τῆς ζωῆς καὶ τῆς πλάσης. Φυσικά, ἂν θελήσει κανεὶς νὰ παρατηρήσει πὼς στοὺς ἁπλοὺς αὐτοὺς τόνους λείπει ἡ πρωτοτυπία καὶ τὸ προσωπικὸ στοιχεῖο τοῦ καλλιτέχνη, θὰ κινδυνέψει νὰ χαραχτηριστεῖ μεμψίμοιρος, συνοφρυωμένος κ' ἀνοικονόμητος. Ἐδῶ ὅμως ἀκριβῶς χρειάζεται ἡ ἀπολογία. Ὁ ποιητὴς τῆς «Μποέμικης κιθάρας», ὁ σεβαστὸς κ' ἀγαπητός μας κ. Σημηριώτης, ἀς εἶναι βέβαιος πὼς ὄχι μόνο καταλαβαίνουμε—ἡ γενιὰ ἡ νεώτερη θέλω νὰ πῶ — τὰ τραγοῦδια αὐτοῦ τοῦ εἴδους, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐκτιμοῦμε. Αἰσθανόμαστε δλη τους τὴ χάρη, τὴν ἁπλῆ καὶ ὄβολη ὠμορφιά τους, τὴν εἰδυλλιακὴ τους τρυφερότητα. Ἀλλὰ δὲν εἴμαστε ψυχικὰ προετοιμασμένοι νὰ συγκινηθοῦμε ἀπ' αὐτά. Τὸ πνευματικό μας μέστωμα σὲ μιὰν ἐποχὴ σὰν τὴ σημερινή,μᾶς ἔχει κάμει νὰ μὴν ἀρκούμαστε σὲ μιὰ τέτοια θεώρηση τῆς ζωῆς, ἀλλὰ νὰ ζητοῦμε συνθέσεις ποὺ θὰ ἐκφράσουν τὸ περίγυρό μας, τὶς ψυχικές μας ἀγωνίες, ποὺ θ' ἀποκρυσταλλώσουν τὶς ἀναζητήσεις μας, θὰ μορφοποιήσουν τὶς λαχτάρες καὶ τὶς ἐπιδιώξεις μας.

Αὐτὸ ὅμως δὲν μᾶς ἐμποδίζει νὰ βρίσκουμε ἕνα εἶδος ψυχικῆς ξεκούρασης στὸ ἁπαλὸ τραγοῦδι, τὸ γεννημένο ἀπὸ μιὰ γνήσια λυρικὴ συγκίνηση, ποὺ ἐξακολουθοῦνε νὰ τὸ ψιθυρίζουν, ἀκόμα καὶ σήμερα, χαμηλόφωνα καὶ τρυφερά, γείλη ἀληθινὰ ποιητικά. Ὁ κ. Σημηριώτης εἶναι ἕνας ποιητής, στὸ εἶδος του. Κι' ἀκριβῶς τέτοιον θέλουμε νὰ τὸν βλέπουμε καὶ νὰ τὸν ἀγαποῦμε. Νοσταλγὸς ὅλων τῶν ὡραίων πραγμάτων, ποὺ σβύνουν καὶ γάνονται, ὑμνητὴς τῆς ἀγάπης, μποᾶμ εἰλικρινὴς καὶ ἀγνός, κλείνει μέσα στὴ σημερινή του συλλογὴ ὅλη τὴν ψυχή. Τὰ σημερινά του τραγούδια δὲν ἔχουν τίποτα τὸ ἰδιαίτερο καὶ τὸ ξεχωριστό, ἀπὸ τὰ γνωστὰ παλιότερά του. Μὰ εἶναι μιὰ εἰλικρινὴς προσφορὰ στὶς καρδιὲς ποὺ μποροῦνε νὰ τὰ νοιώσουν καὶ νὰ τ' ἀγαπήσουν:

Τῆς νειότης τὰ χρόνια
καθοῦς χελιδόνια
σὲ μι' ἄνοιξη πάντα
καινούργια πετοῦν
ἀγάπη νὰ δροῦν.

Μὰ σὰν χελιδόνια
τῆς νειότης τὰ χρόνια
στὴν πρώτη φωλιά τους
ξανὰ δὲ γυρνοῦν
ἀγάπη νὰ δροῦν.

(«Τῆς νειότης τὰ χρόνια»)

Στὴ νεοελληνικὴ ποίηση, ὁ κ. Σημηριώτης δὲν εἶναι οὔτε ὁ πρώτος, οὔτε ὁ τελευταῖος, ποὺ ἤρθε νὰ μᾶς πεῖ, ὅίγος ἀξιώσεις, τὸ τραγοῦδι του. Ἡ παράδοση συνεγίζεται καὶ οἱ γενεὲς περνοῦνε, γιὰ νὰ προωθεῖται ἡ πνευματική μας πρόοδος ἀργά, ἀλλὰ σταθερά, βῆμα μὲ βῆμα, ἀπ' ὅλους ποὺ εἶναι σὲ θέση νὰ προσφέρουν καὶ τὴν παραμικρότερη συμβολή. Στοὺς συμπαθητικοὺς αὐτοὺς βάρδους, ποὺ ἂν ὄχι τίποτ' ἄλλο, τουλάχιστον δίνατηροῦνε τὴν ἀπαραίτητη ψυχικὴν ἐποφὴ μὲ μιὰν ὁρισμένη μερίδα τοῦ κοινοῦ καὶ τοῦ ὑποκαίουν τὴν ἀγάπη του στὴν ποίηση καὶ στὴν ὠμορφιά, τάχα δὲν πρέπει νὰ χρωστᾶμε τίποτα; Δὲν τὸ πιστεύω.

* * *

ΛΑΚΗ ΚΟΛΒΑΤΣΟΥ: «Κανούργιο ιδρόμι», ποιήματα, Γιάννινα 1939.

Ποιήματα τοῦ κ. Κολβάτσου διαβάζω γιὰ πρώτη φορὰ σήμερα, στὴ μικροῦλα συλλογὴ ποὺ μοῦ ἔστειλε ἀπὸ τὰ Γιάννενα, καὶ ἡ πρώτη διαπίστωση ποὺ χάνω, ἀνάμεσα ἀπὸ στίχους πρωτόλειους καὶ μὲ τὶς συνηθισμένες ἀτμιελησίες τῶν νέων, ποὺ δίνουν περισσότερη σημασία στὸ τί θὰ ποῦν, παρὰ στὸ πῶς θὰ τὸ ποῦν, εἶναι μιὰ εἰλικρινὴς ποιητικὴ διάθεση, ἀνάρμπη, ποὺ παλεύει νὰ βρεῖ τρόπο νὰ ἐκφραστεῖ πρωτότυπα καὶ παραστατικά. Οἱ ἐπιδράσεις ὅμως τοῦ νέου αὐτοῦ ποιητῆ εἶναι πολλὲς καὶ ποικίλες:

"Εἰ, ἀγαπῶ,
θὰ φανιζῶ,
θὰ πῶ,
τὸ τρεπνὸ μυστικό μου.

"Εἰ, ἀγαπῶ,
μ' ἀγαπᾶεὶ κι' αὐτή,
θὲ ὸ πῶ
μὸ' τ' αὐτί
ὅλου τοῦ κόσμου.

(«Ἀγαπῶ»)

Καὶ δὲν εἶναι μόνον ἡ Μυρτιώτισσα. Εἶναι κι' ὁ Παλαμᾶς, κι' ὁ Μπωντλαΐρ—ἀπὸ δεύτερο χέρι—κι' ὁ Ποφύρας, κι' ὁ Κρυστάλλης, καὶ ἄλλοι... "Ετσι, ὁ κ. Κολβάτσος ἀναζητᾶ, ἀπὸ διάφορους δρόμους, νὰ βρεῖ τὸν δικό του. Μερικοὶ στίχοι του μᾶς πείθουν πὼς αὐτὸ δὲν εἶναι ἀκατόρθωτο νὰ γίνει, ἂν ἡ διάθεση ποὺ ὑπάρχει σήμερα περάσει ἀπὸ τὸ αὐστηρὸ διὸλιστήριο τῆς αὐτοκριτικῆς. "Ας τὸ ἐλπίσουμε κι' ἀς τὸ εὐγηθοῦμε.

Γ. Μ. ΜΥΛΩΝΟΓΙΑΝΝΗΣ

Μία ὡραία φαλάγγα.
Δὲν ἔδειξε σημασία στὰ μαλλιά τοῦ τὸ ἀπέλιὸε σὰ πληρονομιόπτρα... Προσέξατε, ἡ καθημερινὴ χρῆσις τοῦ "PETROLE CANA„ ἀς προφυλάσσει ἀπὸ τὴν πτῶσιν τῶν τριχῶν, ἀφ' ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὴν πτωχεία καὶ δὲν ἀφαιρεῖται ἡ γοητιμοποιοῦσα λαμπρὰ καλλυντικὰ τῆς κόμης.
Ἡ ποιότης τοῦ πετρελαίου ποὺ πωλεῖται εἶναι ἰκανὴ νὰ στρέφῃ καὶ τὰ πλέον ἀπίθανα μαλλιά.

Pétrole CANA
προϊὸν κοσμητικοῦ Cana

ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ ΘΡΑΚΗΣ

Ἡ Θράκη, ποὺ ἀπὸ πολιτικὲς αἰτίες τεμαχίσθηκε καὶ ὁ Ἑλληνικὸς πληθυσμὸς της ἀποσύρθηκε κ' ἐντεῦθεν τῆς Ροδόπης κι' ἐντεῦθεν τοῦ "Ἕβρου προκάλεσε τὰ τελευταῖα χρόνια τὴν ἀφορμὴ νὰ γίνει μιὰ σύντονη ἐργασία γιὰ νὰ μελετηθεῖ, ὥστε καὶ εἰδικὸ περιοδικὸ νὰ ἱδρυθεῖ καὶ νὰ ἐκδίδεται γιὰ τὴν περισυλλογὴ καὶ δημοσίευή του.

Τὸ «Ἀρχεῖον Θράκης», ποὺ κυκλοφορεῖ ὁ Ε' τόμος του, ἐκπληροῖ αὐτὸ τὸ, ἐθνικὸ καὶ ἐπιστημονικὸ σκοπὸ καὶ σ' αὐτὸ ἔλαχεν ἡ τιμὴ νὰ περιλάβει τὴ Θρακικὴ ψυχὴ σ' ὅλες τὶς τὴς ἐκδηλώσεις μὲ τὸ πλούσιο ὑλικό, ποὺ περισυλλέγει καὶ δημοσιεύει. "Ετσι ἡ Θράκη, ποὺ ὁ πληθυσμός της διατηροῦσε τὶς πιὸ παλιὲς καὶ πὸ ἀξιόλογες συνήθειες καὶ τῆς ζωῆς φανιόμενα περίφημα, ὅπως τ' ἀ ν α σ τ ε ν ά ρ ι α — τὶς Διονυσιακὲς αὐτὲς τελετὲς, ποὺ παλαιότατα καὶ ἀδιάσπαστα διατηρήθηκαν στοὺς αἰῶνες καὶ μὲ Χριστιανικὴ ἐπίφαση ἀκόμη, δὲ θὰ μείνει ἀ λ ά ο γ ρ ά φ η τ η. "Ὁ,τι μπορεῖ νὰ γίνει — μ' ὅλες τὶς δυσκολίες ποὺ παρουσιάζουνται γιὰ τὴν ἔλλειψη μέσων οἰκονομικῶν — θὰ γίνει ὅσο μπορεῖ πιὸ γρήγορα, γιατὶ ὁ καιρὸς ἐπείγει καὶ τὰ πρόσωπα ποὺ συνεισφέρουν σ' αὐτὴ τὴν ἐργασία σβήνουν καὶ χάνουνται καὶ ἕνα ἕνα ἐκλείποὺν— οἱ γριές καὶ οἱ γέροι.— "Ὁ,τι γίνει, τῶρα θὰ γίνει, γιατὶ ὕστερα θὰνει ἀδύνατο κι' ἀν ἀκόμα εὑρεθοῦν πλούσια μέσα καὶ ἀφθονα.

Τὸ «Ἀρχεῖον Θράκης», ἕως τὰ τώρα ἔκαμε μιὰ ἐπιμελημένη ἐργασία καὶ ἀφθονη συλλέγοντας καὶ δημοσιεύοντας ἐπεξεργασμένο τὸ ὑλικὸ του ὡς χρήσιμο γιὰ τὴν ἐπιστήμη. "Ἰστορικὰ χρησιμότατα μελετήματα, λαογραφικὰ αὐθεντικὰ κείμενα, γλωσσικὰ συμπεράσματα, ὅλα, ὅλα ἄξια νὰ δημοσιευθοῦν καὶ ἀποτελέσουν θησαυρὸ ἀξιόλογο, ποὺ θὰ εἶναι πολύτιμος γιὰ τὸ μέλλον.

Τὸ οἰκονομικὸ πρόβλημα τῆς ἐκδόσεὸς των παραμένει πρόβλημα, ἀλλ' ἡ ἀκατάβλητη προσπάθεια τοῦ διευθυντοῦ κ. Παπαχριστοδούλου, ποὺ ἐπαιτεῖ διὰ τὸ ἔργον, κατενίκησεν ἕως τώρα κάθε δυσκολία καὶ τὴς τεμαχίσθηκε καὶ ὁ Ἑλληνικὸς πληθυσμὸς της ἀποσύρθηκε κ' ἐντεῦθεν τῆς Ροδόπης κι' ἐντεῦθεν τοῦ "Ἕβρου προκάλεσε τὰ τελευταῖα χρόνια τὴν ἀφορμὴ νὰ γίνει μιὰ σύντονη ἐργασία γιὰ νὰ μελετηθεῖ, ὥστε καὶ εἰδικὸ περιοδικὸ νὰ ἱδρυθεῖ καὶ νὰ ἐκδίδεται γιὰ τὴν περισυλλογὴ καὶ δημοσιεύή του.

Τὸ «Ἀρχεῖον Θράκης», ποὺ κυκλοφορεῖ ὁ Ε' τόμος του, ἐκπληροῖ αὐτὸ τὸ, ἐθνικὸ καὶ ἐπιστημονικὸ σκοπὸ καὶ σ' αὐτὸ ἔλαχεν ἡ τιμὴ νὰ περιλάβει τὴ Θρακικὴ ψυχὴ σ' ὅλες τὶς τὴς ἐκδηλώσεις μὲ τὸ πλούσιο ὑλικό, ποὺ περισυλλέγει καὶ δημοσιεύει. "Ετσι ἡ Θράκη, ποὺ ὁ πληθυσμός της διατηροῦσε τὶς πιὸ παλιὲς καὶ πὸ ἀξιόλογες συνήθειες καὶ τῆς ζωῆς φανιόμενα περίφημα, ὅπως τ' ἀ ν α σ τ ε ν ά ρ ι α — τὶς Διονυσιακὲς αὐτὲς τελετὲς, ποὺ παλαιότατα καὶ ἀδιάσπαστα διατηρήθηκαν στοὺς αἰῶνες καὶ μὲ Χριστιανικὴ ἐπίφαση ἀκόμη, δὲ θὰ μείνει ἀ λ ά ο γ ρ ά φ η τ η. "Ὁ,τι μπορεῖ νὰ γίνει — μ' ὅλες τὶς δυσκολίες ποὺ παρουσιάζουνται γιὰ τὴν ἔλλειψη μέσων οἰκονομικῶν — θὰ γίνει ὅσο μπορεῖ πιὸ γρήγορα, γιατὶ ὁ καιρὸς ἐπείγει καὶ τὰ πρόσωπα ποὺ συνεισφέρουν σ' αὐτὴ τὴν ἐργασία σβήνουν καὶ χάνουνται καὶ ἕνα ἕνα ἐκλείποὺν— οἱ γριές καὶ οἱ γέροι.— "Ὁ,τι γίνει, τῶρα θὰ γίνει, γιατὶ ὕστερα θὰνει ἀδύνατο κι' ἀν ἀκόμα εὑρεθοῦν πλούσια μέσα καὶ ἀφθονα.

Τὸ «Ἀρχεῖον Θράκης», ἕως τὰ τώρα ἔκαμε μιὰ ἐπιμελημένη ἐργασία καὶ ἀφθονη συλλέγοντας καὶ δημοσιεύοντας ἐπεξεργασμένο τὸ ὑλικὸ του ὡς χρήσιμο γιὰ τὴν ἐπιστήμη. "Ἰστορικὰ χρησιμότατα μελετήματα, λαογραφικὰ αὐθεντικὰ κείμενα, γλωσσικὰ συμπεράσματα, ὅλα, ὅλα ἄξια νὰ δημοσιευθοῦν καὶ ἀποτελέσουν θησαυρὸ ἀξιόλογο, ποὺ θὰ εἶναι πολύτιμος γιὰ τὸ μέλλον.

Τὸ οἰκονομικὸ πρόβλημα τῆς ἐκδόσεὸς των παραμένει πρόβλημα, ἀλλ' ἡ ἀκατάβλητη προσπάθεια τοῦ διευθυντοῦ κ. Παπαχριστοδούλου, ποὺ ἐπαιτεῖ διὰ τὸ ἔργον, κατενίκη-

Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ ΣΤΗΝ ΑΛΕΞΑΝΤΡΕΙΑ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ.—Φαίνεται ὅτι κατὰ τὸν χρόνο ποὺ ἀκολουθεῖ ἡ ἐπιστολή μου, κάποιος ἀριθμὸς πιστῶνει ἢ ἐπιτόπιοι βιβλιοκρισίες, πνευματικὴ παραγωγὴ περισσότερη ἀπὸ ὅσην εἶχαμε μερικὰ τελευταῖα χρόνια. Διάφορα βιβλία ἐκυκλοφόησαν, ὀνόματα ἀπὸ ἀνέγνωστα καὶ νεώτερων λογοτεχνῶν μας ἤρθαν στὴν ἐπιφάνεια καὶ δημιουργήθηκε ἡ ἐντύπωση πνευματικῆς κίνησης, ποὺ καιρὸ εἶχε νὰ παρατηρηθεῖ στὰ φιλολογικὰ χρονικὰ τῆς Λίχοντου.

Αὐτὸ δὲν εἶναι ἁπλῶς ἐσχάρατο, εἶναι καὶ χαρακτηριστικὸ στὴν πολιτάφαχη ἐποχή μας. Σὲ καιρὸ πολιτικῶν ἀνασταστάσεων, ὁπότε ἡ κοινωνικὴ ζωὴ κυμαίνεται σὲ σύγχυση καὶ ἀφάσεις, ὁπάφαχον ἀνθρωποι ποὺ παραβλέπουν τὴν ἀστάτη πραγματικότητα, αὐτὴν ποὺ δημιουργεῖ ὁ ἐριδάτης τῆς ἀπειλῆς ἐνδεχόμενου πολέμου, μιᾶς ἀπειλῆς ποὺ τοὺς τὴν θωμίζουν κάθε μέρα τὰ τηλεγραφικὰ ἀνακοινωθέντα κ' ἡ μέρμηκα τῶν ἀρχῶν γὰ μάθουν τὸν κόσμο ποὺ νὰ προκύψουν ἀπὸ τὰ ἀστραβιοὺνα φέρια. Αὐτοὶ οἱ ἀνθρωποι κατοῦφωνουν νὰ ἀπομονώνοναι στὸν ἐσωτερικό τους κόσμο καὶ φόβοὺν καὶ ἐκφοβοῦν. ὁ καθένας βάβαια ἀνάλογα μὲ τὶς ἐκφραστικὲς του ἱκανότητες, ἀλλὰ πάντα, μιὰ ἔκφραση εἶναι αὐτὴ πνευματικὴν ἀνάβρα-ποὺ προς ἀνθρώπους ποὺ φαίνεται νὰ ποὺς καλεῖ σὲ συνεννόηση γιὰ τ' ἀνθρώπινα, ἐκεῖνε ποὺ δὲν ἠμιμβάνοναι βέβαια στὸ πλαίσιο τῶν κατακτητικῶν καὶ κατασταφικῶν σκοπῶν.

Αὐτὰ σὰν παρέθεση—ἂν μὴ γιὰ τίποτε ἄλλο—γιὰ μερικοὺς μεμψίμοιρους, ποὺ ὅταν τοὺς μιλήσεις γιὰ πνευματικὴ κίνηση, ἔχουν πρόχειρο τὸ λογάκι τους: «Δὲν βλέπετε ποὺ ὁ κόσμος πάει νὰ χαλάσει, μονάχα θέλετε ἰδεολογίες!».

Στὸ πεῖσμα τοὺς, ἔχουμε ἀρκετοὺς «ἰδεολόγους» τῆς πνευματικῆς ἐκφρασης—δὲν κατὰ καὶ ἀπαλαιαστὲ αὐτὸς ὁ χαρακτηρισμὸς σὲ ἀνθρώπους ποὺ θυσιάζουν καὶ χρόνο καὶ χρήμα γιὰ νὰ δώσουν κάποιο ἀφιερώματον στὴν πεζότητα τῆς ἀθυνατικῆς ζωῆς.

Τελευταῖες βιβλίες τῆς χρονιᾶς ποὺ πέρασε κυκλοφόησαν: τὸ «Ἀλλαδάσκα», σύλλογε τῆς Δυτικῆς Ἀφρικῆς, τοῦ λογίου συνιστάτου τοῦ «Ταχυδρόμου» κ. Θ. Δ Μοσχονᾶ. Τὰ προλογίζει ὁ ἀπ' τοὺς παλιοὺς λογοτέχνες μας διδάκτωρ τῆς Φιλολογίας κ Ι. Γκίκας, χαρακτηρίζοντας τὰ σκίτσα σὰν σπάνιες τάξεις διεξοστοτικὲς εἰκόνες τῶν ἤθων καὶ ἐθίμων τῶν Ἰθαγενῶν τῆς Δ. Ἀφρικῆς».

Κατὰ τὸ βιβλίο τοῦ νέου δημοσιογράφου κ. Κώστα Κουτρῆ μὲ τὸν τίτλο «Ἐπὶ Φάρο», περιέχει ἕξη διηγήματα, ποὺ ἀπ' αὐτὰ, τὰ τρία, κὰ τὰ πιὸ καλογραμμένα, εἶναι ἐκδοκιμασμένα ἀπὸ τὸν ἀναγνώστη.

Ὁ νέος χρόνος προμηνύοεται κι' αὐτὸς γόνιμος σὲ βιβλιογραφικὴ παραγωγή. Τὸν ἐγκαινιάσουν ὁ ποιητὴς κ. Παν. Βρισιμᾶς μὲ τὴν ἔκδοση τοῦ Β' τόμου τῶν «Ἐπιφανομένων», ὁπου φαίνεται νὰ χαράζει μιὰ νέα γραμμὴ ὁπὸ ποιητικὸ ἔργο του. Σύγχρονα κυκλοφόησε ἡ ποιητικὴ συλλογὴ «Λυρικὸ τραγοῦδι» τοῦ κ. Στρᾶτη Τσίρκα, γνωστοῦ ἀπ' τὴν πρώτη του περιοχὴ συλλογὴ «Φλέβα».

Ὁ κ. Ἄγγ. Καστγόνης ἐξέδωσε τὸ ἑκατοστὸ τεύχος—βιβλίο τῆς «Ἐρευνας», μὲ μιὰ δική του πραγματεία «Ἐὐπτι καὶ Ὀοῦσα», ποὺ εἶναι συνέχεια καὶ συμπλήρωμα τῆς παλαιότερης ἐπιτυχημένης ἀνθρωπολογικῆς του πραγματείας «Ἡ ζωὴ φτας τῆς ἑνώσεως».

Ἐξεδόθηκαν τὰ «Λυγνιόγελα» ποιήματα νέου ποιητῆ, τοῦ κ. Παύλου Γούναρη.

Ἀναγγέλλεται ἀκόμα ἡ ἔκδοση τῆς συλλογῆς «Μέσα ἀπ' τὴ νύχτα» τοῦ κ. Νικόλα Φύλλα, ὅπου ὁ Ἀλεξανδρινὸς ποιητὴς, γνωστὸς ἀπ' τὸν κύκλο τῶν «Γραμμάτων» θὰ παρουσιάσει συγκεντρωμένη τὴν ποιλιά καὶ νεότερη παραγωγή του.

Στὴ Μασσοῦρα ἐκδόθηκε ἀπὸ νέους λογοτέχνες παροιδικὸ, ἡ «Τέχνη».

Ἡ στήλη «Γράμματα καὶ Τέχνα» τοῦ «Ταχυδρόμου» πρόκειται νὰ διοργανώσει τὴν «Βραδιὰ τοῦ Νικολαΐδου», κατὰ τὴν ὁποία θὰ σχολιασοῦν τὸ ἔργο τοῦ Κύπριου διηγηματογράφου.

Ἡ «Φιλολογικὴ Συντροφιὰ Κυριῶν», γιόρταστε σὲ τελευταῖες τὴς συγκέντρωση τὰ 40 χρόνια τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ Θ. Βορέα. Γιὰ τὸ ἔργο του καὶ τὴν πολλαπλὴ δράση τοῦ μίλησε παραστατικὰ ὁ καθηγητὴς τῶν Κοινωνικῶν Σχολῶν κ. Σπ. Παγιατάκης. Τὴν ἀθετιρίδα τοῦ Θ. Βορέα γιόρτασε καὶ ὁ ἐπιστημονικὸς σύλλογος «Πτολεμαῖος».

Ἀπὸ τὶς διαλέξεις ἀναφέρουμε τὸν καθηγητὴ κ. Λ. νὲ Μαρινάκη, μὲ θέμα τὴν «Ἱστορία τοῦ Ἑλληνισμοῦ». Μέλημα γιὰ τὸ ἐμπνευσμένο ἀπὸ τὴν ἀεγυπτιακὴ γλώσσας, ποὺ εἶναι μιὰ ἀδιάσπαστη συνέχεια τῆς ἀρχαίας.

Στὴ «Κ.Λ.Ν.» Ἔγινε διάλεξη τῆς κ. Ἀγγ. Παναγιωτάτου, μὲ θέμα τὶς τελιδιωτικὲς ἐντυπώσεις τῆς ἀπὸ τὴν Ποτιοὐλιαΐδα.

Ἡ διευθύντρια τοῦ Ἐθνικοῦ Ὠδείου κ. Λιλὴ Μαυρογιάννη μίλησε γιὰ τὴν «Νέαν Ἑλλάδα».

Ὁ γνωστὸς ἱστοριοὐλόσοφος Δρ. Σ. Λογουδάκης ἔκαμε διάλεξη στὴ Δωδεκανησιακὴ Λέσχη μὲ θέμα «Τὰ Δωδεκανησιάκὰ Ἔπη».

Στὴ «Κ.Λ.Ν.» ὁ κ. Θ. Μύλλερ ἐλιβίτης κ. Γ. Λογοθέτης καὶ Γ. Τσουκαντᾶς, "Ἄργυς. Ἐλάβασε τὸ 13ο τεῦχος τοῦ Ἰανουαρίου, τοῦ περιοδικοῦ αὐτοῦ, μὲ ἐπιμελημένη ἐμφάνιση καὶ διάφορες συνεργασίες. Ἀπὸ τὰ περιεχόμενά σου σημειώνουμε ποιήματα τῶν κ. Κ. Καρβάλου, Γιώργου Σαραντάρη, "Ἀρη Δικταίου, Κατ. Τσαταρωνάκη, Γλ. Ἀλίθερση, Πέτρου Σταύλιη, Δημ. Δοκέρμου, Γλ. Ἀποσπερίτη καὶ Σ. Κατσαμπῆ, ἐλλὰ ποιήματα τῶν Πάλ. Φόρ, Φρανσὶ Ζάμ καὶ Ἄνντρέ Φοντανιέ, μεταφρασμένα ἀπὸ τὸν κ. Μηνᾶν Δημάκην, Ι. Κόλμπαρῆ καὶ Μ. Οὐλλιλιοναν, μεταφρασμένα ἀπὸ τὴν Δ. Χρυσ. Μπεζάκη, Ζώρζ Ντιουμέλ, μεταφρασμένο ἀπὸ τὸν κ. "Ἀρη Δικταῖον, Κ. Μπωντλαΐρ, μεταφρασμένο ἀπὸ τὸν κ. Θρ. Σπαυράκην, καὶ Λ. Μπλεγκά, μεταφρασμένο ἀπὸ τὸν κ. Ἀντ. Μουστακᾶν, ἄρθρο τοῦ κ. Μηνᾶ Δημάκη γιὰ τὸν νέο λογοτέχνη Μανώλη "Ἀποστολίδη, ποὺ κέφανε τελευταῖα στὸ «Ἡρώλειο», διηγήματα τὸν κ. Ἀ. Βτανιτῆ, Μ. Δερμιτζάκη, Μαρίκας Πεπόνη, Κ. Κυριακουλάκη, καὶ Θέόλεις Κωλλιγιάνη, διάφορα ἄρθρα, μελέτες καὶ λαογραφικὰ σημειώματα τὸν κ. Χρ. Ν. Πέτρου, Μεν. Παρλιαμᾶ, Γιώργου Ἀνεμογιάννη, Στέλ. Φιορᾶκη, Ἰωάν. Κριτσιτσάκη, Στέργ. Σπανάκη, λαογραφικὰ Βουλγαρίας, τοῦ Λουμπομὶρ Μαρούπακωφ (μετάφραση τοῦ κ. Γιάννη Βασιλᾶ), διηγήματα τὸν Ντεμήτρη Σεμάνοβ, μεταφρασμένο ἀπὸ τὸν κ. "Ἀργην Κόρακαν καὶ Τζιοβάνι Ποπίνι, μεταφρασμένο ἀπὸ τὸν κ. Γιάννην Σκιαδικάκην, τὴ Πάτρχιν σκηνικὴ δράση «Διαχείρηση τοῦ κ. Μ. Βάλσο, κριτικὴ τοῦ κ. Μηνᾶ Δημάκη, γιὰ τὰ βιβλία «Τελιδιούσνας Β' "Ἰσσανία—Κίνα» τοῦ κ. Νίκου Καζαντζάκη, «Τὸ χρονικὸ μιᾶς πολιτείας» τοῦ κ. Παντ. Πρεβελάκη, «Ἐρώκας» τοῦ κ. Κοσμᾶ Πολίτη, καὶ «μιὰ ἀπὸ ἀγνώμη γιὰ τὴν «Ὀδύσσεια», σημείωμα Φ. γιὰ ἕνα ἄρθρο σχετικὸ μὲ τὸ "Ἡρακλειο, τοῦ κ. Ν. Ζευγαδάκη, μιὰ ἐπανόρθωση γιὸ τὸν Κοσδιλάκη, τοῦ κ. Μ. Μανούσακα, διάφορα φιλολογικὰ σημειώματα, πορεία λοὐθηση τῆς πνευματικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς ζωῆς, κ. λ. π.

«ΑΡΗΡΟΣ». μηνιαῖο λαογραφικὸ—ἱστορικὸ—λογοτεχνικὸ περιοδικὸ, διευθυντὴς Μανώλης Πετυκάκης, Νεάπολη Κρήτης. Ἐλάβασε τὸ νέο τεῦχος, τὸ 190, τοῦ Ἰανουαρίου, τοῦ ὡραίου αὐτοῦ περιοδικοῦ, μὲ ἐπιμελημένην ἐμφάνιση καὶ ἐκλεκτὲς συνεργασίες. Ἀπὸ τὰ περιεχόμενά του σημειώνουμε τὸ ἄρθρο «Ἡ ἀναζήτηση τοῦ χαμένου βιβλίου» τῆς κ. Σοφίας Μαυροειδῆ—Πασσιάκη, ἱστορικὰ διηγήματα τὸν κ. Ἐμμ. Γενεβλῆν κα

ΓΡΑΦΕΙΑ: Πατησίων 8
ΤΗΛ. 30-461

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΑΘΗΝΑ Περίοδος 4
ΤΙΜΗ ΦΥΛΛΟΥ ΔΡ
Ἀριθ. φύλλου 116

RAYMOND RECUYER

Ο ΘΡΙΑΜΒΟΣ ΤΟΥ ΠΩΛ ΣΕΖΑΝ

Ἑκατὸ χρόνια περάσανε ἀφότου γεννήθηκε ὁ Σεζὰν στὴ χώρα τοῦ Αἴξ, ὅπου οἱ πρόγονοί του εἶχαν ἐγκατασταθεῖ ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τοῦ 19ου αἰώνα, καὶ σκοπεύουν νὰ γιορτάσουν μὲ λαμπρότητα τὴν ἐπέτειο αὐτή. Ἑτοιμάζουνται κιόλας μιὰ ἔκθεση τῶν ἔργων τοῦ Σεζὰν στὴν Αἴθουσα τῶν Ἀνεξαρτήτων, μιὰ ἔκθεση στὸ Αἴξ, μιὰ ἔκθεση στὴ Λυών, ποὺ θὰ ξαναγίνει καὶ στὴ Μασσαλία.

Χωρὶς νὰ ἐξετάσουμε ἂν εἶναι σκόπιμη ἡ διασπορὰ ἔργων ἀπὸ παρόμοιο ὑλικό, ἂς διαπιστώσουμε πόσο βιαστικά, μὲ πόση τρυφερότητα γιορτάζεται στὰ 1939 ἡ δόξα ἑνὸς διάσημου σήμερα καλλιτέχνη, ποὺ στάθηκε ἴσαμε τὸ χεῖλος τοῦ τάφου του ἕνας—μὲ ὅλη τὴ σημασία τοῦ ὅρου—ἀκατανόητος.

Ἔπειτ' ἀπὸ τὶς πρόσφατες ἐργασίες ποὺ δημοσιευτήκανε γιὰ τὸ ζωγράφο τοῦ Αἴξ, καὶ ἰδιαίτερα τὸ πολὺ σημαντικὸ βιβλίο τοῦ J. Rewald, μποροῦμε ν' ἀναμετρήσουμε ὅλη τὴ δραματικότητα μιᾶς ὕπαρξης παραγνωρισμένης, τριγυρισμένης ἀπὸ μιὰ γενικὴ σχεδὸν ἀκαταληψία. Γιατὶ ὁ Σεζὰν δὲν εἶταν μονάχα ὁ ἀγνοούμενος ἀπὸ τὸ πλῆθος, ὁ περιφρονούμενος ἀπὸ τοὺς «φιλισταίους». Ἡ κριτική, ἀκόμα καὶ τῆς πρωτοπορείας, δὲν ἐξεχώρισε, περισσότερο ἀπὸ τριάντα χρόνια, τὸ ἀληθινὸ νόημα τῶν προσπαθειῶν τοῦ ζωγράφου. Οἱ σύντροφοί του, οἱ συναγωνιστές του, κι' αὐτοὶ ἀκόμα βρέθηκαν σ' ἀμηχανία. Γι' αὐτοὺς ὁ Σεζὰν εἶταν ἕνα χιμαιροκυνηγός, ἕνας δοκιμιογράφος μὲ ἀβέβαιη ἀξία, ἕνας ἐραστὴς ἀνόρεχτος τῆς δημιουργίας, ἕνας ἀποτυχημένος. Ὁ Ζολᾶ, ὁ φίλος του Ζολᾶ, ὁ παιδικός του φίλος ὁ Ζολᾶ, μήπως δὲν τὸν ἔκανε ἀξιοδάκρυτο ἥρωα ἑνὸς τρομεροῦ βιβλίου, τοῦ μυθιστορήματος τῆς καλλιτεχνικῆς ἀνικανότητας; Ὁ Σεζὰν εἶταν πολὺ περήφανος καὶ πολὺ εὐαίσθητος γιὰ νὰ μὴ μαντεύει πικρὰ τοὺς χλευασμοὺς καὶ τὶς καταφρόνιες, νὰ μὴ δοκιμάζει ἀκόμα καὶ τὶς ἄφωνες προσβολές. Ὑπόφερε ποὺ περνοῦσε γιὰ νικημένος — τόσο περισσότερο ἀφοῦ κι ὁ ἴδιος δὲν εἶταν ἐνδόμυχα βέβαιος γιὰ τὴ νίκη του.

□□□

Γιὰ ὅσους δὲν ξεχωρίσανε τότε πόσο ἄξιζε, ἡ ἐποχή μας ἔχει τάση νὰ δείχνεται πολὺ αὐστηρή. Λίγο περισσότερη ἐπιείκεια, λίγο περισσότερη ταπεινοφροσύνη δὲ θὰ πείραζε. Ποιὸς ξέρει ἂν σήμερα κι ἐμεῖς δὲ διαπράττουμε ἔνοχες πλάνες; Στοὺς συγχρόνους ἑνὸς ἀνθρώπου καὶ ἑνὸς ἔργου εἶναι δύσκολο νὰ εἶναι διορατικοί! Ἐκεῖνο ποὺ βλέπει κανεὶς ἀπὸ πολὺ κοντά, δὲν τὸ βλέπει.

Ὅλα συντελοῦσαν γιὰ νὰ σχηματίσουν οἱ ζωγράφοι, ὁ τύπος καὶ τὸ κοινὸ μιὰ λαθεμένη ἰδέα γιὰ τὸ Σεζάν. Πρῶτα-πρῶτα τὸ φέρσιμό του, οἱ τρόποι τοῦ νὰ ντύνεται, τοῦ νὰ μιλάει, ποὺ τοὺς εἶχε υἱοθετήσει ἀπὸ δειλία, εἰρωνεία ἢ ἀφροντισιά. Ἔπειτα ἕνα περίεργο μίγμα αἰσθησιασμοῦ καὶ παρωδίας στὰ πρῶτα ἔργα ποὺ εἶχε παρουσιάσει. Καί, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο, οἱ πολύκαιρες ἀπουσίες του ἀπὸ τὸ Παρίσι. Τὸ Παρίσι δὲν ἤξερε τί μαστόρευε στὴν ἐπαρχία του αὐτὸς ὁ ἀπομονωμένος, αὐτὸς ὁ ἄγριος. Μπορεῖ νὰ γράψει κανεὶς πὼς οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς συγχρόνους τοῦ Σεζὰν—καὶ ἐννοοῦμε μ' αὐτὸ τοὺς συγχρόνους του ποὺ εἶχαν περιέργεια γιὰ τὴ ζωγραφική — πολὺ σπάνιες εὐκαιρίες εὕρισκαν γιὰ νὰ βλέπουνε τοὺς μουσαμάδες του καὶ δὲ μποροῦσαν νὰ κρίνουν τὸ ἔργο του παρὰ ἀπὸ ἀσύνδετα κομμάτια.

Πῶς θὰ μποροῦσαν καὶ οἱ ἐμπρεσιονιστὲς νὰ διαφωτίσουν, στὴν περίπτωσή του, τοὺς ἐρασιτέχνες καὶ τοὺς συγγραφεῖς; Εἶχε πολεμήσει βέβαια στὶς γραμμὲς τῶν ἄλλ' αὐτὸς ὁ «ἐν ὅπλοις ἀδελφὸς» τοὺς παραξένευε· αἰσθάνουνταν συγκεχυμένα πὼς αὐτὸς δὲν εἶταν ἀπὸ τοὺς δικούς των. Στὰ μάτια τοῦ Πισσάρο, ὁ Σεζὰν εἶταν ὁ παράξενος βοσκὸς τῶν «προβάτων μὲ τὰ πέντε ποδάρια». Πραγματικά, ἐκεῖνοι ζητοῦσαν νὰ συλλάβουν ὅ,τι εἶναι φευγαλέο αὐτός, ζητοῦσε ν' ἁρπαχτεῖ ἀπ' ὅ,τι εἶναι αἰώνιο· ἐκεῖνοι λαχταροῦσαν τὸ εὐμετάβλητο, ἐνῶ αὐτὸς εἶταν ἐρωτευμένος μὲ τὸ ἀμετακίνητο. Ἐκεῖνοι καθήλωναν ἀπάνου στοὺς πίνακές των ὅ,τι δὲν στερεώνεται, ἐνῶ, καθὼς παρατήρησε κάποιος, ὅλα τὰ θέματα ποὺ ζωγράφιζε αὐτὸς γίνουνταν κάτου ἀπ' τὰ πινέλα του «νατὺρ μόρτ». Ἀδιάκοπα μελετοῦσε τὴ σύνθεση, τὴν κατασκευή, τὴ διαρρύθμιση, γιὰ τὶς ὁποῖες οἱ ἐμπρεσιονιστὲς φαίνουνταν ἢ θέλανε νὰ φαίνουνται πὼς δὲ σκοτίζουνται. Δίπλα τους ἐκεῖνος ἑτοίμαζε κάτι ποὺ μιὰ μέρα θ' ἀναποδογύριζε τὶς θεωρίες των ἢ τουλάχιστο θὰ τὶς ἀπόδειχνε παμπάλαιες.

Ἀντινομίες ποὺ τὶς σκαρφίστηκε ἕνας δαίμονας κακοποιός: αὐτὸς ὁ ἀστὸς παρουσιαζόταν ὡς ἐπαναστάτης, αὐτὸς ὁ περιεσκεμμένος παρουσιαζόταν ὡς ἐξημμένος, αὐτὸς ὁ ἐμπειροτέχνης παρουσιαζόταν ὡς ἀδέξιος.

□□□

Ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ ἡ φήμη του πῆρε μὲ ὁρμὴ τὴν ἄνοδό της, ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ τὸ ὄνομά του ἔκαμε τὸ γῦρο ὅλου τοῦ πολιτισμένου κόσμου, ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ ἔγινε τελειωτικὰ ἔνδοξος, ὁ Σεζὰν μένει, ὡς ἕνα σημεῖο, παρανοημένος.

Ὁ θρῦλος ποὺ τὸν εἶχε παραλάβει ζωντανό, πλάκωσε καὶ ἀπάνου στὸ πτῶμά του. Μὲ τὴν πρόφαση νὰ τονίσει τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ἰσχυρῆς του φυσιογνωμίας, τὰ παραμόρφωσε καὶ ἀποτύπωσε ἀπ' αὐτὰ μιὰ καρικατούρα. Κάτου ἀπ' τὸ βαρὺ πέλμα τῶν ὑπερβολικῶν θαυμαστῶν του, ὁ ζωγράφος τοῦ Αἴξ ἔγινε ἕνα εἶδος μισοχαϊδεμένος μανιακός. Βέβαιοι πὼς εὐχαριστοῦσανε τοὺς χοντροκέφαλους, γιὰ τοὺς ὁποίους κάθε καλλιτέχνης πρέπει νὰ εἶναι φαινόμενο, οἱ ἀνεκδοτολόγοι βιάστηκαν νὰ μεταβάλουν ἕναν προνομιοῦχο γεμᾶτο λεπτότητα σ' ἕναν γελοῖο καὶ ἀποβλακωμένο ἀνθρωπάκο.

Χρειάστηκε τὸ κομψὸ γράψιμο τοῦ Ἐντμὸν Ζαλοῦ γιὰ ν' ἀποκαταστήσει αὐτὴ τὴν παραμορφωμένη εἰκόνα. Ὁ συγγραφέας ἐθύμισε τελευταῖα, πολὺ ἐπίκαιρα, πὼς ὁ συμπατριώτης του εἶταν ἁπλός, καλλιεργημένος καὶ ἀπόλυτα συνειδητός.

Εἶχε συνείδηση ἐκείνου ποὺ ἤθελε νὰ πραγματοποιήσει, ἐκείνου ποὺ θὰ πραγματοποιοῦσε. Τὸ ἔργο τῆς ὡριμότητάς του εἶναι δῶ γιὰ νὰ τ' ἀποδείξει. Μποροῦμε νὰ ποῦμε πὼς τὸ μάθημά του, ποὺ εἶταν ἕνα μεγάλο, ἕνα εὐγενικὸ καὶ ἀξιομνημόνευτο μάθημα, τὸ καταλάβανε καλά; Στοὺς ἰσχυροὺς κανόνες ποὺ ἐθέσπιζε, ἐκεῖνοι ποὺ ἐσχηματίζουνταν πὼς τὸν ἀκολουθοῦν, ὑποταχτῆκαν; Οἱ μεταθανάτιοι μαθητὲς τοῦ ζωγράφου τοῦ Αἴξ σταθῆκαν ἀπέναντι τοῦ ἑαυτοῦ τους τόσο αὐστηροὶ ὅσο ἐπεθύμησε ἐκεῖνος ἀπέναντι στὴν ἴδια του τὴν ἐργασία; Πρέπει ν' ἀπαντήσουμε ἀρνητικά.

Μὰ πόσοι ζωγράφοι — καὶ γλύπτες ἀκόμα — δὲ συμβουλεύτηκαν τὸ ἔργο του, δὲν ὀνειροπόλησαν γόνιμα μπρὸς στὰ προβλήματα ποὺ τοὺς ἄφηνε αὐτὸ νὰ διαβλέπουν, μπρὸς στὶς λύσεις ποὺ τοὺς πρότεινε!

Καθένας τὸν συμβουλεύτηκε γιὰ κάτι, καὶ σύμφωνα μὲ τὴν ἰδιοσυγκρασία του, σύμφωνα μὲ τὶς δυνάμεις καὶ τὴν τόλμη του, ἐπωφελήθηκε ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀπάντηση. Μποροῦμε νὰ γράψουμε χωρὶς νὰ ὑπερβάλουμε, πὼς ἡ τέχνη τοῦ πρώτου μισοῦ τοῦ εἰκοστοῦ αἰώνα ξεκινάει ἀπ' τὸ Σεζάν, τόσο εἶταν σημαντικὴ ἡ ἐπιρροή του. Ἐξακολουθεῖ ἀκόμα δυνατὴ καὶ δὲν εἶναι δύσκολο νὰ προβλέψουμε πὼς θὰ συνεχιστεῖ.

Πιὸ δύσκολο εἶναι νὰ διακρίνει κανεὶς ποιὰ θὰ εἶναι ἡ στάση τῆς ὑστεροφημίας ἀπέναντι τοῦ λαμπροῦ ζωγράφου τοῦ Αἴξ. Θὰ τὸν τοποθετήσει στὸ ἴδιο ἐπίπεδο μὲ τὶς πιὸ ὁλοκληρωμένες μεγαλοφυΐες τῆς τέχνης; Ἢ θὰ δεῖ στὸ πρόσωπό του ἕναν μεγάλο ἄνθρωπο ποὺ δὲν κατάφερε νὰ ξετυλίξει ὅλη τὴν ἀξία του καὶ ποὺ οἱ ὑπέροχες φιλοδοξίες τοῦ τράβηξαν παραπέρα ἀπὸ τὶς δυνατότητές του;

Εἶναι ὁλότελα βέβαιο, ὁπωσδήποτε, πὼς θ' ἀναγνωρίσουν τὴν ἱστορικὴ σημασία αὐτοῦ τοῦ προδρόμου ποὺ μὲς στὴν ἐπώδυνη γαλήνη του καὶ στὴν ἀνήσυχη περισυλλογή του ἀνακάλυψε, παρ' ὅλον τὸν κυκεώνα τῆς ἐποχῆς του, τὰ μυστικὰ τοῦ σχεδίου καὶ τῆς ἀναπαράστασης, σύνδεσε τὸν μοντερνισμὸ μὲ τὸν ἀληθινὸ κλασσικισμὸ καί, μάγος δυσφημισμένος ἀπὸ τοὺς ἀνόητους, χλευασμένος ἀπὸ τὸ πλῆθος, γνώρισε ποῦ τρέχαν οἱ βαθιὲς καὶ πάντα ζωηφόρες πηγὲς τῆς τέχνης.

Μετάφρ. Γ. Κ.

ΣΕΖΑΝ : «Νεκρὴ φύση».

«Ἀνθολογία ἀπ' τὶς φυλακὲς»

Ὅσο κι' ἂν καμμιὰ φορά, ἡ φυλάκιση τοῦ σώματος δίνει περισσότερη ἐλευθερία στὴν ψυχή, ἡ παραπάνω Ἀνθολογία, ποὺ κυκλοφόρησε στὴν Ἀγγλία αὐτὸ τὸ μῆνα, εἶναι ἐξαιρετικὰ χρήσιμη γιὰ νὰ δεῖ κανεὶς τὴν ψυχολογία τῶν φυλακισμένων ἀνὰ τοὺς αἰῶνες καὶ εἰδικώτερα τῶν μορφωμένων κι' ἀναπτυγμένων ἀνθρώπων ποὺ φυλακίστηκαν σὲ διάφορες ἐποχές, γιὰ πολιτικοὺς λόγους. Ὁ Προφήτης Ἱερεμίας, ὁ Ἅγιος Παῦλος, ἡ Μαρία Στούαρτ κι' ὁ Ράλλεϋ, ὁ Μαχάτμα Γκάντι κ. ἄ. γεμίζουν τὶς ἐνδιαφέρουσες σελίδες αὐτῆς τῆς Ἀνθολογίας, ἀπὸ τὴν ὁποία ὅμως, μπορεῖ νὰ παρατηρήσει κανεὶς, πὼς λείπει, περίεργα, ἡ Ἀνθολογία τοῦ Σωκράτη.

Μία βιογραφία τοῦ Φράγκλιν

Αὐτὲς τὶς μέρες κυκλοφόρησε, στὸ Λονδῖνο, ἡ βιογραφία τοῦ Μπενζαμὶν Φράνκλιν ἀπὸ τὸν Ε. Σκάντερ. Στὶς ὁλοζώντανες σελίδες της βρίσκει κανεὶς ἕνα πλῆθος ἄγνωστες λεπτομέρειες γιὰ τὸν πρωτεργάτη τῆς Ἀμεριὰνικῆς ἀνεξαρτησίας. Πολιτικός, ἐπιστήμονας, φιλόσοφος, συγγραφέας, τυπογράφος, ἐφευρέτης ὁ Φράνκλιν δίκαια θεωρήθηκε ἡ πιὸ πολυσύνθετη φυσιογνωμία τοῦ 18ου αἰῶνα. Ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἀνακάλυψε πὼς ἡ ἀστραπὴ εἶναι ἠλεκτρισμός, λέει ὁ Σκάντερ, εἶναι ὁ ἴδιος ποὺ τόλμησε νὰ διασχίσει τὸν Τάμεση κολυμπῶντας σ' ἐποχὴ ποὺ κανεὶς σύγχρονός του δὲν μποροῦσε (ἢ δὲν ἤθελε) νὰ δοκιμάσει τὸ μεωτερισμὸ ἑνὸς θαλασσίου μπάνιου.